

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4
ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

พระพรมสร อภิวัฒน์โน (พิทยาวิวัฒน์กุล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4
ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

พระพรมสร อภิวตโน (พทยาวิวัฒน์กุล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

BUDDHISM PROPAGATION IN A MULTICULTURAL SOCIETY BASED ON THE
FOUR IDDHIPĀDA PRINCIPLES IN SADAO DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

PHRA PROMSAN APIWATTANO (PITTAYAWIWATKUL)

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHIST STUDIES FOR DEVELOPMENT
FACULTY OF RELIGION AND PHILOSOPHY
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2026

COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ใน อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา
ชื่อนักศึกษา	พระพรมสร อภิวัฒน์โน (พิทยาวิวัฒน์กุล)
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษา	พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

(พระอุดมวิชัยเมธี, ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์:

ประธานกรรมการ

(พระเมธีวชิราภิจิต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

อาจารย์ที่ปรึกษา

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณณพงศ์ วงศ์ณาศรี)

กรรมการ

(ดร.กิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์)

กรรมการ

(พระครูนิติธรรมบัณฑิต, ดร.)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา
ชื่อนักศึกษา	พระพรมสร อภิวัฒน์โน (พิทยาวินันท์กุล)
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.

งานวิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม 2) ศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการศึกษาเอกสารและการลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึก

ผลการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม จำเป็นต้องอาศัยทัศนคติแห่งการยอมรับความแตกต่างและการสร้างพื้นที่กลางในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยมีหลักอิทธิบาท 4 เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญทางจริยธรรม ประกอบด้วย ฉันทะ คือความรักและศรัทธาในงานเผยแผ่ที่มุ่งเน้นสันติภาพ วิริยะ คือความพากเพียรในการปรับตัวและเรียนรู้บริบททางสังคมที่ซับซ้อน จิตตะ คือความเอาใจใส่และเข้าใจในวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย และ วิมังสา คือการใช้ปัญญาไตร่ตรองและประเมินสถานการณ์เพื่อหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมโดยไม่ขัดต่อหลักความเชื่อของศาสนาอื่น

จากการวิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในพื้นที่อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีความหลากหลายทั้งเชื้อชาติไทย จีน และมลายู รวมถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างพุทธศาสนิกชนและมุสลิม พบว่า การเผยแผ่ใช้หลักมนุษยธรรมและการสร้างความสัมพันธ์เป็นที่ยาวในการสื่อสารธรรม โดยการเคารพความแตกต่างทางศาสนา การมีฉันทะในการสร้างมิตรภาพและความเพียรในการสื่อสารทำความเข้าใจภายใต้บริบทพหุวัฒนธรรม ส่งผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอสะเตาไม่ใช่เพียงการขยายจำนวนพุทธบริษัท แต่เป็นการเผยแผ่ "คุณธรรม" เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและเกื้อกูลกันในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, พหุวัฒนธรรม, อิทธิบาท 4

ABSTRACT

Thesis Topic	Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipāda Principles in Sadao District, Songkhla Province
Student's Name	Phra Promsan Apiwattano (Pittayawiwatkul)
Degree Sought	Master of Arts
Program	Program in Buddhist Studies for Development
Anno Domini	2026
Advisor	Phrakhrubowonchaiwat, Dr.

This thesis aimed to: (1) examine concepts and theories related to the propagation of Buddhism in a multicultural society; (2) study the Four Bases of Accomplishment (Iddhipāda) in Theravāda Buddhism; and (3) analyze the application of the Four Bases of Accomplishment in the propagation of Buddhism within the multicultural context of Sadao District, Songkhla Province. This study employed a qualitative research methodology through documentary research and fieldwork to collect in-depth data.

The findings revealed that the propagation of Buddhism in a multicultural society requires an attitude of acceptance and respect for diversity, as well as the creation of common spaces that foster peaceful coexistence. In this regard, the Four Bases of Accomplishment serve as an important ethical driving force. They consist of: **Chanda**, aspiration or willingness, referring to love for and faith in the mission of Buddhist propagation with an emphasis on peace; **Viriya**, effort or perseverance, referring to persistent attempts to adapt to and learn from complex social contexts; **Citta**, dedication or attentiveness, referring to sincere concern for and understanding of the diverse ways of life of local people; and **Vīmaṃsā**, investigation or wise reflection, referring to the use of wisdom to carefully consider and assess situations in order to determine appropriate approaches that do not conflict with or undermine the beliefs of other religions.

The analysis of the application of the Four Bases of Accomplishment in Sadao District, Songkhla Province—a border area characterized by ethnic diversity

among Thai, Chinese, and Malay communities, as well as the coexistence of Buddhists and Muslims—found that Buddhist propagation is carried out primarily through humanitarian principles and relationship-building as foundations for communicating the Dhamma. Respect for religious differences, **Chanda** in cultivating friendship, and **Viriya** in maintaining continuous communication and mutual understanding within a multicultural context have contributed to a form of Buddhist propagation that goes beyond merely increasing the number of Buddhist adherents. Rather, it emphasizes the dissemination of **moral and ethical values** that promote peaceful, supportive, and sustainable coexistence among people of diverse cultural and religious backgrounds.

Keywords: Buddhist Propagation, Multicultural Society, Iddhipada IV

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความเมตตาธรรมและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระครูบรรชัยวัฒน์ ดร. ที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำแนวทาง และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่เสมอมา จนทำให้งานวิจัยเล่มนี้มีความสมบูรณ์และถูกต้องตามหลักวิชาการ

ขอกราบขอบพระคุณ คณะสงฆ์ในเขตอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา พระสังฆาธิการ ที่ได้กรุณาเมตตาให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่ รวมถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลาอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้กรุณาถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และหลักการวิจัยทางพระพุทธศาสนาบูรณาการ จนทำให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจในหลักการและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาเรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ได้อย่างเป็นระบบ ความเมตตาและคำชี้แนะของคณาจารย์ทุกท่านถือเป็นคุณูปการอันยิ่งใหญ่ต่อความสำเร็จในครั้งนี้

ขอขอบคุณผู้นำชุมชน และพี่น้องประชาชนในอำเภอสะเดา ทั้งพุทธศาสนิกชนและศาสนิกชนทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์งานวิจัยด้วยมิตรไมตรี สะท้อนให้เห็นถึงความงดงามของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณดีและคุณประโยชน์ของงานวิจัยฉบับนี้ เพื่อเป็นการบูชาพระคุณบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

หากมีข้อบกพร่องประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับและจะนำไปพัฒนาปรับปรุงในโอกาสต่อไป

พระพรมสรรร อภิวิพัฒน์ (พิทยาวิวัฒน์กุล)

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
ABSTRACT	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญรูปภาพ.....	ฌ
สารบัญคำย่อ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	10
1.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย	12
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแพร่หลักอิทธิบาท 4 ในสังคมพหุวัฒนธรรม	13
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่	13
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม	23
2.3 การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม.....	29
2.4 บริบทพื้นที่ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม	34
2.5 สรุป	39
บทที่ 3 หลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ใช้ในการเผยแพร่ในสังคม พหุวัฒนธรรม	42
3.1 หลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนา.....	42

3.2 องค์ประกอบของหลักอิทธิบาท 4	47
3.3 การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.....	53
3.4 การเผยแผ่เชิงพัฒนา (Developmental Propagation)	58
3.5 สรุป	66
บทที่ 4 วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคม	
พหุวัฒนธรรม.....	68
4.1 วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุ วัฒนธรรมด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร	68
4.2 วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุ วัฒนธรรมด้านการเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น	74
4.3 วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุ วัฒนธรรมด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่	81
4.4 วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุ วัฒนธรรมด้านการพัฒนาผู้เผยแผ่.....	87
4.5 สรุป	93
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	95
5.1 สรุปผลการวิจัย	95
5.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	98
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	101
บรรณานุกรม.....	104
ภาคผนวก	108
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ	109
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือเพื่อการวิจัย..	111
ภาคผนวก ค บุคลาณุกรมให้ข้อมูล	115
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย.....	117
ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	138
แบบสัมภาษณ์.....	139
ภาคผนวก ฉ ผลการตรวจหาค่าความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์.....	146
ภาคผนวก ช เอกสารรับรองการพิจารณาจริยธรรมในมนุษย์	163

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	166
----------------------------------	-----

สารบัญตาราง

หน้าที่

ตารางที่ 1.1 ตารางผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก	5
ตารางที่ 5.1 การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในสังคมพหุวัฒนธรรม.....	101

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1. 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	12
---------------------------------------	----

สารบัญคำย่อ

ในวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย การอ้างอิงระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ให้ใช้อักษรย่อตัวพื้นปกติ เช่น ที.ส. (ไทย) 9/276/98 หมายถึง ทีฆนิกาย สีสันธวรรค ภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 276 หน้า 98 ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539

พระวินัยปิฎก			
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	ภิกขุวิภังค์	(ภาษาไทย)
พระสุตตันตปิฎก			
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	(ภาษาไทย)
ที.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	(ภาษาไทย)
ส.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	= อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	= อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	= อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา. อสัติ (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	(ภาษาไทย)
พระอภิธรรมปิฎก			
อภ.วิ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	วิภังคปกรณ์	(ภาษาไทย)

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความเร่งรีบและความก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยี ผู้คนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดจนอาจละเลยเรื่องของจิตใจและศีลธรรม ซึ่งนำไปสู่ปัญหาทางสังคมและศีลธรรมที่ซับซ้อนขึ้น ศาสนาพุทธซึ่งเคยเป็นสถาบันหลักที่อยู่คู่สังคมไทยมาอย่างยาวนานจึงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้ยังคงเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของผู้คนได้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องยาวนานกว่า 2,600 ปี ตั้งแต่สมัยพุทธกาลที่ใช้วิธีปากต่อปาก (มุขปาฐะ) สู่การจาริก การพิมพ์หนังสือ และจนถึงปัจจุบันที่คำสอนของพระพุทธศาสนาปรากฏบนโลกออนไลน์ เช่น พระไตรปิฎกฉบับออนไลน์ (พระครูสังฆรักษ์สาธิต บัญเอย, 2558) พัฒนาการเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าศาสนาพุทธได้ปรับตัวเข้าหามวลชนมากขึ้น และทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของผู้คนที่เปลี่ยนแปลงไปหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นภาระของพุทธบริษัททั้งสี่ ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ พระภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา โดยมีฝ่ายคฤหัสถ์คอยให้การสนับสนุน พระภิกษุสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่ธรรมจึงต้องเรียนรู้และรู้เท่าทันสื่อสมัยใหม่ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแผ่ศาสนาพุทธในยุคดิจิทัล หากใช้อย่างเหมาะสมจะช่วยทำให้พระธรรมคำสอนเข้าถึงผู้คนได้ทุกที่ทุกเวลา แม้จะมีความเสี่ยงด้านความเสื่อมศรัทธาจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์ แต่ก็สามารถพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสได้ด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างสร้างสรรค์ เช่น สร้างสรรค์คอนเทนต์ธรรมะ ทำเนื้อหาสั้น ๆ กระชับ เข้าใจง่าย เช่น คลิปธรรมะใน TikTok หรือ YouTube เพื่อให้คนทั่วไปเข้าถึงและเรียนรู้ธรรมะได้ในชีวิตประจำวัน ใช้โซเชียลมีเดียให้เป็นประโยชน์ จัดกิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิ หรือบรรยายธรรมออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น Facebook Live หรือ Zoom เพื่อเชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกัน พัฒนาแอปพลิเคชันธรรมะ สร้างแอปพลิเคชันที่รวบรวมหลักธรรม บทสวดมนต์ หรือการทำสมาธิแบบมีไกด์ เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้คนฝึกปฏิบัติได้ด้วยตนเอง เผยแพร่ในรูปแบบที่หลากหลาย จัดทำพอดแคสต์ (podcast) หรืออีบุ๊ก (e-book) เกี่ยวกับธรรมะ เพื่อให้ผู้สนใจเลือกรับฟังและอ่านได้ตามความถนัด การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการเผยแผ่ศาสนาพุทธอย่างมีสติและเหมาะสม จะช่วยวางรากฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว และยังคงทำให้พระธรรมคำสอนเข้าถึงผู้คนได้อย่างกว้างขวาง ครอบคลุมทุกเพศทุกวัย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลจึงเป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนทุกคนที่ต้องร่วมมือกัน เริ่มต้นจากการพัฒนาจิตใจของตนเอง และใช้เครื่องมือสมัยใหม่เพื่อส่งต่อหลักธรรมคำสอนให้เป็นเสาหลักในการสร้างสังคมที่สงบสุขและยั่งยืน

ในสังคมพหุวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางการเมือง ความหลากหลายทางศาสนา สังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีพลังในตนเอง อันเกิดจากการผสมผสานแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรมบนพื้นฐานของการยอมรับถึงการมีอยู่ของวัฒนธรรม ของคนกลุ่มต่าง ๆ อย่างเสมอภาคกัน โดยไม่เบียดเบียนและไม่ลดคุณค่าของวัฒนธรรมของคนกลุ่มอื่น ความคิดเรื่อง “พหุวัฒนธรรม” ที่เกิดขึ้นและแพร่หลายในโลกตะวันตกจนกลายเป็นเสมือนหลักการทางปรัชญาการเมืองของหลายประเทศนับจาก ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา เกิดขึ้นจากเงื่อนไขของความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของโลก ซึ่งทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายกลุ่มคนจากประเทศไปอีกประเทศหนึ่งอย่างกว้างขวางทำให้แต่ละประเทศได้พบกับความแตกต่างของ ผู้คนต่างชาติต่างวัฒนธรรมกันมากขึ้น ขณะเดียวกัน จำนวนและความหนาแน่นในแต่ละพื้นที่ของคนต่างชาติต่างวัฒนธรรมที่มีมากขึ้นในแต่ละประเทศก็ทำให้การรวมกลุ่มก้อนทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างเข้มข้นความแตกต่างของกลุ่มคนในประเทศ หนึ่งๆ จึงปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน กระบวนการผสมกลมกลืน (Assimilation) ของแต่ละสังคมที่เคย ทำงานได้ในระดับหนึ่ง ก็เริ่มไม่สามารถที่จะกลมกลืนได้อีกต่อไป เพราะการผสมกลมกลืนมีความหมายซ้อนของการบังคับให้ วัฒนธรรมของกลุ่มย่อยอยู่ภายใต้ วัฒนธรรมใหญ่ของชาตินั้นซ่อนเร้นอยู่ แต่ความหนาแน่นและเข้มข้นของกลุ่มคนต่าง วัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ที่ทวีขึ้นได้ ทำให้ไม่สามารถที่จะยอมอยู่ภายใต้การผสมกลมกลืนแบบเดิมอีกต่อไปการต่อรองกับรัฐจาก ฐานของกลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรมจึงค่อย ๆ ขยับเคลื่อนขึ้นเป็นเรื่องสำคัญมากยิ่งขึ้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ในบริบทที่หลากหลาย เช่น การใช้ภาษาในการสื่อสาร การพัฒนาพระธรรมทูตและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ ผลการศึกษาเหล่านี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า หลักอิทธิบาท 4 ช่วยให้งานสำเร็จลุล่วงและมีประสิทธิภาพในภาพรวมอยู่ในระดับสูง การที่หลักการเหล่านี้สามารถนำไปสู่ความสำเร็จในกิจการทางโลกได้นั้น ย่อมแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความสำเร็จในกิจการทางธรรมอย่างการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน ความเข้าใจนี้ช่วยเชื่อมโยงความสำเร็จทางโลกกับความสำเร็จทางธรรมเข้าไว้ด้วยกัน โดยแสดงให้เห็นว่าหลักการพื้นฐานที่นำไปสู่ความสำเร็จนั้นเป็นสากลและสามารถนำมาปรับใช้ได้อย่างกว้างขวาง หลักอิทธิบาท 4 ถือเป็นหัวใจสำคัญที่ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ได้แก่ ฉันทะ ความพอใจ รักใคร่ฝักใฝ่ในสิ่งที่ทำ พระสงฆ์หรือผู้เผยแผ่ต้องมีความศรัทธาและแรงบันดาลใจที่จะนำพระธรรมคำสอนมาเผยแผ่ แก่ประชาชน ไม่ใช่เพียงเพราะหน้าที่ แต่เพราะตระหนักถึงคุณค่าของพระศาสนาและความสุขของมวลชน วิริยะ ความเพียรพยายาม ความมุ่งมั่นที่จะสื่อสารและเผยแผ่พระธรรมผ่านรูปแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เช่น ปัญหาด้านสื่อ เทคโนโลยี หรือคำวิจารณ์จากสังคม จิตตะ ความใส่ใจ เอาใจจดจ่อกับสิ่งที่ทำ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องทำด้วยใจที่ตั้งมั่น มีสมาธิ รอบคอบ และมีความรับผิดชอบ เพื่อสร้างเนื้อหาที่มีคุณภาพและน่าเชื่อถือ

วิม้งสา การใช้ปัญญาไตร่ตรองใคร่ครวญ ทบทวนผลการเผยแผ่ นำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไข และพัฒนากิจกรรมหรือสื่อใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับสารในแต่ละยุคสมัย

ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ที่เต็มไปด้วยความเร่งรีบ ความก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยี คนในสังคมจึงต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยเฉพาะการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อดิจิทัล เช่น สื่อสังคมออนไลน์ คลิปสั้น การถ่ายทอดสดออนไลน์ แอปพลิเคชันธรรมะ พอดแคสต์ หรืออีบุ๊ก เพื่อให้เข้าถึงผู้คนได้ทุกเพศทุกวัย และในสังคมพหุวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลาเพื่อที่จะนำผลการวิจัยไปประยุกต์และปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต่อไป

1.2 คำถามวิจัย

1.2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นอย่างไร

1.2.2 หลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีสาระสำคัญอย่างไร

1.2.3 การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม

1.3.2 เพื่อศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1.3.3 เพื่อวิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอสะเดาจังหวัดสงขลา

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลาโดยมีการศึกษาจากเอกสาร ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ การศึกษาหลักธรรมที่มาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หรือ เอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับ

เนื้อหาการวิจัย พร้อมทั้งค้นคว้าเอกสาร งานวิชาการ วารสาร เว็บไซต์ คุชชีนิพนธ์ บทความและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ที่เป็นหลักฐานทางวิชาการ เพื่อเป็นการยืนยันองค์ความรู้ที่สามารถนำหลักธรรมที่ปรากฏ มาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่

1.4.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 20 รูป/คน ดังนี้

- กลุ่มพระสังฆาธิการ	5 รูป/คน
- กลุ่มพระวิทยากร	5 รูป/คน
- กลุ่มพระธรรมทูต	3 รูป/คน
-กลุ่มประชาชนในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา	7 คน
รวม	20 รูป/คน

การกำหนดผู้ให้ข้อมูลแบ่งเกณฑ์ตามลักษณะของกลุ่ม ไม่ใช่เกณฑ์เดียวกันทั้งหมด กล่าวคือ กลุ่มพระสังฆาธิการ พระวิทยากร และพระธรรมทูต เป็นผู้มีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทการเผยแผ่ในพื้นที่ได้ ส่วนกลุ่มประชาชนเป็นประชาชนในอำเภอสะเตาที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้ การสื่อสาร และบริบทการอยู่ร่วมกันในพื้นที่ได้ ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลทุกคนเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจและให้ความยินยอมตามกระบวนการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา ตั้งแต่ ตุลาคม 2568 ถึง สิงหาคม 2569

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

1.5.1 การศึกษาทบทวนเอกสาร

ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์ และแหล่งข้อมูลสำคัญดังนี้

ก. ชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หรือ เอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลมาเทียบเคียงกับหลักธรรมที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

ข. ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์ ตีความ และเรียบเรียงโดยนักวิชาการ หรือผู้ศึกษาอื่น ๆ มาก่อน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาประกอบการศึกษาวิจัยได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสารบทความทางวิชาการ บทความวิจัย และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบในการวิเคราะห์ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

ตารางที่ 1. 1 ตารางผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ลำดับที่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	จำนวน (รูป/คน)
1	กลุ่มพระสังฆาธิการ	5
2	กลุ่มพระวิทยากร	5
3	กลุ่มพระธรรมทูต	3
4	กลุ่มประชาชนในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา	7
รวม		20

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยวิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วย กลุ่มพระสังฆาธิการ กลุ่มพระวิทยากร กลุ่มพระธรรมทูตกลุ่มประชาชนในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา 20 รูป/คน ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง 20 รูป/คน ผู้วิจัยมีเกณฑ์คัดเลือกดังนี้

- 1) เป็นนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา
- 2) ผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมเป็นอย่างดี
- 3) มีประสบการณ์ที่จะถ่ายทอดข้อมูลให้แก่ผู้วิจัยได้
- 4) มีประสบการณ์ในเรื่องดังกล่าว ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่นต่ำกว่า 3 ปี
- 5) มีความคิดเห็นหรือความเข้าใจในประเด็นอย่างตรงไปตรงมา

1.5.2 ระยะเวลาดำเนินการ

ตั้งแต่ ตุลาคม 2568 ถึง สิงหาคม 2569

1.5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีแนวคำถาม

แบบกึ่งโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

- ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล
- ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม
- ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

แนวคำถามสร้างขึ้นจากวัตถุประสงค์การวิจัย กรอบแนวคิด และการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (Item-level Content Validity Index: I-CVI)

การพิจารณาใช้มาตรประมาณค่า 4 ระดับ โดยคะแนน 3-4 ถือว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องหรือมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการวัด และคะแนน 1-2 ถือว่ายังไม่สอดคล้องเพียงพอ ค่า I-CVI คำนวณจากจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ให้คะแนน 3 หรือ 4 หารด้วยจำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด แนวทางของ Polit et al. (2007) เสนอว่า I-CVI ตั้งแต่ 0.8 ขึ้นไปสำหรับผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 3 คนขึ้นไปเป็นหลักฐานของความตรงเชิงเนื้อหาที่ดี อย่างไรก็ตาม เมื่อมีผู้เชี่ยวชาญเพียง 3 คน ค่าที่เป็นไปได้คือ .00, .33, .67 และ 1.00 ดังนั้นข้อคำถามที่จะผ่านเกณฑ์ 0.8 ในการวิจัยครั้งนี้จึงต้องมีผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านเห็นว่าสอดคล้อง ทำให้ค่า I-CVI เท่ากับ 1.00 ซึ่งสอดคล้องกับผลการตรวจเครื่องมือที่ปรากฏในภาคผนวก

1.5.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อสังเคราะห์ สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนวรรณกรรม รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการออกแบบเครื่องมือในการวิจัยและเขียนเค้าโครงการวิจัยในบทที่ 1-3 และนำความรู้จากการสังเคราะห์เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อไปจัดทำเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและนำเครื่องมือดังกล่าวให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 นำโครงร่างงานวิจัยและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเข้ารับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากจาก คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยชุมชนศูนย์การเรียนรู้การพัฒนาธรรมปัญญา เลขที่รับรอง CLDW-2569/002 โดยได้รับหนังสือรับรองวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2569 และหนังสือรับรองมีอายุถึงวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2570

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อได้รับการอนุมัติจากจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากวิทยาลัยชุมชนศูนย์การเรียนรู้การพัฒนาธรรมปัญญา เลขที่ 171 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแจ้งใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยทำการวางแผนเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 เมื่อทำการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ เสร็จแล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 5 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการสัมภาษณ์ จากนั้นผู้วิจัยจะสังเคราะห์เพื่อเขียนร่างรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

1.5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสระตะ จังหวัดสงขลา ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

(Content Analysis) นำข้อมูลที่ได้มาจัดระบบข้อมูล แยกประเภทข้อมูลตามวัตถุประสงค์ โดยเรียงลำดับเป็นประเด็นสำคัญประกอบการพรรณนาวิเคราะห์ และสรุปออกมาเป็นเรียงความในด้านต่าง ๆ วัตถุประสงค์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

1.6.2 ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

1.6.3 ได้แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมโดยอาศัยหลักอิทธิบาท 4

1.6.4 สามารถนำไปปรับใช้เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพของพระสงฆ์และองค์กรทางศาสนา

1.6.5 เป็นต้นแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่พหุวัฒนธรรมอื่น ๆ ของประเทศไทย

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานานวิจัย เกี่ยวกับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัย ได้ทำการศึกษานานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น

(พระอดิศักดิ์ วิจิโต และคณะ, 2567) พบว่า การศึกษาไทยในยุคดิจิทัลเป็นการเรียนการสอนที่ครูและนักเรียน ต้องสามารถรับการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา สิ่งสำคัญคือทำให้เด็กเยาวชนได้รับการพัฒนาครบทุกทักษะที่เด็กต้องใช้ในโลกอนาคตได้เยาวชนถือเป็นรากฐานและอนาคตของชาติการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนคนรุ่นใหม่ทั้งด้านความสามารถในการเรียนรู้และควบคู่กับคุณธรรมเป็นระบบที่สร้างศักยภาพของเยาวชนให้เกิดการบ่มเพาะคนเพื่อที่จะให้เป็นคนหรือประชากรที่ขับเคลื่อนสังคมได้และสิ่งที่เห็นถึงความสำคัญอย่างยิ่งอันดับแรกมากที่สุดก็คือ “ระบบการศึกษา” จึงเกิดคำถามต่อว่าเราจะพัฒนาคนให้อยู่ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีสุขและเพิ่มทักษะที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตของยุคดิจิทัลให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพอยู่ดีมีสุขทั้งร่างกายและสุขภาพใจซึ่งในเรื่องการพัฒนาสังคมเยาวชนต้องมีความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างนวัตกรรมและต่อยอดนวัตกรรมทางการศึกษาที่ไม่มีขีดจำกัดให้เยาวชนคนใดที่อาจตกหล่นจากการพัฒนาได้มีโอกาสตั้งนั้นการลงทุนในด้านทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสำหรับวัยรุ่นและเยาวชนจึงเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนที่จะช่วยขับเคลื่อนประเทศให้บรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจและสังคมและด้านต่าง ๆ ในอนาคตต่อไปโดยการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อการพัฒนาการศึกษาให้ประสบความสำเร็จนั้นตามหลักอิทธิบาทธรรมเพื่อให้

การศึกษาได้เกิดการพัฒนาเยาวชนในโลกยุคดิจิทัลให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้นโดยการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพนั้นนักเรียนควรปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นแนวทางการเรียนการทำงานให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้สืบทอดไว้อย่างแยบคายประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ข้อคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

(จิรตติกาล สุขสิงห์, 2565) พบว่า การนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร โดยมุ่งเน้นพัฒนาจากพฤติกรรมความต้องการและแรงจูงใจของบุคลากรในองค์กร ในกลุ่มผู้ปฏิบัติงานและกลุ่มผู้บริหาร ซึ่งพบว่าระดับความต้องการความมั่นคงในหน้าที่และรายได้ส่งผลต่อการปฏิบัติงานในกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน ความต้องการความก้าวหน้าหรือการได้รับตำแหน่งที่สูงขึ้น ส่งผลความมุ่งมั่นต่อในองค์กร มีผลต่อการปฏิบัติงานของกลุ่มผู้บริหารความต้องการของบุคลากรในแต่ละกลุ่มความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานสูง ดังนั้นการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานจึงมีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร ในการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรนอกจากจะทราบถึงความต้องการและแรงจูงใจของบุคลากรแล้ว การวางแผนทางพัฒนาประสิทธิภาพของบุคลากรโดยการนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานจึงมีความสำคัญอีกด้านหนึ่งที่ควรนำมาใช้ในการพัฒนาประสิทธิภาพของบุคลากรในองค์กร หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ 1) ฉันทะ 2) วิริยะ 3) จิตตะ 4) วิมังสา โดยสรุปแนวทางการพัฒนาแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ แนวทางดำรงผู้ปฏิบัติงาน และแนวทางดำรงผู้บริหารสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรและองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(พระครูสถิตพนมวัน (เอียดแก้ว), และคณะ, 2567) พบว่า บทบาทการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการเป็นความสามารถในการบริหารหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมาย มุ่งเน้นให้มีความรู้ ความเข้าใจ และนำหลักธรรมไปปฏิบัติได้ พระสังฆาธิการจึงเป็นผู้นำชุมชนด้านจิตใจ พัฒนาคุณภาพพลเมืองสงเคราะห์ประชาชนและช่วยเหลืองานราชการ เพื่อสืบทอดและสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาด้วยการศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่ และปกป้องบทบาทของพระสังฆาธิการในจังหวัดกระบี่เป็นไปตามประเพณี คณะสงฆ์ที่ผ่านกิจกรรมคือ การอุปสมบท การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การแสดงธรรมประจำวัน การทำบุญตักบาตรในวันสำคัญ และการสอนธรรมะผ่านสื่อการเผยแผ่ในปัจจุบันเป็นรูปแบบใหม่คืองานพระธรรมทูตด้วยเทคโนโลยีมากขึ้นและเป็นการเผยแผ่ตามพุทธประสงค์ด้วยหลักธรรมาภิบาล บทบาทการเผยแผ่เป็นการพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา ที่มีกระบวนการสัมพันธ์ทางสังคมและเกื้อกูลกันด้วยเมตตา คือ การไม่เบียดเบียนกันทางร่างกาย ทรัพย์สิน คู่ครอง วาจา และสติปัญญา ตลอดจนสร้างความเข้มแข็งแก่พระสังฆาธิการและสถาบันสงฆ์ให้มั่นคง เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และนำไปสู่การปฏิบัติได้ครบทุกกิจกรรม

(พระเมธาวิเชียร (สุเทพ ปสิวิโก), และคณะ, 2562) พบว่า 1) สภาพการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 6 ด้าน พบว่า ด้านพระสงฆ์อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านวิธีการเผยแผ่ ด้านการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ ด้านแผนงานและนโยบาย ด้านแผนงานและนโยบาย และด้านการสร้างเครือข่ายอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน ส่วนด้านการส่งเสริมและสนับสนุนอยู่ในระดับปานกลาง 2) รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนามีดังนี้ 2.1) ด้าน การสร้างเครือข่าย สร้างเครือข่ายเชิงรุก ผ่านหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนเพื่อ ขับเคลื่อนการเผยแผ่พุทธธรรมโดยบูรณาการเชื่อมโยงกับสังคมและบุคคลต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันรวมทั้งมีการสร้างเครือข่ายโดยการปฏิบัติการเผยแผ่เชิงรุกในพื้นที่ผ่านปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชน และผู้นำชุมชนท้องถิ่น 2.2) ด้านวิธีการเผยแผ่ สร้างวิธีการและรูปแบบการเผยแผ่ด้วยกระบวนการที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมพุทธวัฒนธรรมสอดคล้องกับ แนวคิดและเป้าหมายการเผยแผ่ตามหลักพุทธโอวาท ทั้งนี้ เพื่อมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง 2.3) ด้านการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชน IT และสื่อชุมชน เพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยสร้างรูปแบบและนวัตกรรม การสื่อสารที่ทันสมัย เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ เป็นสื่ออุปกรณ์ในการเผยแผ่พุทธธรรม ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ยูทูบ เว็บไซต์ และไลน์ เป็นต้น 2.4) ด้านพระสงฆ์ส่งเสริม และ พัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พุทธธรรม ให้มีทักษะการเผยแผ่พุทธธรรมที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้น พัฒนาคุณลักษณะและสมรรถนะขีดความสามารถเพื่อ เพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ให้ดียิ่งขึ้น 2.5) ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนคณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนการเผยแผ่พุทธธรรมทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศอย่างเป็นรูปธรรม และส่งเสริมการสร้างธรรมทายาททุกระดับรวมทั้ง ส่งเสริมให้วัดมีศักยภาพ เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้และการปฏิบัติกิจกรรมการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนา เพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการเรียนรู้ของประชาชน และ 2.6) ด้านแผนงานและนโยบายพัฒนารูปแบบที่มุ่งเน้นการนำนโยบายการเผยแผ่สู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในทุก ๆ ด้าน โดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งจัดทำยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนา 4.0 เพื่อสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ของรัฐบาล

(พระพลวัฒน์ สพล, และคนอื่นๆ, 2568) พบว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติที่มีพระสงฆ์จากหลากหลายชาติพันธุ์มาศึกษาร่วมกัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมหาวิทยาลัยสะท้อนให้เห็นผ่านความแตกต่างด้านภาษา ขนบธรรมเนียม วิถีชีวิต และการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งก่อให้เกิดความท้าทายในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สามารถรองรับและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้

ระหว่างวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพบทความนี้มุ่งเน้นศึกษาความแตกต่างทางวัฒนธรรมของ พระสงฆ์แต่ละชาติพันธุ์ และผลกระทบที่มีต่อการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้ ยังวิเคราะห์ การจัดการความรู้ในบริบทของความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเน้นการประยุกต์ใช้แนวคิดจาก ทฤษฎีการจัดการความรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และแนวคิดพุทธปรัชญา เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการความรู้ที่เหมาะสมสำหรับบริบทของมหาวิทยาลัยสงฆ์แนวทางที่นำเสนอในบทความนี้ ครอบคลุมการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่รองรับหลายภาษา การสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยน ความรู้ การปรับปรุงหลักสูตรให้สะท้อนถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้ในบริบทของความหลากหลายทางวัฒนธรรมยังคง เผชิญกับอุปสรรคหลายประการ เช่น ความแตกต่างทางภาษา ข้อจำกัดด้านเทคโนโลยี และการ บริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดดังนั้น บทความนี้จึงสรุปว่าการจัดการความรู้แบบพหุวัฒนธรรม ต้องอาศัยแนวทางที่ครอบคลุมและยืดหยุ่น ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสังคมการเรียนรู้ที่เปิดกว้างและ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างพระสงฆ์จากหลากหลายวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับสากลอย่างยั่งยืน

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอริยบท 4 ใน อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา” มีศัพท์นิยามไว้เฉพาะ ดังนี้

อริยบท 4 หมายถึง หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทานไว้ เพื่อนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต และเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุ วัฒนธรรมด้วยหลักอริยบท 4 ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย 1.ฉันทะ คือ แรงจูงใจใน การทำงาน 2.วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค 3.จิตตะ คือ ความใส่ใจผู้อื่นโดยไม่ ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน 4.วิมังสา คือ การใช้ปัญญาพิจารณา ไตร่ตรอง ทดลอง แก้ไข ปรับปรุง ให้ เหมาะสม เพื่อให้การกระทำนั้นสำเร็จผลดีที่สุด

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือ พระธรรมวินัย ไปถ่ายทอด ไปขยาย ไปแนะนำ ไปสื่อสาร ให้ได้รับการรับรู้และเกิดความเข้าใจ ในหลักธรรม และสามารถนำไปประยุกต์และปรับใช้ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคม พหุวัฒนธรรม : กรณีศึกษาพื้นที่อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง สังคมที่มีกลุ่มคนหลากหลายกลุ่ม หลากหลายเชื้อชาติ หลากหลายศาสนา หลากหลายภาษา หลากหลายขนบธรรมเนียมประเพณี และหลากหลายวิถีชีวิต

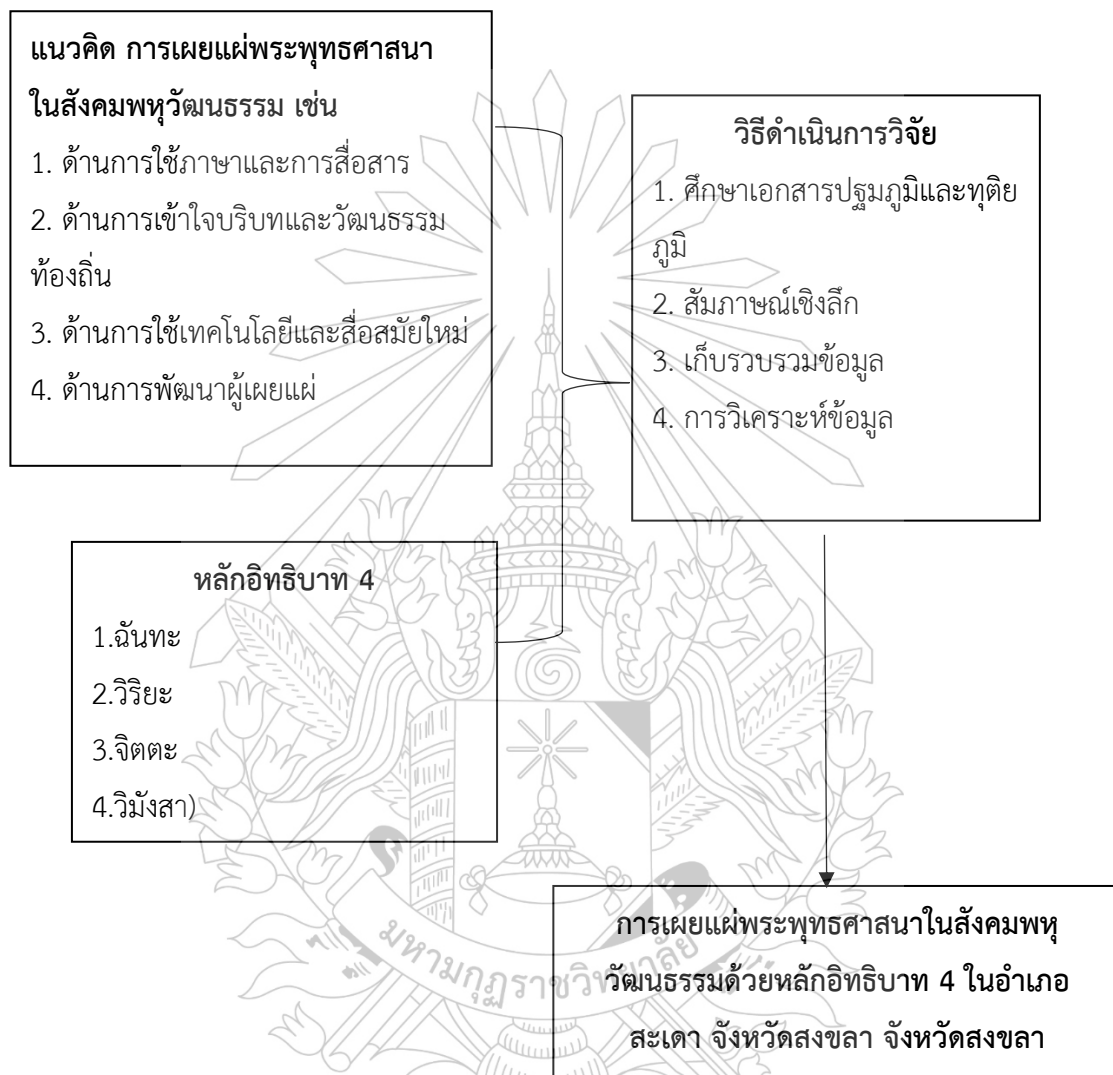
ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน มีความเคารพในความแตกต่าง ไม่กีดกันหรือเอารัดเอาเปรียบกัน ของคนในสังคม
พหุวัฒนธรรม อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา หมายถึง พื้นที่ ที่มีความหลากหลายกันทางสังคม ความเป็นอยู่
และการดำเนินชีวิตประจำวัน

1.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา” ผู้วิจัยได้สรุปกรอบแนวคิดการวิจัย ไว้ดังนี้

ภาพที่ 1. 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่หลักอิทธิบาท 4 ในสังคมพหุวัฒนธรรม

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม
- 2.3 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม
- 2.4 บริบทพื้นที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม
- 2.5 สรุป

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่

2.1.1 ความหมายการเผยแผ่

คำว่า“เผยแผ่”(ภาษาอังกฤษ:Propagation)มีรากศัพท์จากคำว่า“เผย”หมายถึงการเปิดออกหรือทำให้ปรากฏและ“แผ่”หมายถึงการขยายออกไปให้กว้างขวางเมื่อมาประกอบกัน“เผยแผ่”จึงหมายถึง“การทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นที่รู้จักหรือแพร่หลายออกไป”(สำนักงานราชบัณฑิตยสภา,2565)ในบริบทของพระพุทธศาสนาการเผยแผ่หมายถึงการนำหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกไปเผยแผ่แก่ประชาชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักธรรมเกิดศรัทธาและสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัย(พระธรรมโกศาจารย์,2520)การเผยแผ่จึงมิใช่เพียงการสอนธรรมให้ผู้อื่นฟังเท่านั้นแต่เป็นกระบวนการแห่ง“การส่งต่อปัญญา”เพื่อให้ผู้ฟังได้เรียนรู้เข้าใจและนำไปใช้ในการดับทุกข์ของตนในพระไตรปิฎกมีหลักฐานที่แสดงถึงความสำคัญของการเผยแผ่ไว้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับพระอรหันต์สาวกในคราวที่พระองค์จะส่งพุทธสาวกไปประกาศธรรมว่า “จาริกไปเถิด ภิกษุทั้งหลาย เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก อย่าไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด” (พระไตรปิฎก เล่มที่ 10 ข้อ 118) พระดำรัสนี้แสดงให้เห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็น “พระพุทธกิจ” ที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าไม่ได้เน้นการชักชวนให้ผู้อื่นเปลี่ยนศาสนา แต่ทรงเน้นการให้ธรรมะเป็นแสงสว่างทางปัญญาแก่ชีวิตเพื่อให้มนุษย์เข้าใจเหตุแห่งทุกข์และหนทางแห่งการดับทุกข์(พระธรรมปิฎก,2544)การเผยแผ่ในทางพุทธจึงเป็นกระบวนการแห่งการพัฒนา“จิต” และ“ปัญญา”มากกว่าการขยายอิทธิพลทางศาสนาในเชิงพุทธปรัชญาการเผยแผ่ถือเป็น“ภารกิจแห่ง

มหากรุณา” เพราะเป็นการนำธรรมะไปช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ด้วยจิตที่บริสุทธิ์ไม่หวังผลตอบแทนพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2546) อธิบายว่า “การเผยแผ่ที่แท้จริงคือการทำให้ธรรมะเข้าถึงใจคน” ผู้เผยแผ่ต้องมีความเข้าใจในหลักธรรมอย่างลึกซึ้งมีเมตตาในการถ่ายทอดและมีปัญญาในการสื่อสารเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจตามฐานะและภูมิปัญญาของตนการเผยแผ่จึงไม่ใช่การพูดเพื่อให้คนคล้อยตามแต่เป็นการทำให้คนเข้าใจตามความจริงเพื่อให้เขาเห็นธรรมด้วยตนเองพระพรหมคุณาภรณ์ชี้ว่าการเผยแผ่มีสาระอยู่ที่ “การสื่อสารด้วยธรรม” ซึ่งหมายถึงการสื่อสารที่ตั้งอยู่บนเจตนาดีความจริงใจและปัญญาในการอธิบาย ไม่ใช่การใช้ถ้อยคำเพื่อสร้างความศรัทธาเพียงผิวเผิน

พุทธทาสภิกขุ (2533) กล่าวไว้อย่างลึกซึ้งว่า “การเผยแผ่พระศาสนา คือการให้แสงสว่างแห่งปัญญา มิใช่การประกาศชื่อศาสนา” เพราะเป้าหมายของพระพุทธานุศาสน์มิใช่การมีจำนวนศาสนิกเพิ่มขึ้น แต่คือการทำให้คนเข้าใจธรรมะและพ้นทุกข์ด้วยตนเอง การเผยแผ่จึงเป็น “ธรรมทาน” ที่มีคุณค่าสูงสุด ผู้เผยแผ่ต้องมีจิตสำนึกในความเสียสละและความเมตตา เพราะ “ธรรมะจะเข้าถึงใจคนได้ ก็ต่อเมื่อผู้เผยแผ่มีธรรมะในใจ” (พุทธทาสภิกขุ, 2533) การเผยแผ่จึงมิใช่เรื่องของ การพูดดีเท่านั้น แต่ต้องมีการประพฤติดีเป็นตัวอย่างด้วย จึงจะเกิดผลอย่างแท้จริงในทางสังคมศาสตร์ “การเผยแผ่ศาสนา” (Religious Dissemination) หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดความเชื่อ คุณค่า และจริยธรรมจากบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง ผ่านกระบวนการสื่อสารที่ต่อเนื่องในช่วงเวลาหนึ่ง (Rogers, 1995) เมื่อประยุกต์กับพระพุทธานุศาสน์ “การเผยแผ่พระธรรม” จึงเป็นกระบวนการส่งต่อคุณค่าทางจิตวิญญาณจากผู้ที่เกี่ยวข้องธรรมะไปยังผู้ที่ยังไม่เข้าใจ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทัศนคติและพฤติกรรมของผู้รับสารในทางที่ดีขึ้น การเผยแผ่จึงเป็นทั้ง “การศึกษา” และ “การสื่อสาร” ที่มีลักษณะเป็นพัฒนาการทางปัญญาอย่างต่อเนื่อง

การเผยแผ่ในมิติทางสังคมมีความหมายกว้างกว่าการสอนธรรมในวัด เพราะครอบคลุมถึงการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การใช้สื่อในการถ่ายทอดหลักธรรม และการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาเพื่อประโยชน์ส่วนรวม พระเมธีวชิรญาณ (2562) ชี้ว่า การเผยแผ่ในพุทธศตวรรษที่ 26 ควรเน้น “การสร้างเครือข่ายธรรมะเชิงรุก” โดยใช้หน่วยงานของรัฐและเอกชนร่วมมือกันในการส่งเสริมศีลธรรมในสังคม เพื่อให้การเผยแผ่ไม่จำกัดอยู่เฉพาะวัดหรือพระสงฆ์เท่านั้น แต่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการส่งต่อคุณค่าทางศีลธรรม

ในยุคดิจิทัล การเผยแผ่ได้ขยายขอบเขตเข้าสู่พื้นที่ออนไลน์ทุกรูปแบบ ศรีอร่าม และคณะ (2563) กล่าวว่า การเผยแผ่ในยุคสื่อสังคมออนไลน์จำเป็นต้องใช้ “เทคโนโลยีอย่างมีสติ” ผู้เผยแผ่ต้องรู้เท่าทันสื่อ เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย และใช้ถ้อยคำอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้ธรรมะยังคงความศักดิ์สิทธิ์และเข้าถึงใจคนรุ่นใหม่ การเผยแผ่ในยุคนี้จึงมีความหมายใหม่ในเชิงพุทธปฏิบัติ คือ “การเผยแผ่ผ่านโลกเสมือน” ซึ่งสามารถเข้าถึงผู้คนได้ทุกที่ทุกเวลา การเผยแผ่ผ่านคลิปสั้นทาง TikTok หรือ YouTube การ

ถ่ายทอดสดธรรมะผ่าน Facebook Live หรือการจัดทำพอดแคสต์ธรรมะ ล้วนเป็นการปรับตัวของพระธรรมทูตเพื่อให้การเผยแผ่เข้ากับยุคสมัย เพื่อให้พระธรรมไม่สูญหายไปในโลกกาวิวัตน์ อย่างไรก็ตาม การเผยแผ่ในยุคดิจิทัลก็มีความท้าทาย เช่น การบิดเบือนหลักธรรม การเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง หรือการใช้ธรรมะในเชิงพาณิชย์ พระธรรมปิฎก (2544) เตือนว่า “ธรรมะที่ถูกเผยแผ่โดยขาดสติ ย่อมกลายเป็นเพียงคำพูด ไม่ใช่ธรรมะที่แท้จริง” ผู้เผยแผ่ในยุคใหม่จำเป็นต้องมีทั้งปัญญาและสติในการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้การเผยแผ่เป็นไปอย่างบริสุทธิ์และถูกต้องตามหลักพุทธธรรม

2.1.2 จุดมุ่งหมายของการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ “สังฆธรรมแห่งชีวิต” ก้าวออกจากคัมภีร์สู่ชีวิตจริงของผู้คน มิใช่เพื่อเพิ่มจำนวนศาสนิก หากเพื่อก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและสังคมอย่างเป็นระบบ โดยตั้งอยู่บนความเข้าใจที่ถูกต้องและการปฏิบัติอันเหมาะสมตามเหตุปัจจัย (พระพรหมคุณาภรณ์, 2546; พระธรรมปิฎก, 2544) ในเชิงพุทธปรัชญา จุดมุ่งหมายของการเผยแผ่จึงทำงานพร้อมกันสองระดับ กล่าวคือ ระดับภายในซึ่งมุ่งปลูกฝังศรัทธาควบคู่ปัญญาในตัวปัจเจก และระดับภายนอกซึ่งมุ่งสร้างวัฒนธรรมสังคมที่ดำรงด้วยสันติและความรับผิดชอบเมื่อบุคคลแต่ละคนมีจิตใจที่สงบ สังคมย่อมมีแนวโน้มเคลื่อนไปสู่สันติสุขตามไปด้วย โดยทั้งสองระดับนี้เกี่ยวเนื่องกันเป็นห่วงโซ่—ความเข้าใจที่ถูกต้องเอื้อต่อการปฏิบัติ การปฏิบัติที่จริงแท้หล่อเลี้ยงศรัทธา ศรัทธาที่มีปัญญาเกื้อหนุนระบบสืบทอดศาสนา ระบบสืบทอดที่ดีช่วยสร้างความสมานฉันท์ และความสมานฉันท์เปิดทางสู่การพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์ (พระธรรมปิฎก, 2544; พระพรหมคุณาภรณ์, 2554) รากฐานแรกของการเผยแผ่คือการทำให้ “เข้าใจถูกต้อง” หรือสัมมาทิฐิ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่วางบนเหตุผลและการตรวจสอบได้ มิได้เน้นการเชื่อโดยไม่คิด (พระพรหมคุณาภรณ์, 2554) การสื่อสารในมิตินี้จึงต้องพาให้ผู้ฟังคิดอย่างแยกคางตามหลักโยนิโสมนสิการ เห็นโครงสร้างของอริยสัจ 4 และไตรลักษณ์ด้วยเหตุผล ไม่ย่นย่อจนเสียแก่น และไม่ซับซ้อนจนจับต้องไม่ได้ ผู้เผยแผ่จึงต้องใช้ “อุปายโกศล” ความแยกคางในวิธีสื่อสาร ให้ตรงตามภูมิรู้และประสบการณ์ของผู้รับ โดยยึดเจตนารมณ์เดียวกันคือพาผู้ฟังเห็นความจริง ไม่ใช่เห็นตัวผู้สอน การสื่อสารที่ดีย่อมเรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง เป็นธรรมดาที่ผู้ฟังจะเริ่มจากการรู้ “ความหมาย” ของธรรมะ ต่อด้วยการเห็น “ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล” และจบลงที่การรับรองด้วย “ประสบการณ์ตรง” ของตนเอง การก่อรูปความเข้าใจจึงมิใช่การถ่ายทอดข้อมูล หากเป็นการปลูกปัญญาให้ทำงาน (พระธรรมปิฎก, 2544)

อย่างไรก็ดี ความเข้าใจที่ถูกต้องจะไม่มีน้ำหนักถ้าไม่ลงสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เพราะแก่นแท้ของการเผยแผ่คือการทำให้ธรรมะ “มีชีวิต” ในพฤติกรรม คำพูด และความคิดของผู้คน การฝึกสติ สมาธิ และปัญญาจึงควรออกแบบให้เล็ก ง่าย และสม่ำเสมอพอที่จะกลายเป็นนิสัยจากการ

หยุดหายใจรู้สึกตัวก่อนตอบโต้ การกำกับสติระหว่างทำงาน ไปจนถึงการทบทวนตนเองอย่างซื่อสัตย์ ก่อนนอน เมื่อการปฏิบัติแทรกอยู่ในจังหวะชีวิตเช่นนี้ ความสงบย่อมปรากฏ ความละเอียดรอบคอบย่อมค่อย ๆ แข็งแรง และปัญญาที่เห็นตามจริงย่อมผลิบาน การเผยแผ่จึงมิใช่เรื่องเวทีเทศน์หรือห้องเรียนเท่านั้น หากคือการร่วมออกแบบ “ระบบนิเวศของการปฏิบัติ” ให้เกิดได้จริงตามบริบทของชุมชน โรงเรียน ที่ทำงาน และครอบครัว (พระธรรมปิฎก, 2544; พระพรหมคุณาภรณ์, 2546) เพื่อให้การปฏิบัติยั่งยืน จำต้องมี “ศรัทธาอย่างมีปัญญา” เป็นแรงขับเคลื่อน ศรัทธาที่ตั้งอยู่บนเหตุผล จะไม่เปราะบางต่อข่าวลือและมายาคติ เพราะผ่านการพิจารณา ตรวจสอบ และเทียบเคียงด้วยสติแล้ว (พุทธทาสภิกขุ, 2533) ในยุคข้อมูลท่วมท้น ผู้เผยแผ่จึงควรสื่อสารเชิงหลักฐาน ยกพระสูตรสั้น ๆ ควบคู่กับองค์ความรู้ร่วมสมัยที่ไม่ขัดแย้ง เช่น งานจิตวิทยาว่าด้วยอานิสสรส์ของเมตตาภาวนา พร้อมเชิญชวนให้ผู้รับ “ทดลอง” และ “ทบทวน” ด้วยตนเอง ความเชื่อที่เปิดตาและอดทนต่อข้อเท็จจริงเช่นนี้จะค่อย ๆ กลายเป็นเสาหลักให้บุคคลยืนหยัดในยามเผชิญปัญหา ทำให้การปฏิบัติไม่แกว่ง และทำให้การเผยแผ่มิใช่การเร้าอารมณ์ แต่เป็นการปลุกความรับผิดชอบต่อความจริง (ภริทัต ศรือร่าม และคณะ, 2563) จุดหมายของการเผยแผ่ยังรวมถึงการธำรงและสืบทอดพระศาสนาด้วย การสืบทอดที่มั่นคงต้องพึ่งพา ระบบมากกว่าบุคคล ทั้งหลักสูตร ระบบพี่เลี้ยง การจัดสรรทรัพยากร และการจัดการความรู้เพื่อลดความคลาดเคลื่อนของเนื้อหา หากทำได้เช่นนี้ พลังภายในของผู้เผยแผ่ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา จะได้รับการค้ำยันด้วยพลังภายนอกของสถาบัน วัด โรงเรียน มหาวิทยาลัย ภาคประชาสังคม และสื่อ จนองค์กรรวมของงานเผยแผ่มีเสถียรภาพพอจะพัฒนาคุณภาพแทนการไล่จำนวนกิจกรรม (พระเมธา วินัยกร, 2562; พระธรรมโกศาจารย์, 2520) เมื่อระบบสืบทอดมั่นคง การเผยแผ่ย่อมขยายผลออกไปสู่ “สังคมแห่งสันติสุขและสมานฉันท์” ได้จริง โดยเฉพาะในสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีพรมแดนศาสนา วัฒนธรรม และภาษาอยู่ใกล้กัน ความเป็นพุทธอย่างแท้คือการ “เผยธรรมด้วยสันติ” ไม่ใช่การครอบงำ ด้วยการยืนยันคุณค่าร่วม เช่น เมตตา ความซื่อสัตย์ และการไม่เบียดเบียน มากกว่าการโต้แย้งเนื้อหาความเชื่อ ความร่วมมือระหว่างวัด มัสยิด และโบสถ์ในกิจกรรมรับใช้สังคม เช่น งานภัยพิบัติ งานสิ่งแวดล้อม หรือครัวกลางเพื่อผู้ยากไร้ ย่อมสร้างทุนทางความไว้วางใจระหว่างศาสนิกและลดวาทกรรมเกลียดชังลง การเผยแผ่ในนัยนี้คือการทำให้ “ธรรมะ” เป็นพื้นที่พบกันได้ของมนุษย์ที่ต่างเชื้อ แต่ร่วมทุกข์และร่วมหวังความดีเดียวกัน (พระธรรมปิฎก, 2544; วราลักษณ์วาลย์ ยงสืบชาติ และคณะ, 2563)

ท้ายที่สุด ปลายทางของการเผยแผ่คือ “การพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์” ทั้งกาย วาจา ใจ ให้พร้อมอยู่กับโลกที่ไม่เที่ยงอย่างมีสติและเมตตา คนที่พัฒนาแล้วมิใช่คนที่ “ชนะโลก” หากเป็นคนที่ “เข้าใจโลก” — รู้จักเหตุแห่งทุกข์ แนวทางดับทุกข์ และดำเนินชีวิตอย่างรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น การฝึกศีลทำให้ความสัมพันธ์ปลอดภัย การเจริญสมาธิทำให้ใจมั่นคง และการพัฒนาปัญญาทำให้

มองเห็นความจริงโดยไม่ถูกอคติครอบงำ เมื่อบุคคลเช่นนี้เพิ่มจำนวนในสังคม วงจรคุณธรรมย่อมสะสมและขยายไปในระดับโครงสร้าง เกิดวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการทำความดี และลดแรงเสียดทานของความเห็นต่างลง (พระธรรมโกศาจารย์, 2520; พระพรหมคุณาภรณ์, 2554) ในภาพรวมจึงอาจกล่าวได้ว่าหกเป้าหมายของการเผยแผ่—ทำให้เข้าใจถูกต้อง นำไปปฏิบัติจริง หล่อเลี้ยงศรัทธาด้วยปัญญา สร้างระบบสืบทอดที่มั่นคง ก่อร่างสังคมสมานฉันท์ และพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์—ล้วนร้อยรับกันเป็นโครงสร้างเดียว โดยมี “อิทธิบาท 4” ทำหน้าที่เป็นเครื่องยนต์ภายในขับเคลื่อนตลอดสาย เมื่อฉันท์ทำให้เรารักความจริง วิริยะทำให้เราสม่ำเสมอ จิตตะทำให้เราตั้งใจอยู่กับงานธรรม และวิมังสาทำให้เรากล้าพบทวนปรับปรุง—การเผยแผ่ย่อมก้าวเดินไปบนฐานของสติและปัญญา มิใช่เพียงแรงฮึกเหิมชั่วคราว หากเป็นความงอกงามที่ยืนยาวทั้งในตนและในสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์, 2546; พระเมธาวันรสร, 2562; ฐิตัตถ์ ศรีอร่าม และคณะ, 2563)

2.1.3 รูปแบบของการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่มุ่งให้บุคคลเข้าถึงสัจธรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต “รูปแบบของการเผยแผ่” จึงเป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงวิธีการส่งต่อพระธรรมคำสอนให้เกิดประสิทธิผลในแต่ละยุคสมัย ทั้งนี้รูปแบบการเผยแผ่ไม่อาจจำกัดอยู่เพียงพิธีกรรมหรือการเทศนาในวัดเท่านั้น หากแต่ขยายไปสู่ทุกพื้นที่ที่มีชีวิตและจิตสำนึกของมนุษย์ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน โรงเรียน ไปจนถึงสื่อดิจิทัลในสังคมยุคใหม่ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้รับเกิดความเข้าใจในหลักธรรมและนำไปปฏิบัติได้จริง

พระธรรมโกศาจารย์ (2520) อธิบายว่าการเผยแผ่มีสองลักษณะใหญ่ คือ “การเผยแผ่โดยตรง” (Direct Propagation) และ “การเผยแผ่โดยอ้อม” (Indirect Propagation) การเผยแผ่โดยตรงคือการแสดงธรรม การบรรยาย การสนทนาธรรม หรือการสอนศีลธรรมในสถานศึกษา ซึ่งผู้เผยแผ่มีบทบาทสื่อสารหลักธรรมอย่างชัดเจนแก่ผู้ฟัง ส่วนการเผยแผ่โดยอ้อมคือการสื่อธรรมผ่านพฤติกรรม การประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุหรือพุทธศาสนิกชนที่เป็นแบบอย่างแห่งความดีงาม อันเป็น “ธรรมสัญญาณ” ที่ปลุกศรัทธาให้ผู้อื่นเกิดความสนใจและใคร่รู้ในพระศาสนา รูปแบบทั้งสองนี้ต้องดำเนินควบคู่กัน เพราะการเผยแผ่ที่มีแต่คำสอนโดยไร้ตัวอย่าง ย่อมไม่ลึกซึ้ง ส่วนการเผยแผ่ที่มีแต่พฤติกรรมแต่ขาดคำอธิบาย ย่อมไม่แพร่หลาย (พระพรหมคุณาภรณ์, 2546) ในยุคพุทธกาลรูปแบบการเผยแผ่เริ่มจาก “มุขปาฐะ” คือการสอนแบบปากต่อปากระหว่างพระพุทธเจ้ากับสาวก เมื่อพระธรรมคำสอนถูกจดจำและสืบทอดด้วยความถูกต้อง การเผยแผ่จึงค่อย ๆ พัฒนาไปสู่การแสดงธรรมในชุมชน การส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนาในประเทศต่าง ๆ เช่น พม่า ศรีลังกา และสุวรรณภูมิ พระธรรมปิฎก (2544) ชี้ให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้ “หลักอุบายโกศล” คือการสอนให้

เหมาะกับภูมิจิตของผู้ฟัง บางครั้งใช้การเล่านิทาน เช่น ชาตก บางครั้งใช้การยกอุปมาอุปไมย เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจได้โดยไม่รู้สีกว่าถูกสั่งสอนโดยตรง จึงถือเป็นรูปแบบการเผยแผ่เชิงจิตวิทยา (Psychological Propagation) ที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง เมื่อพระพุทธศาสนาแพร่เข้าสู่ยุคคณะสงฆ์ระบบวัด และการศึกษา รูปแบบการเผยแผ่ได้พัฒนาไปเป็นระบบเช่น การเทศน์มหาชาติ การสวดมนต์แปล การสอนศีลธรรมในโรงเรียน และการตั้งคณะธรรมทูตไปยังพื้นที่ชนบทและต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศไทย พระธรรมทูตมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่สู่ชาวต่างชาติ ซึ่งต้องปรับรูปแบบให้เหมาะกับวัฒนธรรมของประเทศปลายทาง เช่น การใช้ภาษาอังกฤษหรือภาษาท้องถิ่น การใช้สื่อโสตทัศนและเอกสารประกอบการสอนเพื่อสร้างความเข้าใจได้ง่ายขึ้น (พระเมธาวันียรส, 2562) การเผยแผ่ในลักษณะนี้จึงไม่ใช่การถ่ายทอดศาสนาในเชิงศรัทธาเท่านั้น แต่เป็นการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมและการศึกษา ที่มุ่งสร้างสันติภาพร่วมในสังคม

ในสังคมไทย รูปแบบการเผยแผ่ยังมีการผสมผสานระหว่างพิธีกรรมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การเทศน์มหาชาติในงานบุญ การบวชลูกแก้ว การสวดมนต์ข้ามปี การเวียนเทียนในวันสำคัญ ซึ่งล้วนเป็นพื้นที่เผยแผ่ธรรมะในรูปแบบที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย การเผยแผ่เชิงวัฒนธรรมนี้เรียกว่า “ธรรมะในวิถีชีวิต” (Cultural Propagation) เพราะธรรมะมิได้จำกัดอยู่ในบทเทศน์ แต่แทรกซึมอยู่ในศิลปะ เพลง บทสวด และพิธีกรรมทางชุมชน ทำให้ศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของความทรงจำร่วม (Collective Memory) ที่คงอยู่ในจิตใจของผู้คน (พุทธทาสภิกขุ, 2533) รูปแบบการเผยแผ่ในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงให้เท่าทันบริบทสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ภูมิทัศน์ ศีลธรรม และคณะ (2563) กล่าวว่าการเผยแผ่ยุคปัจจุบันต้องอาศัย “พุทธสื่อสาร” (Buddhist Communication) ที่ผสมผสานระหว่างหลักธรรมกับเทคโนโลยี เช่น การสร้างเพจธรรมะในสื่อสังคมออนไลน์ การผลิตคลิปธรรมะสั้น ๆ ใน TikTok การถ่ายทอดสดธรรมเทศนาใน YouTube และ Facebook Live หรือการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมออนไลน์ผ่าน Zoom และ Line Meeting เพื่อให้ผู้คนเข้าถึงพระธรรมได้ทุกที่ทุกเวลา รูปแบบเหล่านี้มีข้อดีคือความสะดวกและการเข้าถึงผู้ฟังจำนวนมาก แต่ก็มีความท้าทายเรื่องความถูกต้องของเนื้อหาและความศรัทธาที่อาจลดลงหากผู้เผยแผ่ขาดจรรยาบรรณ

รูปแบบการเผยแผ่ในยุคดิจิทัลจึงต้องพัฒนาให้เกิด “คุณภาพเชิงเนื้อหา” (Content Quality) และ “คุณภาพเชิงจริยธรรม” (Ethical Quality) ควบคู่กัน โดยผู้เผยแผ่ควรยึดหลักอิทธิบาท 4 เป็นเครื่องนำทาง ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อให้การเผยแผ่ผ่านสื่อออนไลน์ไม่เพียงแต่ดึงดูดผู้ชม แต่ยังคงไว้ซึ่งความบริสุทธิ์ของพระธรรม การใช้ภาพ เสียง และข้อความต้องอยู่ในกรอบของศีลธรรมและเมตตา เช่น การผลิตคลิปที่ให้แก่จิตชีวิตอย่างสร้างสรรค์ หรือการสร้างพอดแคสต์ธรรมะที่เน้นการภาวนาในชีวิตประจำวัน รูปแบบนี้ช่วยเปิดพื้นที่ใหม่ให้พระพุทธศาสนาเข้าไปในโลกของคนรุ่นใหม่ได้อย่างเป็นธรรมชาติ ในมิติของ “การเผยแผ่เชิงชุมชน” (Community-Based

Propagation) เป็นรูปแบบที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะในสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างทางศาสนาและชาติพันธุ์ เช่น พื้นที่อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ที่ผู้คนอยู่ร่วมกันทั้งพุทธ มุสลิม และจีน การเผยแผ่ในลักษณะนี้จึงต้องเน้นความเข้าใจและการอยู่ร่วมอย่างสันติ พระธรรมปิฎก (2544) อธิบายว่า “การเผยแผ่ที่แท้ต้องเริ่มจากความสัมพันธ์ก่อนความรู้” กล่าวคือ การสร้างความไว้วางใจระหว่างศาสนิกเป็นรากฐานของการแลกเปลี่ยนหลักธรรม การเผยแผ่เชิงชุมชนจึงมักปรากฏในรูปของกิจกรรมสาธารณะ เช่น การจัดงานทำบุญร่วมกับศาสนาอื่น การปลูกต้นไม้ การบริจาคโลหิต การช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือการเสวนาเรื่องศีลธรรมระหว่างศาสนา รูปแบบเหล่านี้ทำให้ศาสนาไม่ใช่เส้นแบ่ง แต่เป็นสะพานแห่งความเข้าใจ

ยังมี “รูปแบบการเผยแผ่เชิงสถาบัน” (Institutional Propagation) ซึ่งเป็นการนำหลักธรรมเข้าสู่ระบบการศึกษา การบริหาร และการพัฒนาองค์กร เช่น การจัดหลักสูตรศีลธรรมศึกษาในโรงเรียน การฝึกอบรมจิตอาสาในหน่วยงานรัฐ การสร้างองค์กรธรรมาภิบาลตามหลักพุทธธรรม ตลอดจนการบูรณาการธรรมะกับการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ รูปแบบนี้เน้นให้ศาสนาเป็นพลังในการสร้างความดีในเชิงโครงสร้าง มากกว่าการสั่งสอนรายบุคคล (พระพรหมคุณาภรณ์, 2554) รูปแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันสามารถจำแนกได้ 5 รูปแบบหลัก ได้แก่ (1) การเผยแผ่โดยตรงผ่านการสอนและเทศนา (2) การเผยแผ่โดยอ้อมผ่านการประพฤติเป็นแบบอย่าง (3) การเผยแผ่เชิงวัฒนธรรมที่สอดแทรกธรรมะในวิถีชีวิต (4) การเผยแผ่เชิงดิจิทัลที่ใช้เทคโนโลยีและสื่อออนไลน์ และ (5) การเผยแผ่เชิงชุมชนและสถาบันที่เน้นความร่วมมือเพื่อสังคมสันติสุข ทั้งหมดนี้ล้วนต้องดำเนินด้วย “หลักอิทธิบาท 4” เป็นเครื่องขับเคลื่อนทางจิตใจ เพราะการเผยแผ่ที่แท้ไม่อาจเกิดจากหน้าที่หรือคำพูดเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีความรักในสิ่งที่ทำ (ฉันทะ) มีความเพียรไม่ย่อท้อ (วิริยะ) มีสมาธิและความใส่ใจในงานธรรม (จิตตะ) และมีปัญญาไตร่ตรองเพื่อพัฒนา (วิมังสา)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 จึงมิใช่เพียงการถ่ายทอดคำสอน หากคือการ “แปลงธรรมะให้เป็นประสบการณ์ร่วม” ที่ผู้คนสามารถสัมผัสได้จริงในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นผ่านคำพูด การกระทำ หรือสื่อสมัยใหม่ การเผยแผ่ที่เข้าถึงใจย่อมเป็นพลังในการสร้างมนุษย์ที่มีสติ สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมให้สงบสุขอย่างยั่งยืน

2.1.4 ลักษณะและกระบวนการของการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการสำคัญในการธำรงและขยายพระธรรมวินัยให้ดำรงอยู่ในสังคม ทั้งในเชิงจิตวิญญาณและวัฒนธรรม การเผยแผ่จึงไม่ใช่เพียงการพูด การเทศน์ หรือการบรรยายธรรมเท่านั้น หากแต่เป็น “กระบวนการทางการสื่อสารเชิงคุณค่า” (Value

Communication Process) ที่มีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงความคิด ทศนคติ และพฤติกรรมของผู้ฟัง ให้สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก, 2544) กล่าวอีกนัยหนึ่ง การเผยแผ่คือการนำความจริงแห่งธรรมะมาสื่อสารให้เกิดผลในจิตใจของผู้คน โดยผู้เผยแผ่ทำหน้าที่เป็น “สื่อกลางระหว่างธรรมะกับสังคม” เพื่อให้พระธรรมเข้าถึงใจผู้ฟังอย่างลึกซึ้งและเกิดการนำไปปฏิบัติจริงพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2546) อธิบายว่า “การเผยแผ่คือการทำให้ธรรมะเป็นชีวิต และชีวิตเป็นธรรมะ” หมายความว่า การเผยแผ่ไม่ควรจำกัดอยู่ที่ถ้อยคำหรือการบรรยาย แต่ต้องทำให้ธรรมะปรากฏในพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตของผู้เผยแผ่เอง กระบวนการเผยแผ่จึงต้องมีทั้ง “ธรรมะในใจ” และ “ธรรมะในพฤติกรรม” เพื่อให้เกิดพลังแห่งความจริงใจและศรัทธาในสายตาของผู้ฟัง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แท้จริงจึงเป็นการบูรณาการระหว่าง “การสื่อสาร” กับ “การปฏิบัติธรรม” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจของผู้รับสาร

ตามแนวคิดทางสังคมศาสตร์ การเผยแผ่จัดอยู่ในกลุ่มของการสื่อสารเพื่อพัฒนา (Development Communication) ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) ผู้ส่งสาร (Communicator), 2) เนื้อหาหรือสาร (Message), 3) ช่องทางการสื่อสาร (Channel), 4) ผู้รับสาร (Receiver), และ 5) ผลลัพธ์ของการสื่อสาร (Effect) (Rogers, 1995) เมื่อนำกรอบแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้กับพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่ากระบวนการเผยแผ่พระธรรมก็ประกอบด้วยองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกัน เพียงแต่มีมิติทางจิตวิญญาณเพิ่มเข้ามา กล่าวคือ การเผยแผ่ไม่ได้มุ่งผลทางกายหรือเศรษฐกิจ แต่เน้นผลทาง “จิตใจ” และ “ปัญญา” ของมนุษย์

1. ผู้เผยแผ่ (Communicator)

ผู้เผยแผ่คือบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในกระบวนการเผยแผ่ เพราะเป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดพระธรรมจากหลักคำสอนมาสู่การสื่อสารในโลกของผู้คน พระภิกษุ พระธรรมทูต ครูสอนศีลธรรม หรือแม้แต่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ล้วนสามารถเป็นผู้เผยแผ่ได้ หากมีคุณสมบัติของ “สัปปุริสธรรม 7” ได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักหมู่คณะ และรู้จักบุคคล (พระไตรปิฎก เล่ม 22 ข้อ 31) คุณสมบัติเหล่านี้เป็นพื้นฐานของความเข้าใจในธรรมะและการสื่อสารที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล ผู้เผยแผ่จำเป็นต้องมี “อิทธิบาท 4” คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อให้การเผยแผ่ประสบผลสำเร็จ (พระธรรมโกศาจารย์, 2520) ฉันทะทำให้เกิดความพอใจและแรงบันดาลใจในการเผยแผ่ วิริยะสร้างความเพียรพยายามและความอดทนในการทำงานธรรม จิตตะทำให้เกิดความตั้งใจจริง และวิมังสาเป็นการใช้ปัญญาไตร่ตรองเพื่อพัฒนาแนวทางการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ การเผยแผ่จึงมิใช่เพียงทักษะการพูด แต่เป็นศิลปะแห่งการเข้าใจคนและเข้าใจธรรมะในเวลาเดียวกัน

ภุริทัต ศรือร่าม และคณะ (2563) กล่าวว่าพระธรรมทูตในยุคปัจจุบันต้องเป็น “นักสื่อสารธรรมะมีอาชีพ” ที่สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมกับโลกสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องเข้าใจทั้งภาษาธรรมและภาษามนุษย์ รู้จักใช้สื่อเทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ และมีจิตใจแห่งเมตตาเป็นพื้นฐาน เพราะ “คำพูดที่มาจากใจ ย่อมเข้าถึงใจคน” ผู้เผยแผ่ที่ดีจึงต้องเป็นทั้งผู้เรียนรู้ธรรมะและผู้เรียนรู้สังคม เพื่อให้สามารถทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างพระธรรมกับโลกอย่างมีประสิทธิภาพ สารในการเผยแผ่คือเนื้อหาธรรมะที่ผู้เผยแผ่ต้องการสื่อสาร ซึ่งอาจเป็นหลักธรรมคำสอน เช่น อริยสัจ 4 มรรคมีองค์ 8 พรหมวิหาร 4 หรือหลักอริยบท 4 ที่เน้นการพัฒนาจิตและปัญญา สารธรรมะที่ดีต้องมีลักษณะ “งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด” ตามพระดำรัสของพระพุทธเจ้า หมายถึง ต้องมีเหตุผลชัดเจน เนื้อหาถูกต้อง และนำไปสู่ประโยชน์สูงสุดของผู้ฟัง

พระธรรมปิฎก (2544) อธิบายว่า การเผยแผ่ธรรมะที่ได้ผลต้องใช้หลัก “โยนิโสมนสิการ” คือ การชี้แนะให้ผู้ฟังคิดอย่างแยกแยะ ไม่ใช่เพียงให้จำหรือศรัทธาโดยปราศจากเหตุผล เพราะแก่นของพระพุทธศาสนา คือ “ปัญญาแห่งการเห็นความจริง” การเผยแผ่ควรมุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจมากกว่าการปลูกฝังความเชื่อ การเลือกสารธรรมะจึงต้องสอดคล้องกับระดับปัญญาและความพร้อมของผู้ฟัง เพื่อไม่ให้เนื้อหาหนักเกินไปหรือน้อยเกินไป ในสังคมพหุวัฒนธรรม เช่น พื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย สารธรรมะควรเน้นหลักสันติธรรม เมตตา และความอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจ เพราะเป็นแนวทางที่สามารถเชื่อมโยงกับศาสนาอื่นได้โดยไม่ขัดแย้ง (วรลักษณ์วาลย์ ยงสืบชาติ และคณะ, 2563) การเผยแผ่ที่ดีจึงไม่ใช่การเปลี่ยนศาสนา แต่คือการเปิดใจให้เห็นคุณค่าของธรรมะที่เป็นสากล เช่น ความไม่เบียดเบียน ความกรุณา และความสมานฉันท์

2) เนื้อหาหรือสาระ (Message)

หมายถึง หลักธรรม คำสอน ข้อคิด หรือสาระทางพระพุทธศาสนาที่ผู้เผยแผ่ต้องการถ่ายทอดไปยังผู้รับสาร โดยเนื้อหาที่นำมาเผยแผ่ต้องมีความถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย มีความชัดเจน เข้าใจง่าย และเหมาะสมกับพื้นฐานของผู้รับสาร ทั้งด้านอายุ ระดับการศึกษา ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม และบริบททางสังคม ทั้งนี้ การเผยแผ่ในสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการคัดเลือกเนื้อหาที่ไม่ก่อให้เกิดการดูหมิ่น เปรียบเทียบ หรือลดคุณค่าความเชื่อของบุคคลต่างศาสนา แต่ควรนำเสนอหลักธรรมที่สามารถเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตและคุณค่าที่มนุษย์สามารถยอมรับร่วมกัน เช่น ความเมตตา การไม่เบียดเบียน ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ในด้านการเผยแพร่ผ่านสื่อสมัยใหม่ เนื้อหาหรือสาระจำเป็นต้องผ่านการตรวจสอบและกลั่นกรองก่อนเผยแพร่ เนื่องจากสื่อออนไลน์สามารถส่งต่อข้อมูลไปยังผู้รับสารจำนวนมากและหลากหลายกลุ่มได้อย่างรวดเร็ว ผลการศึกษาของ ฐริทัต ศรีอร่าม (2563) ซึ่งศึกษาการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการสื่อสารและเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณร พบว่า การเผยแพร่ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ควรมีองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง มีการพิจารณาและกลั่นกรองภาษา รวมทั้งกำหนดวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมายของการสื่อสารอย่างชัดเจน ดังนั้นเนื้อหาที่ใช้ในการเผยแพร่จึงต้องพิจารณาทั้ง ความถูกต้องของหลักธรรม ความเหมาะสมของภาษา ความสอดคล้องกับผู้รับสาร และบริบทที่ใช้ในการสื่อสาร (ฐริทัต ศรีอร่าม, 2563)

3. ช่องทางการเผยแพร่ (Channel)

ช่องทางการเผยแพร่มีวิวัฒนาการตามยุคสมัย ในอดีต การเผยแพร่มักเกิดขึ้นผ่านการเทศน์ การบรรยาย การสนทนาธรรม หรือการแสดงธรรมเทศนาในงานบุญประเพณี ต่อมาในยุคที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาท ช่องทางการเผยแพร่ได้ขยายสู่สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และในปัจจุบันคือ “สื่อดิจิทัล” (Digital Media) เช่น YouTube, Facebook, TikTok, Line Official และ Podcast (ฐริทัต ศรีอร่าม และคณะ, 2563) พระเมธาวิญญู (2562) ชี้ว่า การใช้เทคโนโลยีเพื่อเผยแพร่ธรรมะเป็นแนวทางที่จำเป็น เพราะสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้รวดเร็วและกว้างขวาง โดยเฉพาะเยาวชนและคนรุ่นใหม่ที่อยู่ในสื่อออนไลน์ อย่างไรก็ตาม การใช้สื่อดิจิทัลต้องอาศัย “สติปัญญา” ในการคัดกรองข้อมูลและรักษาเจตนาบริสุทธิ์ เพราะหากเผยแพร่โดยขาดความระมัดระวัง อาจทำให้เนื้อหาธรรมะถูกบิดเบือนได้ การเผยแพร่ผ่านช่องทางเทคโนโลยีจึงต้องมีการตรวจสอบเนื้อหาอย่างรอบคอบ เพื่อคงไว้ซึ่งความถูกต้องตามพระไตรปิฎก พระธรรมโกศาจารย์ (2520) กล่าวว่าช่องทางเผยแพร่ที่ดีที่สุดคือ “หัวใจของผู้เผยแพร่” หมายความว่า แม้ไม่มีเครื่องมือหรือสื่อใด ๆ หากผู้เผยแพร่มีจิตบริสุทธิ์และพูดด้วยธรรมะจากใจ ก็สามารถเข้าถึงใจผู้ฟังได้ การเผยแพร่ที่แท้จริงจึงไม่ขึ้นอยู่กับเครื่องมือเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับคุณภาพของจิตผู้เผยแพร่เป็นหลัก

4. ผู้รับสาร (Receiver)

ผู้รับสารหมายถึงกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการเผยแพร่ เช่น พุทธศาสนิกชนทั่วไป เยาวชน นักเรียน นักศึกษา หรือแม้แต่ผู้ที่นับถือศาสนาอื่น ผู้เผยแพร่ควรศึกษาพื้นฐานความรู้ ความเชื่อ และวัฒนธรรมของผู้รับสาร เพื่อปรับวิธีการสื่อสารให้เหมาะสม เพราะการเผยแพร่ที่ดีต้องเริ่มจาก “การเข้าใจผู้ฟัง” ก่อน “ทำให้ผู้ฟังเข้าใจธรรมะ” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2554) การเผยแพร่ในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องใช้ภาษาที่เป็นกลางและเคารพความเชื่อของผู้อื่น พระเมธาวิญญู (2562) แนะนำว่า ควรเน้นการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ เช่น การยกตัวอย่างเรื่องราวจากชีวิตจริง การเปรียบเทียบ

หลักธรรมกับคุณค่าที่ทุกศาสนาเห็นพ้อง เช่น ความซื่อสัตย์ ความกรุณา และการเสียสละ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันโดยไม่เกิดการปะทะทางศาสนา

5. ผลของการเผยแผ่ (Effect)

ผลของการเผยแผ่แบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

ผลทางความรู้ (Cognitive Effect): ผู้ฟังได้รับข้อมูลและเข้าใจหลักธรรมอย่างถูกต้อง

ผลทางจิตใจ (Affective Effect): ผู้ฟังเกิดศรัทธา ความซาบซึ้งใจ และแรงบันดาลใจทางธรรม

ผลทางพฤติกรรม (Behavioral Effect): ผู้ฟังนำหลักธรรมไปปฏิบัติจริง เช่น การรักษาศีล การเจริญภาวนา หรือการทำความดีในชีวิตประจำวัน (Rogers, 1995; พระธรรมปิฎก, 2544)

การเผยแผ่ที่ประสบความสำเร็จจึงต้องสามารถเปลี่ยนแปลงผู้ฟังได้ทั้งในด้านความคิดและการกระทำ ไม่ใช่เพียงให้ฟังธรรมอย่างซาบซึ้งแล้วจบไป พระธรรมโกศาจารย์ (2520) กล่าวว่า “ธรรมะที่ดีต้องทำให้คนเปลี่ยนแปลงได้” เพราะการเผยแผ่ที่แท้จริงคือการทำให้คนเห็นธรรม (Dhamma-Dassana) ด้วยตนเอง

6. หลักธรรมที่เกื้อหนุนกระบวนการเผยแผ่

เพื่อให้กระบวนการเผยแผ่บรรลุผล พระพุทธศาสนาได้บัญญัติหลักธรรมสำคัญหลายประการ เช่น สังคหวัตถุ 4: ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา เป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ฟังพรหมวิหาร 4: เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่มีจิตใจอ่อนโยนและไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรค อิทธิบาท 4: ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นพลังภายในที่ทำให้การเผยแผ่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและสำเร็จ ขันติและอธิษฐานบารมี: เป็นพลังใจที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทางสังคมหรือวัฒนธรรม

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม

แนวคิดเรื่อง “พหุวัฒนธรรม” (Multiculturalism) เป็นแนวคิดสำคัญที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคสมัยใหม่ อันเป็นผลมาจากการอพยพ การติดต่อสื่อสาร และการค้าขายระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้นจนเกิดการหลอมรวมของผู้คนต่างชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรมในพื้นที่เดียวกัน (Taylor, 1994) เดิมที “พหุวัฒนธรรม” เป็นแนวคิดที่มุ่งแก้ปัญหาความขัดแย้งทางเชื้อชาติและศาสนาในประเทศตะวันตก โดยเฉพาะในแคนาดาและสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีความหลากหลายของผู้อพยพจำนวนมาก จนต้องมีนโยบายที่รองรับการอยู่ร่วมกันของผู้คนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

อย่างเท่าเทียม แนวคิดนี้ต่อมาได้แพร่ขยายไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และกลายเป็นหนึ่งในหลักสำคัญของสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่ พหุวัฒนธรรมมิได้หมายถึงเพียงการรวมตัวของวัฒนธรรมที่หลากหลายเท่านั้น หากยังหมายถึง “ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม” ที่ทุกคนสามารถแสดงออกทางวัฒนธรรมของตนได้อย่างอิสระ โดยไม่ถูกจำกัดหรือกลืนกลายเข้าสู่วัฒนธรรมหลัก (Kymlicka, 1995) ในแง่นี้ พหุวัฒนธรรมจึงเป็นทั้ง “โครงสร้างทางสังคม” และ “อุดมการณ์ทางจริยธรรม” ที่ส่งเสริมความเท่าเทียม ความเคารพ และความเข้าใจซึ่งกันและกัน ภายใต้หลักการพื้นฐานคือ “การยอมรับในความแตกต่าง” (Recognition of Difference) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในโลกยุคโลกาภิวัตน์

ในมุมมองของปรัชญาสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมไม่อาจอาศัยเพียงกฎหมายหรือกติกาทางสังคมเท่านั้น แต่จำเป็นต้องมีพื้นฐานทางจริยธรรมและจิตสำนึกของความเป็นมนุษย์นักปรัชญาอย่าง Habermas (1998) เสนอแนวคิดเรื่อง “การสื่อสารเพื่อความเข้าใจ” (Communicative Action) ว่าการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรมจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อทุกฝ่ายมีพื้นที่สนทนาอย่างเสมอภาค โดยไม่มีอำนาจหรือความเหนือกว่าของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หลักการนี้สอดคล้องกับแนวคิดพุทธศาสนาที่มองว่าความเข้าใจและการรับฟังเป็นหนทางสู่สันติภาพ เช่น ใน “สังคหัตถุ 4” ซึ่งประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา หมายถึงการให้ การพูดดี การทำประโยชน์ และการวางตนเสมอภาคกับผู้อื่น (พระธรรมปิฎก, 2544) หลักธรรมนี้จึงเป็นรากฐานทางจิตวิญญาณของการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม นอกจากมิติทางจริยธรรมแล้ว พหุวัฒนธรรมยังสัมพันธ์กับมิติทางจิตวิทยาสังคม เพราะมนุษย์แต่ละคนมี “อัตลักษณ์” (Identity) ที่ถูกหล่อหลอมจากประสบการณ์ทางวัฒนธรรมของตน การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมจึงมิใช่เพียงการอยู่ร่วมเชิงพื้นที่ แต่เป็นการอยู่ร่วมทางอารมณ์และจิตใจ การเปิดใจยอมรับผู้อื่นต้องผ่านกระบวนการ “รู้เท่าทันอคติ” (Awareness of Bias) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเจริญสติในพระพุทธศาสนา เพราะอคติทั้งสี่ ได้แก่ ฉันทาคติ โทสาคติ ภยาคติ และโมหาคติ เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ตัดสินผู้อื่นอย่างไม่เป็นธรรม (พระธรรมปิฎก, 2544) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมจึงควรมุ่งพัฒนาความเข้าใจในจิตใจของผู้อื่น ไม่ใช่เพียงถ่ายทอดคำสอน เมื่อพิจารณาในบริบทของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมโดยธรรมชาติ ประเทศไทยประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ เช่น ไทย จีน มลายู กะเหรี่ยง มอญ และชาวเขาในภาคเหนือ ซึ่งต่างก็มีวัฒนธรรมและศาสนาแตกต่างกัน แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้ภายใต้แนวคิด “สามัคคีธรรม” และ “เอื้ออาทรต่อกัน” ซึ่งเป็นรากฐานของความเป็นไทยที่สอดคล้องกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น เมตตา กรุณา และอุเบกขา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2546) ในภาคใต้จังหวัดสงขลา ปัตตานี และยะลา เป็นพื้นที่ที่มีทั้งชาวพุทธและชาว

มุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกันมานาน การดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบของคนต่างศาสนาในพื้นที่เหล่านี้เป็นตัวอย่างของพหุวัฒนธรรมที่มีพื้นฐานบนศีลธรรม ความไว้วางใจ และการยอมรับในความแตกต่าง

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การจัดกิจกรรมร่วมระหว่างศาสนา เช่น งานสาธารณกุศล การปลูกต้นไม้ การบริจาคโลหิต หรือการช่วยเหลือผู้ประสบภัย ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แต่เปิดกว้างให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อสร้าง “พื้นที่แห่งความดีร่วม” (Shared Moral Space) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทเช่นนี้จึงต้องเน้น “การแสดงธรรมด้วยการกระทำ” มากกว่าการเทศนา เพราะการกระทำที่เป็นกุศลร่วมกันย่อมมีพลังในการสื่อสารมากกว่าคำพูด การเผยแผ่ในลักษณะนี้ถือเป็น “ธรรมะเพื่อสังคม” (Engaged Buddhism) ที่มุ่งให้ศาสนาเป็นพลังแห่งการพัฒนาและสมานฉันท์ในสังคม ในยุคโลกาภิวัตน์ พหุวัฒนธรรมถูกท้าทายจากแนวคิดแบบโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและสื่อ ที่มีภักดีต่อนวัตกรรมกระแสหลักให้ครอบงำวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การบริโภคสื่อจากต่างประเทศที่มีเนื้อหาสวนทางกับค่านิยมไทย การเปลี่ยนแปลงนี้อาจทำให้เยาวชนขาดรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมและเกิดความสับสนในอัตลักษณ์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคนี้จึงควรเน้น “พหุวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์” (Constructive Multiculturalism) คือ การเปิดรับสิ่งใหม่โดยไม่ละทิ้งรากเหง้าของตน และใช้พุทธธรรมเป็นหลักในการกลั่นกรองคุณค่าจากวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างความเป็นสากลและความเป็นไทย (ภุริทัต ศรีอร่าม และคณะ, 2563) ในด้านการศึกษา พหุวัฒนธรรมยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างศาสนา การจัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education) จึงมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม เข้าใจรากเหง้าของตน และเปิดใจต่อผู้อื่นโดยไม่ตัดสินพระธรรมปิฎก (2544) ชี้ว่าการศึกษาเชิงพุทธควรมุ่ง “สร้างปัญญาที่รู้จักตนเองและผู้อื่น” เพราะเมื่อมนุษย์เข้าใจทั้งตนเองและผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง ย่อมไม่เกิดความขัดแย้ง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถาบันการศึกษาจึงควรเน้นการฝึกคิด ฝึกฟัง และฝึกเข้าใจ มากกว่าการท่องจำบทสวดหรือคำสอนเพียงอย่างเดียว ในมิติของนโยบายสังคม แนวคิดพหุวัฒนธรรมควรได้รับการส่งเสริมผ่านการสร้าง “วัฒนธรรมการสื่อสารอย่างสันติ” (Peaceful Communication Culture) โดยภาครัฐและสื่อมวลชนควรเป็นตัวกลางในการเผยแพร่ข่าวสารที่เคารพความแตกต่างและไม่สร้างอคติ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถมีบทบาทในกระบวนการนี้ได้โดยเป็น “สื่อธรรมะเพื่อสันติภาพ” ที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจ ไม่ชี้นำหรือกล่าวโทษศาสนาอื่น แต่ย้ำคุณค่าของความเมตตาและการให้อภัย เช่น การผลิตสื่อโทรทัศน์หรือรายการออนไลน์ที่นำเสนอเรื่องราวของการอยู่ร่วมกันของศาสนาต่าง ๆ ในชุมชนเดียวกัน แนวคิดพหุวัฒนธรรมในมุมมองของพระพุทธศาสนาเป็นการเน้นให้มนุษย์เห็นคุณค่าของความหลากหลาย ไม่ใช่เพียงอดทนต่อความแตกต่าง แต่เข้าใจและใช้ความต่างนั้นเป็นพลังในการสร้างสังคมที่มีปัญญาและสันติสุข พระพุทธศาสนาไม่ปฏิเสธความหลากหลายของโลก

แต่เสนอแนวทางให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างมีเมตตาและความรับผิดชอบ หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา สามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการเผยแผ่ในสังคมพหุวัฒนธรรมได้เพราะฉันทะทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสันติ วิริยะทำให้เกิดความเพียรในการอยู่ร่วม จิตตะทำให้เกิดสมาธิในการฟังและเข้าใจผู้อื่น ส่วนวิมังสาช่วยให้มนุษย์รู้จักไตร่ตรองและปรับตัวได้อย่างมีสติ

สังคมพหุวัฒนธรรมในอุดมคติของพระพุทธศาสนา คือสังคมที่มนุษย์ทุกคนตระหนักในความจริงของชีวิต เห็นความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างตนเองกับผู้อื่น และดำรงอยู่ร่วมกันด้วยเมตตาและปัญญา เมื่อมนุษย์มีสติรู้เท่าทันอารมณ์และอคติของตน ย่อมไม่สร้างความแตกแยก การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมลักษณะนี้จึงมิใช่การประกาศศาสนา หากเป็น “การปลูกจิตสำนึกแห่งความเข้าใจร่วม” เพื่อให้สังคมทั้งระบบก้าวไปสู่ความสงบสุขอย่างแท้จริง

2.2.1 ความหมายของสังคมพหุวัฒนธรรม

คำว่า “พหุวัฒนธรรม” หมายถึง สังคมที่มีผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวิถีชีวิตอาศัยอยู่โดยต่างฝ่ายต่างรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้ได้อย่างกลมกลืน ไม่ใช่การอยู่ร่วมแบบกลืนกลาย แต่เป็นการอยู่ร่วมแบบยอมรับซึ่งกันและกัน แนวคิดนี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ที่ผู้คนสามารถติดต่อสื่อสารและเคลื่อนย้ายถิ่นฐานได้อย่างเสรี ทำให้วัฒนธรรมหลากหลายเข้ามาอยู่ร่วมในพื้นที่เดียวกัน จนกลายเป็นความหลากหลายทางสังคมที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ (Taylor, 1994) ในอดีต สังคมหลายแห่งมักพยายามสร้าง “เอกลักษณ์เดียว” ของชาติหรือศาสนา ซึ่งเป็นรากฐานของแนวคิดแบบวัฒนธรรมหลัก (Monoculturalism) ที่มองว่าวัฒนธรรมหนึ่งดีกว่าอีกวัฒนธรรมหนึ่ง แต่ในความเป็นจริง มนุษย์ทุกคนต่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน แนวคิด “พหุวัฒนธรรม” จึงเกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยยอมรับความแตกต่างเป็นธรรมชาติของสังคมมนุษย์ (Kymlicka, 1995) ในทางสังคมวิทยา พหุวัฒนธรรมไม่ได้หมายถึงเพียงการมีหลายวัฒนธรรมอยู่ร่วมกันเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการมีปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างเคารพ การอยู่ร่วมในสังคมแบบนี้ต้องอาศัยความเข้าใจและความอดทน เพราะแต่ละกลุ่มมีค่านิยมและความเชื่อต่างกัน แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้ถ้ามีหลักของการให้เกียรติและไม่เบียดเบียนกัน (Geertz, 1973) ในแง่ของการเมืองและสิทธิมนุษยชน แนวคิดพหุวัฒนธรรมถือเป็นส่วนหนึ่งของประชาธิปไตยยุคใหม่ เพราะยอมรับสิทธิของชนกลุ่มน้อยในการดำรงวัฒนธรรมของตน และไม่บังคับให้ต้องกลืนไปกับวัฒนธรรมหลัก รัฐในสังคมพหุวัฒนธรรมจึงมีหน้าที่สร้างความเสมอภาคทางวัฒนธรรม ให้ทุกคนสามารถใช้ภาษา ประเพณี และความเชื่อของตนได้โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติ (Habermas, 1998)

เมื่อมองในเชิงพระพุทธศาสนา จะเห็นว่าพหุวัฒนธรรมไม่ได้ขัดกับหลักธรรมเลย ตรงกันข้าม ยังสอดคล้องกับคำสอนเรื่อง “พรหมวิหาร 4” คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นหลักแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่ผู้คนทุกชนชั้น โดยไม่แบ่งแยกวรรณะหรือศาสนา เพราะทรงเห็นว่าทุกคนมีศักยภาพแห่งการพ้นทุกข์เท่าเทียมกัน (พระธรรมปิฎก, 2544) ในมุมมองทางพระพุทธศาสนา สังคมพหุวัฒนธรรมคือสังคมที่ตั้งอยู่บนฐานของเมตตาและปัญญา ไม่ใช่สังคมแห่งการแข่งขันหรือแบ่งฝ่าย พหุวัฒนธรรมยังสัมพันธ์กับหลัก “สังคหวัตถุ 4” คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งเป็นธรรมที่ช่วยให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น ถ้าสังคมยึดหลักเหล่านี้ไว้ได้ จะเกิดความเข้าใจและความสามัคคี แม้จะต่างภาษา ต่างความเชื่อก็ตาม (พระพรหมคุณาภรณ์, 2554) การให้ การพูดดี การช่วยเหลือกัน และการวางตนเสมอภาค ล้วนเป็นคุณธรรมที่ทำให้พหุวัฒนธรรมเกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน ในบริบทของประเทศไทย “พหุวัฒนธรรม” ไม่ใช่เรื่องใหม่ เพราะวิถีชีวิตของคนไทยเองก็มีความหลากหลายมาแต่โบราณ ทั้งคนไทยเชื้อสายจีน มอญ เขมร มลายู หรือชนเผ่าต่าง ๆ ต่างอยู่ร่วมกันภายใต้ความเป็นไทย เช่น ในภาคใต้มีทั้งชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมที่อยู่ร่วมกันมาหลายชั่วอายุคน ต่างช่วยเหลือกันในยามยาก และร่วมกันรักษานขนบธรรมเนียมของตนโดยไม่ละเมิดผู้อื่น ถือเป็นตัวอย่างที่ดีของการอยู่ร่วมในสังคมพหุวัฒนธรรม (พระเมธาวิญญู, 2562)

อย่างไรก็ตาม สังคมพหุวัฒนธรรมไม่ได้หมายความว่าทุกอย่างจะสงบเสมอไป ความแตกต่างอาจนำมาซึ่งความเข้าใจผิดและความขัดแย้งได้ หากขาดการสื่อสารและความเข้าใจที่ถูกต้อง การอยู่ร่วมกันในสังคมแบบนี้ต้องอาศัย “ปัญญาแห่งการฟัง” และ “เมตตาแห่งการเข้าใจ” ซึ่งเป็นหัวใจของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเผยแผ่ไม่ใช่การบังคับให้ผู้อื่นเปลี่ยนความเชื่อ แต่เป็นการทำให้เขาเห็นคุณค่าของธรรมะที่ช่วยให้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ในสังคมปัจจุบันที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมาก พหุวัฒนธรรมยังมีความสำคัญ เพราะผู้คนสามารถสื่อสารข้ามพรมแดนได้ง่ายขึ้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมเช่นนี้ต้องเข้าใจบริบทของความหลากหลาย และรู้จักใช้สื่อที่เหมาะสมเพื่อให้ธรรมะเข้าถึงใจคนโดยไม่สร้างความขัดแย้ง การสื่อสารอย่างเคารพในศาสนาและวัฒนธรรมของผู้อื่น คือหัวใจของการเผยแผ่ในยุคพหุวัฒนธรรม (ฐิตินันท์ ศรีอร่าม และคณะ, 2563) โดยสรุป “สังคมพหุวัฒนธรรม” คือ สังคมที่ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมของตน แต่ในขณะเดียวกันก็เปิดใจยอมรับผู้อื่นอย่างเคารพและเข้าใจ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 ล้วนสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสังคมเช่นนี้ให้เกิดขึ้นจริง เพราะพระพุทธศาสนาไม่เคยปฏิเสธความแตกต่างของโลก แต่สอนให้ใช้ปัญญาเข้าใจความต่างต่างนั้น และอยู่ร่วมกันอย่างมีเมตตา เมื่อสังคมมีทั้งเมตตาและปัญญา ก็จะเป็นสังคมที่งดงามอย่างแท้จริง

2.2.2 ลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรมมีลักษณะสำคัญคือการอยู่ร่วมกันของผู้คนที่มีความเชื่อ วัฒนธรรม ความเชื่อ และศาสนาแตกต่างกัน แต่สามารถดำรงอยู่ในสังคมเดียวกันได้อย่างสงบและเคารพซึ่งกันและกัน ความหลากหลายเหล่านี้ไม่ใช่อุปสรรคต่อการพัฒนา หากแต่เป็นพลังที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจ ความอดทน และความร่วมมือระหว่างมนุษย์ ความเป็นพหุวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเจริญทางสังคมและจิตใจของประชาชนในประเทศนั้น (Taylor, 1994) สังคมลักษณะนี้จะมีองค์ประกอบพื้นฐานอยู่หลายประการ ประการแรก คือ การยอมรับความแตกต่างอย่างเปิดใจ ผู้คนไม่เพียงแค่มองถึงความต่าง แต่ยังเห็นคุณค่าในความหลากหลายนั้น การเปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มมีสิทธิในการแสดงออกทางศาสนา ภาษา หรือขนบธรรมเนียมของตนอย่างเท่าเทียม เป็นหัวใจสำคัญของพหุวัฒนธรรม (Kymlicka, 1995) ประการที่สอง คือ ความเท่าเทียมในโอกาสและสิทธิทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นจากเชื้อชาติหรือศาสนาใด ทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติด้วยมาตรฐานเดียวกัน ทั้งในด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ และการใช้ชีวิตในชุมชน ประการที่สาม คือ ความร่วมมือและการอยู่ร่วมอย่างสันติ ซึ่งเกิดจากความเข้าใจและความเคารพในศักดิ์ศรีซึ่งกันและกัน เมื่อพิจารณาจากสภาพสังคมไทย จะเห็นว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่มีอยู่มาแต่เดิม ไม่ว่าจะเป็นชาวไทยพุทธ มุสลิม จีน หรือชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ต่างอยู่ร่วมกันภายใต้โครงสร้างของสังคมไทยด้วยความผูกพันแบบพี่น้อง ตัวอย่างเช่น ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศ เช่น จังหวัดสงขลา ปัตตานี และยะลา ประชาชนที่นับถือศาสนาต่างก็ต่างช่วยเหลือกันในกิจกรรมชุมชน เช่น การทำบุญ งานบวช หรืองานสาธารณกุศล แม้ความเชื่อจะต่างกัน แต่ยังมีสายสัมพันธ์แห่งมิตรภาพและการให้เกียรติกันสิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรมที่เข้มแข็งและมีพื้นฐานมาจากศีลธรรม (พระเมธาวันนิยรส, 2562)

ลักษณะอีกประการของสังคมพหุวัฒนธรรมคือการสื่อสารอย่างเปิดเผยและสร้างสรรค์ ผู้คนกล้าแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยไม่กลัวการถูกต่อต้าน การสื่อสารเช่นนี้ต้องตั้งอยู่บนหลักของความจริงใจและความสุภาพ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดช่องว่างระหว่างกลุ่มต่าง ๆ พระธรรมปิฎก (2544) กล่าวว่า “การสื่อสารที่ดีต้องมีธรรมะอยู่ในใจ” หมายถึงการพูดจาด้วยเมตตาและความเข้าใจ ไม่ใช่ด้วยอคติหรือความต้องการเอาชนะผู้อื่น การสื่อสารเช่นนี้จะช่วยให้เกิดบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมหลากหลายได้อย่างมั่นคง สังคมพหุวัฒนธรรมยังมีลักษณะเด่นในด้านการเรียนรู้เพราะเมื่อผู้คนจากหลายวัฒนธรรมมาพบกัน ความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างจะช่วยขยายขอบเขตความเข้าใจของแต่ละฝ่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางศาสนา ศิลปะ หรือภาษา ช่วยให้เกิดการพัฒนาทางสังคมที่สมดุลและยั่งยืน พระพรหมคุณาภรณ์ (2554) กล่าวว่า “การศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องไม่ใช่การสอนให้ทุกคนเหมือนกัน แต่ต้องสอนให้เข้าใจความต่างอย่างมีปัญญา” แนวคิดนี้จึงสอดคล้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่เน้นให้ผู้คน

เข้าใจความจริงของชีวิตโดยไม่ยึดติดในความเชื่อของตนเองจนกีดกันผู้อื่น สังคมพหุวัฒนธรรมยังต้องมีระบบคุณธรรมที่เป็นกลางและเปิดกว้าง ซึ่งสามารถยึดเป็นหลักร่วมของทุกศาสนา เช่น ความซื่อสัตย์ ความกรุณา การไม่เบียดเบียน และการให้อภัย สิ่งเหล่านี้เป็นหลักที่ทุกศาสนายอมรับและถือปฏิบัติได้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมเช่นนี้จึงควรมุ่งสร้างความเข้าใจใน “ธรรมร่วม” มากกว่าการเน้นความแตกต่างทางศรัทธา เพื่อให้ศาสนาเป็นพลังแห่งสันติ มิใช่ต้นเหตุแห่งความขัดแย้ง (ภุริทัต ศรีอร่าม และคณะ, 2563) ลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรมคือการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรีและความเคารพซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะแตกต่างกันด้านใด ทุกคนล้วนมีคุณค่าเท่าเทียมกัน การยอมรับความต่างไม่เพียงทำให้สังคมสงบสุข แต่ยังเป็นรากฐานของการพัฒนาเพราะเมื่อนมนุษย์รู้จักฟัง รู้จักให้เกียรติ และรู้จักอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจ ก็ย่อมสร้างสังคมที่เปี่ยมด้วยเมตตาและปัญญา ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

2.3 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นภารกิจที่ละเอียดอ่อนและต้องอาศัยความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อความหลากหลายของมนุษย์ในโลกยุคใหม่ เพราะโลกในปัจจุบันมิได้ถูกแบ่งแยกด้วยพรมแดนทางภูมิศาสตร์เพียงอย่างเดียว แต่เต็มไปด้วยความแตกต่างทางศาสนา เชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อ และค่านิยมที่หลอมรวมอยู่ในพื้นที่เดียวกัน การเผยแผ่พระธรรมในบริบทเช่นนี้จึงไม่อาจใช้แนวทางแบบเดิมที่เน้นการเทศน์ การสอน หรือการประกาศศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่ต้องปรับให้เข้ากับความเป็นไปของการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยคงไว้ซึ่งหลักการของพระพุทธศาสนาและเจตนารมณ์แห่งการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในใจของมนุษย์ทุกหมู่เหล่า (พระพรหมคุณาภรณ์, 2554)

พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นตั้งแต่พุทธกาลแล้วว่า การเผยแผ่ธรรมะจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อผู้เผยแผ่เข้าใจพื้นฐานชีวิตของผู้ฟังพระองค์ทรงใช้ “อุบายโกศล” เป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อธรรม คือทรงเลือกถ้อยคำและวิธีการสอนให้เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ ตัวอย่างเช่น การแสดงธรรมแก่พระยสกุลบุตร ผู้เบื่อหน่ายในความฟุ้งเฟ้อ พระองค์ตรัสธรรมโดยเริ่มจากทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม แล้วจึงตรัสอริยสัจ 4 เพื่อให้ผู้ฟังค่อย ๆ เปิดใจและเข้าใจตามลำดับ การเผยแผ่พระธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรมก็เช่นเดียวกัน ผู้เผยแผ่จำเป็นต้องเข้าใจโครงสร้างความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของผู้คนแต่ละกลุ่ม เพื่อให้ธรรมะเข้าถึงใจโดยไม่ขัดต่อวัฒนธรรมเดิมของเขา งานวิจัยเชิงประจักษ์ในพื้นที่สงขลา ยะลา และปัตตานี ซึ่งเก็บแบบสอบถาม 400 คนและสัมภาษณ์เชิงลึก 11 รูป/คน ชี้ว่าการให้เกียรติ ความเสมอภาค การช่วยเหลือกัน และการแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่างเป็นปัจจัยสำคัญของการอยู่จึงสะท้อนว่าการเผยแผ่ในยุคปัจจุบันต้องอาศัยความเข้าใจวัฒนธรรมของผู้รับสารเป็นแกนกลาง (วรวิมลลักษณ์ ยงสืบชาติ และคณะ, 2563) โดยเฉพาะในสังคมที่มีศาสนาและวัฒนธรรมหลายกลุ่มอยู่เช่น ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย การเผยแผ่พระธรรม

ในพื้นที่นี้ไม่สามารถใช้วิธีการแบบเดียวกับภาคกลางหรือภาคเหนือได้ เพราะผู้คนมีพื้นฐานความเชื่อและภาษาที่ต่างกัน วราลักษณ์ ยงสืบชาติ และคณะ (2563) พบจากข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพว่า การให้ความเสมอภาค การรับฟัง การช่วยเหลือ และการไม่สอนศาสนาแบบสุดโต่งเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันในพื้นที่พหุวัฒนธรรม ผลดังกล่าวชี้ว่าศาสนาสามารถเป็นฐานของความเข้าใจได้เมื่อการสื่อสารเคารพความแตกต่างและเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม การเผยแพร่ในสังคมพหุวัฒนธรรมยังต้องอาศัยการสื่อสารที่เปิดใจและมีเมตตา พระธรรมปิฎก (2544) อธิบายว่า “ธรรมะจะงอกงามได้ในดินแห่งความเข้าใจ” หมายความว่า การสอนธรรมไม่ควรเป็นการยัดเยียด แต่ควรเป็นการสร้างการเรียนรู้การเผยแพร่ที่ดีจึงไม่ใช่เพียงการพูดให้คนเชื่อ แต่คือการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้คิด ได้ถาม และได้เห็นคุณค่าของธรรมะด้วยตนเอง แนวทางนี้สอดคล้องกับหลักการสื่อสารเชิงพุทธที่เน้นความเมตตา ความจริง และความเคารพ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการเผยแพร่ในสังคมหลากหลายวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม

ยุคปัจจุบัน พระสงฆ์จำนวนมากปรับช่องทางการเผยแพร่ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการรับสื่อของประชาชน ฐิตัท ศรีอร่าม และคณะ (2563) ศึกษาพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 357 รูป และสัมภาษณ์พระภิกษุกับนักวิชาการศาสนา 7 รูป/คน พบว่าผู้ตอบส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์มือถือในการเข้าถึงเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยแพลตฟอร์มที่ใช้บ่อย ได้แก่ Facebook, Line, YouTube และ Google จุดประสงค์สำคัญคือการสื่อสารและการศึกษา/วิชาการ และความคิดเห็นต่อการใช้สื่อในด้านการสื่อสาร การศึกษา/วิชาการ และการเผยแพร่อยู่ในระดับมาก ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของงานเผยแพร่จริง แต่ประสิทธิภาพยังขึ้นอยู่กับความรู้ของผู้เผยแพร่ การเลือกเนื้อหา และความเหมาะสมของการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย พระอัครวิสุทธิสิริวฑฒโน และคณะ (2564) ยังพบจากการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์ว่า สื่อออนไลน์ที่พระสงฆ์ใช้มีทั้งสื่อทัศน์ สื่อโสต และสื่อโสตทัศน์ จุดแข็งคือการขยายการเข้าถึงเนื้อหาได้กว้าง ส่วนข้อจำกัดคือความใกล้ชิดและการตอบสนองต่อผู้รับสารแตกต่างจากการสื่อสารต่อหน้า การใช้สื่อดิจิทัลจึงควรเป็นเครื่องมือเสริมการเผยแพร่โดยคงความถูกต้องของหลักธรรมและความรับผิดชอบต่อผู้รับสารไว้เป็นสำคัญ

แม้ว่าการเผยแพร่ในสังคมพหุวัฒนธรรมจะมีศักยภาพในการสร้างความเข้าใจ แต่ผู้เผยแพร่ยังต้องเผชิญกับความแตกต่างทางภาษา ศาสนา ความเชื่อ และประสบการณ์ของผู้รับสาร งานของวราลักษณ์ ยงสืบชาติ และคณะ (2563) พบว่าการอยู่ร่วมกันในพื้นที่สงขลา ยะลา และปัตตานีต้องอาศัยกลไกหลายระดับ ทั้งครอบครัว สังคม การศึกษา ศาสนา และเศรษฐกิจ ขณะที่สุไรยา วานี และมะรอนิง สาแลมิง (2557) ศึกษาชุมชนตำบลทรายขาว จังหวัดปัตตานี และชี้ให้เห็นบทบาทของการประณีประนอม การชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจ และความร่วมมือของทุกฝ่ายในการรักษาความสัมพันธ์

ระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวมุสลิม ผลการศึกษาทั้งสองแหล่งสะท้อนว่าการเผยแผ่ในพื้นที่หลากหลายไม่ควรมุ่งให้ผู้คนเชื่อตามผู้เผยแผ่เพียงฝ่ายเดียว แต่ควรสร้างพื้นที่ของการรับฟัง ความเข้าใจ และกิจกรรมสาธารณะที่ประชาชนสามารถร่วมมือกันได้ โดยไม่ละเมิดอัตลักษณ์ทางศาสนา ของกันและกัน

สุดท้าย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมจะเกิดผลได้จริงก็ต่อเมื่อผู้เผยแผ่เข้าใจหลักอริยสัจ 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ฉันทะคือความรักในงานเผยแผ่ วิริยะคือความพยายามไม่ย่อท้อ จิตตะคือความตั้งใจและใส่ใจส่วนวิมังสาคือการใช้ปัญญาพิจารณาและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ หลักทั้งสี่นี้หากผู้เผยแผ่ยึดมั่นและปฏิบัติจริง ย่อมทำให้การเผยแผ่พระธรรมในสังคมที่หลากหลายกลายเป็นพลังสร้างสรรค์ที่นำสันติสุขมาสู่ผู้คนได้อย่างยั่งยืน

2.3.1 แนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมในศตวรรษที่

สังคมพหุวัฒนธรรม เป็นบริบทที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ความเชื่อ วิถีชีวิต และรูปแบบการสื่อสาร ซึ่งท้าทายต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เพราะการสื่อสารหลักธรรมมิใช่เพียงการให้ความรู้ แต่ยังต้องคำนึงถึงความละเอียดอ่อนของวัฒนธรรม ความเชื่อต่างศาสนา และความไวต่อประเด็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน แนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ยุคใหม่จึงต้องปรับตัวจาก “การสอนแบบสำนักวัด” ไปสู่ “การสื่อสารแบบสังคมร่วมสมัย” ที่เน้นความเข้าใจบริบท ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา และการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเสริมประสิทธิภาพ

พระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาแห่งปัญญา มีหลักธรรมจำนวนมากที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างมนุษย์ต่างวัฒนธรรม โดยเฉพาะหลักพรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 อริยสัจ 4 และมัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งช่วยกำหนดกรอบคิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แนวทางการเผยแผ่จึงต้องพัฒนาไปในลักษณะของ “การสื่อสารเพื่อสันติภาพและการอยู่ร่วม” มากกว่าการโน้มน้าวให้ผู้อื่นหันมานับถือศาสนาเดียวกัน ผลการศึกษาชุมชนพหุวัฒนธรรมในภาคใต้ชี้ว่าความไว้วางใจเกิดจากการรับฟัง การประนีประนอม การทำความเข้าใจ และการร่วมกิจกรรมทางสังคมโดยเคารพความเชื่อของแต่ละฝ่าย (สุไรยา วานี และมะรอนิง สาแลมิง, 2557; วราลักษณ์ นวลชัย และคณะ, 2563)

จากบริบทที่เปลี่ยนไปนี้ จากการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจัดประเด็นการเผยแผ่ที่เชื่อมโยงกับกรอบการวิจัยออกเป็นด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร ด้านการเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ และด้านการพัฒนาผู้เผยแผ่ โดยประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา จิตสำนึกสาธารณะ และเครือข่าย นำมาใช้เป็นบริบทประกอบการอธิบาย เพื่อให้กรอบบทที่ 2 สอดคล้องกับการวิเคราะห์ในบทที่ 4 ซึ่งประกอบด้วย

1. การใช้ภาษาและการสื่อสารในสังคมพหุวัฒนธรรม

การสื่อสารในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยความละเอียดอ่อนต่อความหลากหลายทางศาสนา ภาษา และประสบการณ์ของผู้ฟัง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคใหม่จึงจำเป็นต้องยึดหลักสัมมาวาจาและสันติวาจาเป็นแกนกลาง เพื่อให้ถ้อยคำที่ใช้ไม่กระทบความเชื่อหรืออัตลักษณ์ของผู้อื่น การเลือกใช้ภาษารวมถึงการใช้ภาษาท้องถิ่น ภาษาอังกฤษ หรือภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ช่วยให้การสื่อสารเกิดความใกล้ชิดและเข้าถึงผู้ฟังได้ลึกซึ้งกว่าเดิม หลักฐานเชิงประจักษ์จากชุมชนไทยพุทธและไทยมุสลิมในจังหวัดสงขลาพบว่า การใช้ภาษาและการปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันเป็นส่วนหนึ่งของการปรับตัวเข้าหากัน ขณะทำงานในจังหวัดสงขลา ยะลา และปัตตานีชี้ว่าการให้เกียรติและการรับฟังความเห็นต่างเป็นเงื่อนไขของการอยู่การใช้ภาษาที่สุภาพและเคารพศาสนาอื่นจึงมีฐานรองรับจากข้อมูลภาคสนาม (อาดิช วารีกุล, 2547; วราลักษณ์ ยงสืบชาติ และคณะ, 2563)

2. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและวัฒนธรรม

การอยู่ร่วมกันของศาสนาต่าง ๆ ต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ที่เกิดจากความเมตตาและความเข้าใจต่อกัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทนี้จึงไม่ใช่ว่าการชักชวนให้เปลี่ยนศาสนา แต่คือการสร้างสะพานทางสังคมผ่านการสื่อสารระหว่างศาสนา (interfaith dialogue) การจัดกิจกรรมร่วม เช่น การปลูกป่า การช่วยเหลือผู้ยากไร้ และโครงการเพื่อสังคม เป็นแนวทางที่ช่วยลดอคติระหว่างศาสนาอย่างเห็นได้ชัด งานศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ระบุว่า กิจกรรมข้ามศาสนาทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนพุทธ-มุสลิมดีขึ้นและช่วยลดความหวาดระแวงในพื้นที่ที่มีความละเอียดอ่อน (พระครูสถิตพนมวัน (เอียดแก้ว) และคณะ, 2567) หลักพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ถูกยกเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ช่วยเสริมบรรยากาศแห่งความร่วมมือ และทำให้การเผยแผ่มุ่งสร้างสันติสุขมากกว่าการสั่งสอน (วราลักษณ์ ยงสืบชาติ และคณะ, 2563)

3. การเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ความสำเร็จของการเผยแผ่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจบริบทชุมชนอย่างลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นประเพณีท้องถิ่น ระบบความเชื่อ หรือวิถีชีวิต การสอนธรรมะโดยไม่ศึกษาพื้นที่ก่อนอาจทำให้เกิดความไม่เข้าใจและนำไปสู่ความต้านทานจากชุมชน งานภาคสนามในชุมชนพหุวัฒนธรรมภาคใต้พบว่า การเข้าใจวิถีชีวิต ความเชื่อ การใช้ภาษา และรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่มีส่วนต่อการสร้างความไว้วางใจและการประนีประนอมระหว่างกลุ่มศาสนา (อาดิช วารีกุล, 2547; สุโรยา วานี และมะรอนิงสาแลมิง, 2557) หลักอิทธิบาท 4 ช่วยให้ผู้เผยแผ่ใช้การพิจารณาและความเพียรในการปรับเนื้อหาให้เหมาะกับบริบท ขณะที่มัชฌิมาปฏิปทาเป็นแนวทางรักษาสอดคล้องระหว่างไวยากรณ์ของพระธรรมกับ

จิตวิญญาณของชุมชน การเชื่อมเนื้อหาระหว่างกับบริบทท้องถิ่นควรพิจารณาจากข้อมูลของชุมชนจริง มีข้ออาศัยสมมติฐานของผู้เผยแพร่เพียงฝ่ายเดียว (อาดิช วารีกูล, 2547)

4. การใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่

เทคโนโลยีดิจิทัลกลายเป็นพื้นฐานสำคัญของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่ใช้โทรศัพท์มือถือเป็นสื่อหลักในการรับสาร การเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ เช่น Facebook, YouTube, TikTok หรือ Podcast ทำให้ธรรมะเข้าถึงผู้คนได้รวดเร็วและกว้างขวาง ฐริทัต ศรีอร่าม และคณะ (2563) พบว่าพระภิกษุและสามเณรที่ศึกษาใช้ Facebook, Line, YouTube และ Google เป็นช่องทางสำคัญ และความคิดเห็นต่อการใช้อุปกรณ์สังคมออนไลน์ด้านการเผยแผ่อยู่ในระดับมาก การใช้เทคโนโลยีควรมาพร้อมกับหลักสัมมาวาจาและสัมมาสติ เพื่อให้การเผยแผ่ไม่ถูกใช้ในทางที่ผิดหรือกลายเป็นเพียงความบันเทิงโดยปราศจากสาระ พระสงฆ์ร่วมสมัยหลายรูปนำเสนอธรรมะด้วยรูปแบบสร้างสรรค์ เช่น อินโฟกราฟิก บทสนทนาออนไลน์ หรือการตอบคำถามแบบไลฟ์สด ซึ่งเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมและขยายช่องทางการเข้าถึงเนื้อหา สอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่าพระภิกษุและสามเณรใช้อุปกรณ์สังคมออนไลน์เพื่อการสื่อสาร การศึกษา และการเผยแผ่ในระดับมาก (ฐริทัต ศรีอร่าม และคณะ, 2563)

5. การเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะและประโยชน์ร่วม

พระพุทธศาสนายึดหลักการทำประโยชน์แก่สังคมเป็นหัวใจสำคัญ การเผยแผ่ในสังคมพหุวัฒนธรรมจึงต้องออกแบบในลักษณะ “การทำงานเพื่อสาธารณะ” มากกว่าการบรรยายธรรมเพียงอย่างเดียว โครงการต่าง ๆ เช่น เยาวชนจิตอาสา การช่วยเหลือครอบครัวยากจน หรือโครงการแก้ปัญหาเสพติด โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 และพรหมวิหาร 4 เป็นกรอบการทำงาน ได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นรูปแบบที่ทำให้คนต่างศาสนาเกิดความไว้วางใจและมองพระพุทธศาสนาในเชิงบวก(พระครูสถิตพนมวัน (เอียดแก้ว) และคณะ, 2567) การเผยแผ่ลักษณะนี้ช่วยให้ชุมชนเห็นว่าพระพุทธศาสนาไม่ใช่ศาสนาที่แยกตัวจากโลก แต่เป็นพลังทางสังคมที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการเผยแผ่ร่วมสมัยในภูมิภาคเอเชีย (วรลักษณ์วาลย์ ยงสืบชาติ และคณะ, 2563)

6. การพัฒนาศักยภาพผู้เผยแผ่ในยุคพหุวัฒนธรรม

ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันต้องมีทักษะมากกว่าสมัยก่อน ทั้งด้านพระธรรม วัฒนธรรม การสื่อสาร และความเข้าใจต่อศาสนาอื่น งานวิจัยในช่วง 5 ปีพบว่า พระสงฆ์ที่ผ่านการฝึกอบรมด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมมีประสิทธิภาพสูงกว่าปกติในการทำงานในพื้นที่หลากหลาย

ศาสนา โดยเฉพาะบริเวณชายแดนใต้ (สุไรยา วานี และมะรอนิง สาแลมิง, 2557) หลักธรรมเทศกธรรม 5 ช่วยเป็นแนวทางด้านคุณสมบัติผู้แสดงธรรม ส่วนอัปมัญญา 4 ช่วยให้ผู้เผยแผ่รักษาท่าที่แห่งเมตตาและอุเบกขา ความสามารถด้านภาษา การใช้เทคโนโลยี การฟังอย่างลึกซึ้ง และการเคารพอัตลักษณ์ผู้อื่น ล้วนเป็นทักษะของผู้เผยแผ่สมัยใหม่ที่จำเป็นต่อการสร้างสันติสุขในสังคมที่เต็มไปด้วยความหลากหลาย (สุทธิทัต ศรือร่าม และคณะ, 2563)

7. การเสริมสร้างความยั่งยืนและเครือข่ายในการเผยแผ่

ความยั่งยืนของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นวัด โรงเรียน มหาวิทยาลัย หน่วยงานรัฐ องค์กรศาสนา และชุมชน การทำงานแบบเครือข่ายช่วยให้เกิดพลังร่วมที่มั่นคงกว่าโครงการที่ทำโดยหน่วยงานเดียว หลักฐานจากงานวิจัยพุทธวัฒนธรรมภาคใต้ชี้ว่า ความร่วมมือ การสื่อสาร และการมีพื้นที่กิจกรรมร่วมกันเป็นกลไกที่ช่วยประคับประคองความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มศาสนาและทำให้งานชุมชนดำเนินต่อเนื่องได้ (วรลักษณ์วาลย์ ยงสืบชาติ และคณะ, 2563) หลักอปริหานิยธรรม 7 เป็นกรอบสำคัญในการรักษาหมู่คณะและเสริมพลังเครือข่ายให้ไม่เสื่อมถอย เมื่อเครือข่ายเข้มแข็ง การเผยแผ่จะไม่จำกัดอยู่เพียงวัดใดวัดหนึ่ง แต่กลายเป็นพลังร่วมของทั้งสังคม นำไปสู่การสร้างสันติสุขในพื้นที่พุทธวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

2.4 บริบทพื้นที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องเข้าใจ “บริบทของพื้นที่” อย่างลึกซึ้ง เพราะพื้นที่แต่ละแห่งมีรากทางวัฒนธรรม ภาษา ความเชื่อ และโครงสร้างสังคมแตกต่างกัน การเข้าใจพื้นที่ไม่ใช่เพียงการศึกษาภูมิศาสตร์หรือจำนวนประชากรเท่านั้น แต่คือการเข้าถึงจิตวิญญาณของผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ ว่ามีระบบคิดและวิถีชีวิตอย่างไร เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธธรรมสามารถเข้าถึงใจได้พระธรรมปิฎก (2544) ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจโลกของผู้ฟัง ซึ่งในที่นี้หมายถึงบริบทชีวิต สังคม และวัฒนธรรมที่ผู้ฟังดำรงอยู่ ซึ่งถือเป็นหัวใจของการเผยแผ่ในสังคมที่หลากหลายทางวัฒนธรรม

บริบทของพื้นที่อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ชายแดนที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมและมีการติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ข้อมูลของด้านศุลกากรสะเตายืนยันบทบาทของพื้นที่สำนักขามและด่านพรมแดนสะเตาในระบบการเดินทางและการค้าชายแดน (ด้านศุลกากรสะเตา, 2563) ส่วนหลักฐานเชิงประจักษ์ระดับภูมิภาคจากรวบรวมวาลย์ ยงสืบชาติ และคณะ (2563) ซึ่งเก็บแบบสอบถามจากประชาชน 400 คนในจังหวัดสงขลา ยะลา และปัตตานี และสัมภาษณ์เชิงลึก 11 รูป/คน พบว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมสัมพันธ์กับปัจจัยด้านครอบครัว สังคม การศึกษา ศาสนา และเศรษฐกิจ โดยข้อเสนอจากข้อมูลภาคสนามให้ความสำคัญกับการให้เกียรติ

ความเสมอภาค การช่วยเหลือกัน การไม่สอนศาสนาแบบสุดโต่ง และการแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง ข้อมูลดังกล่าวมิได้ใช้แทนข้อมูลเฉพาะอำเภอสะเดา แต่ใช้เป็นฐานเชิงประจักษ์สำหรับทำความเข้าใจเงื่อนไขของพื้นที่ที่พหุวัฒนธรรมภาคใต้ทำงานวิจัยครั้งนี้ต้องตรวจสอบกับข้อมูลภาคสนามในสะเดาต่อไป

อำเภอสะเดายังเป็นพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนที่สำคัญ มีด่านนอกและด่านบ้านประกอบ ซึ่งเป็นจุดติดต่อกันระหว่างประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย การเคลื่อนย้ายของผู้คนอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทั้งในด้านภาษา อาหาร ดนตรี และการแต่งกาย ส่งผลให้ลักษณะทางสังคมของพื้นที่มีความยืดหยุ่นสูง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่เช่นนี้จึงต้องอาศัยความเข้าใจใน “ความเป็นพหุวัฒนธรรมชายแดน” ที่ไม่อาจใช้แนวทางเดียวกับพื้นที่ภาคกลางได้ ผู้เผยแผ่ต้องมีความรู้ทั้งในด้านศาสนาและสังคมวิทยา เพื่อสามารถปรับวิธีการสื่อสารธรรมให้สอดคล้องกับบริบทที่ผู้คนหลากหลายศาสนาอยู่ร่วมกันโดยไม่รู้สึกรู้ว่าถูกละเมิดความเชื่อของตน อาดิช วารีกุล (2547) ชี้ให้เห็นว่า พระธรรมทูตในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างที่ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่ศาสนา คือผู้ที่สามารถ “สื่อสารแบบเข้าใจผู้ฟังต่างศาสนา” กล่าวคือ ใช้ภาษาที่เรียบง่าย มีความเคารพต่อความเชื่อของผู้อื่น และเน้นการสร้างความสัมพันธ์มากกว่าการชี้ผิดชี้ถูก การเผยแผ่ในลักษณะนี้ช่วยสร้างความไว้วางใจ และทำให้ประชาชนทั้งชาวพุทธและมุสลิมยอมรับในบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะ “ผู้นำทางจิตใจ” ที่อยู่เคียงข้างชุมชนโดยไม่แบ่งแยกบริบททางศาสนาในพื้นที่สะเดายังมีลักษณะเฉพาะ คือ มีวัดพุทธกระจายอยู่หลายแห่ง แต่ละวัดทำหน้าที่เป็นทั้งศูนย์กลางจิตใจและศูนย์กลางกิจกรรมทางสังคม เช่น การจัดอบรมเยาวชน การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และการทำกิจกรรมจิตอาสาร่วมกับองค์กรท้องถิ่น งานของพระครูบวรชัยวัฒน์และคณะ (2567) พบว่า วัดในจังหวัดสงขลาและใกล้เคียงมีบทบาทเชิงรุกมากขึ้นในการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อดิจิทัลและการร่วมมือกับภาคีศาสนาอื่น โดยเฉพาะในประเด็นการพัฒนาเยาวชนและการสร้างสังคมคุณธรรม ด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของอำเภอสะเดามีลักษณะผสมผสานระหว่างเมืองกับชนบท ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย เกษตรกรรม และแรงงานชายแดน ความหลากหลายของอาชีพนี้สะท้อนให้เห็นถึงระบบคุณค่าที่แตกต่าง เช่น ประชาชนแต่ละกลุ่มมีข้อปฏิบัติทางศาสนาของตน แต่มีพื้นที่ทางสังคมร่วมกันผ่านการประกอบอาชีพ การใช้สาธารณประโยชน์ และการช่วยเหลือกันในชุมชนตามบริบทท้องถิ่น (อาดิช วารีกุล, 2547) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่เช่นนี้จึงต้องใช้หลักธรรมที่เข้าใจง่ายและสามารถประยุกต์ได้กับชีวิตประจำวัน เช่น หลักสติ หลักอิทธิบาท 4 หรือหลักพร้าธรรม 4 เพื่อให้ผู้ฟังทุกกลุ่มศาสนาสามารถเชื่อมโยงได้โดยไม่รู้สึกรู้หางเหิน

อีกทั้ง บริบททางวัฒนธรรมของสะเดายังสะท้อนความหลากหลายที่งดงาม ไม่ว่าจะเป็นประเพณีไทย เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง หรือประเพณีของชาวมลายูมุสลิม เช่น ฮารีรายอ อิดิลอัฮฺยา

งานเหล่านี้ล้วนมีจุดร่วมคือ “การให้และการให้อภัย” ซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานของทุกศาสนา การเผยแผ่พระธรรมในช่วงเทศกาลเหล่านี้จึงสามารถใช้เป็นโอกาสในการสานสัมพันธ์ทางศาสนา เช่น การจัดกิจกรรมบรรยายธรรมสั้น ๆ การร่วมแสดงความยินดีในวันสำคัญของศาสนาอื่น หรือการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นอีกส่วนหนึ่งของบริบทการเผยแผ่ในพื้นที่ สังคมสะดวกมีการใช้สื่อดิจิทัลอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน พระสงฆ์รุ่นใหม่จึงเริ่มใช้แพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น Facebook, TikTok, และ YouTube เพื่อเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงได้ทุกเพศทุกวัย งานของ ภริทัต ศรือร่าม และคณะ (2563) ระบุว่า การเผยแผ่ผ่านสื่อออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูความสนใจในธรรมะของคนรุ่นใหม่ แต่ก็ต้องมีจริยธรรมทางสื่อควบคู่ไปด้วย เพื่อไม่ให้ธรรมะถูกกลดทอนเป็นเพียงเนื้อหาความบันเทิงเมื่อพิจารณาบริบทโดยรวมของอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา จะเห็นได้ว่าควรเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่นี้มีใช้เรื่องของศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่คือกระบวนการสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และสันติสุขร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย ภริทัต ศรือร่าม และคณะ (2563) อธิบายว่าการเผยแผ่ในยุคใหม่ควรเชื่อมโยงเนื้อหาธรรมะกับชีวิตจริงและบริบทสังคม มิใช่จำกัดอยู่เพียงคำสอนในตำรา การเผยแผ่ในพื้นที่พหุวัฒนธรรมอย่างสะเดาจึงต้องทำให้ธรรมะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตผู้คน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทั้งพระสงฆ์ นักเรียน ชาวบ้าน และองค์กรท้องถิ่น เพื่อสร้างสังคมแห่งความเข้าใจและสมานฉันท์อย่างแท้จริง

บริบทของอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีพลังแฝงในการพัฒนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่เช่นนี้ต้องอาศัยหลักอิทธิบาท 4 เป็นฐานของความสำเร็จ คือ มีฉันทะในงานเผยแผ่ มีวิริยะในการทำต่อเนื่อง มีจิตตะที่มั่นคงในเมตตา และมีวิมังสาในการพิจารณาปรับปรุงตนอยู่เสมอ หากผู้เผยแผ่สามารถประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 เข้ากับบริบทพื้นที่ได้ย่อมทำให้พระธรรมงอกงามในใจผู้คนแม้ต่างศาสนา และส่งผลให้สังคมพหุวัฒนธรรมดำรงอยู่ด้วยความเข้าใจและสันติสุขได้อย่างยั่งยืน

2.4.1 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม

พื้นที่คือปัจจัยสำคัญที่กำหนดรูปแบบและทิศทางของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเข้าใจลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ถือเป็น “จุดตั้งต้นของการเข้าถึงจิตใจของผู้คน” โดยเฉพาะในสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางศาสนา เชื้อชาติ และวิถีชีวิตอย่างลึกซึ้ง หากผู้เผยแผ่เข้าใจลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ก็จะสามารถกำหนดแนวทางการสื่อธรรมได้อย่างเหมาะสมและเกิดผลในระยะยาว (พระธรรมปิฎก, 2544)

อำเภอเสเดา จังหวัดสงขลา เป็นหนึ่งในพื้นที่ตัวแทนของสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ของประเทศไทย ลักษณะทางสังคมของอำเภอเสเดามีความโดดเด่นในด้านความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นพื้นที่ติดชายแดนประเทศมาเลเซีย มีด้านนอกและด้านประกอบเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจสำคัญของภาคใต้ตอนล่าง ทำให้มีการแลกเปลี่ยนผู้คน สินค้า และวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของคนต่างศาสนา เช่น ชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีน ส่งผลให้เกิดการหลอมรวมทางสังคมในลักษณะ “สมดุลงบยัดหยุ่น” คือ อยู่ร่วมกันโดยไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน แต่ยอมรับความแตกต่างในวิถีชีวิตและความเชื่อของกันและกัน (วรลักษณ์ฉายา ยงสืบชาติ และคณะ, 2563)

ในเชิงสังคมและวัฒนธรรม พื้นที่อำเภอเสเดามีประชาชนหลายศาสนาและหลายพื้นฐานวัฒนธรรม ส่วนข้อมูลเชิงประจักษ์จากชุมชนบ้านนาทับ จังหวัดสงขลา แสดงให้เห็นว่าชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมสามารถปรับตัวและใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกันได้ โดยยังรักษาข้อปฏิบัติทางศาสนาของตน (อาดิช วารีกุล, 2547) การอยู่ร่วมกันของศาสนาเหล่านี้ดำเนินไปอย่างสันติบนพื้นฐานของการยอมรับซึ่งกันและกัน งานของ อาดิช วารีกุล (2547) พบว่า ความสำเร็จในการอยู่ร่วมกันของชาวพุทธและมุสลิมในภาคใต้เกิดจากการเคารพพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของกัน เช่น วัด มัสยิด และศาลเจ้า โดยไม่มีการละเมิดความเชื่อหรือแทรกแซงกิจกรรมทางศาสนา

ลักษณะทางสังคมของพื้นที่เสเดามีความเป็น “สังคมชายแดน” ซึ่งมีพลวัตสูงและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องจากการค้าขายและการเคลื่อนย้ายแรงงาน พื้นที่นี้จึงมีทั้งความทันสมัยและความเป็นชุมชนแบบดั้งเดิมผสมกัน เช่น ในเขตตลาดด้านนอกจะเห็นผู้คนจากหลายประเทศ ทั้งชาวไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ และจีน ซึ่งสะท้อนความเป็น “โลกขนาดย่อม” ที่มีวัฒนธรรมหลากหลายอยู่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่เช่นนี้จึงต้องอาศัยความยืดหยุ่นทางการสื่อสารและความเข้าใจในวัฒนธรรมสากล พระธรรมทูตที่ทำงานในพื้นที่ชายแดนมักต้องใช้ทั้งภาษาไทย มลายู และจีนกลางในการสื่อสาร เพื่อให้การเผยแผ่เข้าถึงกลุ่มผู้ฟังได้อย่างทั่วถึง (ภูริทัต ศิริอร่าม และคณะ, 2563)

ในมิติทางวัฒนธรรม อำเภอเสเดามีลักษณะของการผสมผสานวัฒนธรรมหลายกลุ่มเข้าด้วยกัน วัฒนธรรมไทยภาคใต้เดิมยังคงปรากฏชัดในรูปแบบของภาษา ศิลปะพื้นบ้าน เช่น หนังตะลุง มโนราห์ และเพลงบอก ซึ่งเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางสังคมอย่างมีพลัง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่สามารถใช้ศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นสื่อกลาง เช่น การจัดการแสดงมโนราห์ ธรรมะ หรือนำหนังตะลุงมาใช้ในการเล่าพุทธประวัติ ซึ่งเป็นการผสมผสานศิลปะพื้นบ้านกับธรรมะให้เข้าถึงผู้คนทุกวัย

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชนในพื้นที่สะเดายังเป็นปัจจัยสำคัญในการเผยแผ่ พระสงฆ์ในวัดมักมีบทบาททั้งด้านศาสนาและสังคม เช่น การจัดอบรมศีลธรรมในโรงเรียน การเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกับชุมชนมุสลิม หรือการประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลในโครงการเยาวชนจิตอาสา พระครูบวรชัยวัฒน์และคณะ (2567) ชี้ว่า พระสังฆาธิการในพื้นที่สงขลามีแนวโน้มปรับบทบาทจาก “ผู้สอนธรรม” ไปสู่ “ผู้นำชุมชนทางจิตใจ” ที่เชื่อมโยงพระธรรมเข้ากับการพัฒนาสังคม การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าการเผยแผ่ในยุคปัจจุบันต้องออกนอกกรอบวัด และเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชน ในด้านระบบคุณค่า พบว่า ชาวพุทธในพื้นที่สะเดาให้ความสำคัญกับคุณธรรมด้านเมตตา ความกตัญญู และการแบ่งปัน ส่วนชาวมุสลิมเน้นคุณค่าด้านศรัทธา ความสะอาด และความรับผิดชอบต่อสังคม คุณค่าทั้งสองกลุ่มนี้สามารถประสานกันได้ผ่านหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น หลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบด้วยทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา หลักนี้ช่วยให้การเผยแผ่เป็นไปอย่างสอดคล้องกับค่านิยมของทั้งสองศาสนา โดยไม่ขัดแย้งหรือแทรกแซงกัน

วัฒนธรรมการช่วยเหลือและการทำบุญยังคงมีอยู่ในวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ เช่น การจัดงานทอดกฐิน การบวชลูกหลาน การทำบุญในวันพระใหญ่ หรือการบริจาคอาหารให้มัสยิดในเดือนรอมฎอน การเผยแผ่ในบริบทนี้จึงควรเน้น “การสร้างพื้นที่ร่วมทางคุณธรรม” เช่น การจัดกิจกรรมอาสาสมัครระหว่างศาสนา หรือการใช้สื่อออนไลน์เผยแพร่เรื่องราวการทำความดีซึ่งจะช่วยสร้างความเข้าใจและลดช่องว่างระหว่างความเชื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อาดิช วารีกุล, 2547; วราลักษณ์ ยงสืบชาติ และคณะ, 2563)

เทคโนโลยีดิจิทัลได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชน ฐริทัต ศิริอร่าม และคณะ (2563) พบว่าการเผยแผ่ในยุคดิจิทัลต้องขยายจากสื่อแบบเดิมไปสู่สื่อออนไลน์ที่ผู้รับสารเข้าถึงได้ พระสงฆ์จำนวนมากในจังหวัดสงขลาเริ่มใช้โซเชียลมีเดียเพื่อเผยแผ่หลักธรรม เช่น การถ่ายทอดสดเทศน์ออนไลน์ผ่าน Facebook หรือ YouTube การทำคลิปสั้นให้คำสอนง่ายต่อการเข้าใจ หรือแม้แต่การสร้างแอปพลิเคชันสอนสวดมนต์เพื่อให้เข้าถึงเยาวชนรุ่นใหม่ การใช้เทคโนโลยีจึงกลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ของการเผยแผ่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตผู้คนในยุคดิจิทัล ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่อำเภอสะเดามีความโดดเด่นในสามประการคือ หนึ่ง ความหลากหลายทางศาสนาและชาติพันธุ์ที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติ สอง การผสมผสานของวัฒนธรรมดั้งเดิมกับความทันสมัย และสาม การเปิดรับเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทนี้จึงต้องอาศัยความเข้าใจ ความยืดหยุ่น และความสามารถในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ผู้เผยแผ่ควรนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้เป็นเครื่องมือ โดยมี “ฉันทะ” เป็นแรงบันดาลใจในการเข้าใจชุมชน “วิริยะ” เป็นความพยายามในการ

ทำงาน“จิตตะ” เป็นความตั้งใจจริงในการสร้างความสัมพันธ์ และ “วิมังสา” เป็นการไตร่ตรองและปรับปรุงวิธีการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ด้วยแนวทางดังกล่าว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างอำเภอสะเดา จะไม่เพียงเป็นการสอนธรรม แต่จะกลายเป็นกระบวนการ “พัฒนามนุษย์และสังคมร่วมกัน” ที่ช่วยสร้างความเข้าใจ ความเมตตา และสันติสุขในหมู่ผู้คนต่างศาสนาให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

2.5 สรุป

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 เป็นกระบวนการทางธรรมที่มีความหมายลึกซึ้งกว่าการสอนหรือการถ่ายทอดความรู้ เพราะเป็นการสร้าง “พลังแห่งปัญญาและเมตตา” ให้เกิดขึ้นในใจของมนุษย์ทุกคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความแตกต่างทั้งทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม การศึกษาทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในบทนี้ ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า “การเผยแผ่ที่แท้จริง” มิใช่การโน้มน้าวหรือการชักชวนให้ใครเปลี่ยนศาสนา แต่คือ การทำให้มนุษย์เข้าใจตนเอง เห็นคุณค่าของชีวิต และอยู่ร่วมกันอย่างสันติภายใต้กรอบคุณธรรมร่วม

จากการวิเคราะห์เนื้อหาในหมวด 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่ พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีรากฐานอยู่บนหลักธรรมแห่ง “สังฆะ” และ “ปัญญา” พระพุทธศาสนาไม่ใช่ศาสนาแห่งศรัทธาเพียงอย่างเดียว แต่เป็นศาสนาแห่งเหตุผล ที่มุ่งให้มนุษย์รู้เท่าทันทุกข์และหาทางดับทุกข์ด้วยตนเอง (พระพรหมคุณาภรณ์, 2546) จุดมุ่งหมายของการเผยแผ่จึงอยู่ที่การทำให้ผู้คนเกิดสัมมาทิฐิ มีความเข้าใจในความจริงของโลกและชีวิต และนำธรรมะไปใช้พัฒนาตนเองให้พ้นจากความหลง ความยึดติด และอคติทั้งปวง ในการเผยแผ่ยังเป็น “พลังแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” เพราะเมื่อแต่ละบุคคลมีจิตใจที่สงบและมีปัญญา สังคมย่อมเกิดความสงบสุขตามไปด้วย แนวคิดนี้ได้รับการยืนยันในงานของ พระธรรมโกศาจารย์ (2520) และพระธรรมปิฎก (2544) ว่าการเผยแผ่คือเครื่องมือแห่งการพัฒนา เพราะธรรมะมิได้มีไว้เพื่อการบรรลุส่วนตนเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานของการสร้างสังคมแห่งสันติธรรม ต่อมาในหมวด 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม พบว่า สังคมพหุวัฒนธรรมมิใช่เพียงการอยู่ร่วมกันของคนต่างศาสนา แต่คือกระบวนการสร้าง “การยอมรับและเคารพในความแตกต่าง” ความหลากหลายทางวัฒนธรรมถือเป็นพลังที่ช่วยให้สังคมเติบโตทางจิตใจ เพราะทำให้มนุษย์เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีเมตตาและไม่ตัดสินผู้อื่น (อาดิช วารีกุล, 2547; วราลักษณ์ ยงสืบชาติ และคณะ, 2563) แนวคิดพหุวัฒนธรรมในปัจจุบันได้พัฒนาไปไกลกว่าการอยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียน แต่คือการสร้างพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการทำงานร่วมกันระหว่างศาสนา ซึ่งตรงกับหลัก “สังคหวัตถุ 4” ที่เน้นทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ส่วนในหมวด 2.3 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม พบว่า การเผยแผ่ในบริบทที่มีความ

แตกต่างทางวัฒนธรรมต้องอาศัยความเข้าใจลึกซึ้งในจิตใจของผู้ฟังและต้องสื่อสารอย่างมีอุปนิสัยวิธีการเผยแผ่ในยุคปัจจุบันจึงไม่จำกัดอยู่ในวัดหรือการเทศน์แบบดั้งเดิม แต่ขยายไปสู่พื้นที่สาธารณะ โรงเรียน มหาวิทยาลัย และสื่อดิจิทัล ฐริทัต ศรือร่วม และคณะ (2563) อธิบายว่า “การเผยแผ่ในยุคดิจิทัลต้องเปลี่ยนจากคำสอนให้กลายเป็นวัฒนธรรมแห่งชีวิต” ซึ่งหมายถึงการนำหลักธรรมไปเชื่อมโยงกับชีวิตจริง เช่น การจัดกิจกรรมออนไลน์ การสร้างคลิปธรรมะ หรือการใช้แอปพลิเคชันเพื่อฝึกสมาธิ การเผยแผ่ในสังคมพหุวัฒนธรรมยังต้องตั้งอยู่บนหลัก “อิทธิบาท 4” ซึ่งเป็นหลักแห่งความสำเร็จในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา หลักนี้มีใช้เพียงทฤษฎีเชิงธรรมะ แต่คือแนวทางแห่งการทำงานและการพัฒนาในทุกระดับ โดยเฉพาะสำหรับพระธรรมทูตที่ทำหน้าที่เผยแผ่ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางศาสนา หลักอิทธิบาท 4 จะช่วยสร้างพลังภายในให้ผู้เผยแผ่มีแรงบันดาลใจ มีความเพียร ใฝ่ใจ และปรับปรุงตนเองซึ่งเป็นเงื่อนไขแห่งความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม (อาดิช วาสิกุล, 2547)

ในหมวด 2.4 บริบทพื้นที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม พบว่า พื้นที่อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ ซึ่งมีทั้งชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวจีนอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ความหลากหลายนี้ไม่ได้สร้างความแตกแยก แต่กลับกลายเป็นทุนทางสังคมที่ส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่เช่นนี้ต้องใช้แนวทางแบบ “สานสัมพันธ์ทางศาสนา” มากกว่า “การชี้ถูกผิดทางศาสนา” กล่าวคือ ผู้เผยแผ่ต้องทำหน้าที่เป็นผู้สร้างสะพานแห่งความเข้าใจ ไม่ใช่ผู้สร้างกำแพงแห่งความเชื่อ พระครูบวรชัยวัฒน์ (2567) พบว่า วัดในพื้นที่ภาคใต้หลายแห่งได้ปรับบทบาทจากศูนย์กลางทางศาสนาไปสู่ศูนย์กลางทางสังคม โดยจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงคนต่างศาสนา เช่น การทำความสะอาดวัดและมัสยิดหรือการอบรมเยาวชนข้ามศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจและมิตรภาพระหว่างศาสนา ซึ่งเป็นแนวทางของ “พุทธศาสนาเพื่อสังคม” (Engaged Buddhism) ที่พระธรรมปิฎก (2544) เคยเสนอไว้ว่า “การเผยแผ่ต้องเริ่มจากการรับใช้สังคม” เมื่อพิจารณาเชิงภาพรวมของบทที่ 2 จะเห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมมิใช่ภารกิจเฉพาะของพระภิกษุ แต่เป็นความร่วมมือของพุทธบริษัททั้งสี่และทุกภาคส่วนในสังคม จุดแข็งของพระพุทธศาสนาอยู่ที่การมีหลักธรรมที่สามารถปรับใช้ได้ในทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะในยุคที่สังคมเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทการเผยแผ่จึงต้องผสมผสานระหว่างความเข้าใจเชิงลึกในหลักธรรมกับการใช้เครื่องมือสมัยใหม่เพื่อให้ธรรมะยังคงเป็นพลังที่ขับเคลื่อนจิตใจของมนุษย์ในยุคใหม่ได้ ข้อมูลภาคสนาม ช่วย ยืนยัน ความเข้าใจ บริบท ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม และ ความสัมพันธ์ ของ ชุมชน ข้อมูลภาคสนามจึงมีความสำคัญต่อการยืนยันว่ากรอบดังกล่าวสอดคล้องกับประสบการณ์จริงของผู้เผยแผ่และประชาชนในอำเภอสะเดาเพียงใด การวิเคราะห์ในบทต่อไปจึงต้องเปรียบเทียบข้อค้นพบ

จากการสัมภาษณ์กับหลักฐานเชิงประจักษ์อย่างระมัดระวัง แนวทางนี้ช่วยลดการสรุปเกินข้อมูลและ
ทำให้ข้อเสนอของงานวิจัยตรวจสอบย้อนกลับได้ โดยผู้วิจัยควรแยกข้อเท็จจริงของพื้นที่ออกจากข้อ
สังเคราะห์ทางทฤษฎีเพื่อให้ การ สังเคราะห์ มี ฐาน ข้อมูล

บทที่ 3

หลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ใช้ในการเผยแผ่ในสังคม พหุวัฒนธรรม

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามกรอบวิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยจึงศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ทั้งในฐานะหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและในฐานะกรอบสำหรับการพัฒนาการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับสังคมพหุวัฒนธรรม โดยมุ่งเชื่อมโยง ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา กับการใช้ภาษาและการสื่อสาร การเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ และการพัฒนาผู้เผยแผ่ เพื่อเป็นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามในบทต่อไป

- 3.1 ความหมายและแนวคิดของหลักอิทธิบาท 4
- 3.2 องค์ประกอบของหลักอิทธิบาท 4
- 3.3 การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 3.4 การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม
- 3.5 สรุป

3.1 หลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนา

หลักอิทธิบาท 4 (อิทธิ + บาท) เป็นหลักธรรมสำคัญที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อเป็นรากฐานแห่งความสำเร็จของกิจทั้งทางโลกและทางธรรม โดยคำว่า “อิทธิ” หมายถึง พลังความสามารถ หรือความสำเร็จ ส่วนคำว่า “บาท” หมายถึง เหตุหรือปัจจัย (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) 2554) อธิบายว่า “อิทธิบาท” หมายถึงเหตุหรือฐานแห่งความสำเร็จ มิใช่อิทธิฤทธิ์ในความหมายของการแสดงอิทธิฤทธิ์ แต่เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลดำเนินกิจด้วยกำลังใจ ความเพียร ความเอาใจใส่ และการพิจารณาอย่างมีปัญญา ด้วยเหตุนี้ อิทธิบาท 4 จึงสามารถนำมาใช้เป็นฐานคิดในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ เพราะภารกิจดังกล่าวต้องอาศัยทั้งแรงจูงใจภายใน ความต่อเนื่องในการปฏิบัติ ความตั้งใจต่อผู้รับสาร และการตรวจสอบปรับปรุงวิธีการเผยแผ่ เมื่อพิจารณาจากองค์ธรรมทั้งสี่ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา จะเห็นว่าแต่ละองค์ทำหน้าที่เกื้อหนุนกันและนำไปสู่ความสำเร็จของกิจอย่างเป็นระบบ (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292)

เมื่อเข้าใจความหมายของอิทธิบาท 4 แล้ว การนำหลักดังกล่าวมาเชื่อมกับการกิจเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงเห็นได้ชัดขึ้น การเผยแผ่มิใช่เพียงการถ่ายทอดถ้อยคำหรือเนื้อหาธรรมะ แต่ต้องอาศัยคุณสมบัติภายในของผู้เผยแผ่ควบคู่กับวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2559) อธิบายหลักอิทธิบาทในลักษณะของธรรมที่เกื้อหนุนความสำเร็จของการปฏิบัติ โดยฉันทะทำหน้าที่สร้างความพอใจในกิจ วิริยะทำให้เกิดความเพียร จิตตะทำให้เกิดความเอาใจใส่ และวิมังสาทำให้เกิดการพิจารณาตรวจสอบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) ในด้านการเผยแผ่ยังสะท้อนให้เห็นว่าการนำอิทธิบาทธรรมมาใช้กับงานเผยแผ่ช่วยให้การดำเนินงานมีกรอบที่ครอบคลุมทั้งแรงจูงใจ การลงมือปฏิบัติ ความรับผิดชอบ และการประเมินผล ดังนั้น องค์ธรรมทั้งสี่จึงควรถูกพิจารณาในฐานะกระบวนการที่สัมพันธ์กัน ไม่ใช่หลักธรรมที่แยกขาดจากกัน

องค์ธรรมประการแรกคือ ฉันทะ หมายถึงความพอใจและความใส่ใจในสิ่งที่ทำโดยชอบ มิใช่ความอยากที่เกิดจากโลภะ แต่เป็นความเต็มใจที่มีปัญญากำกับ (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) ในบริบทของการเผยแผ่ ฉันทะทำให้ผู้เผยแผ่เห็นคุณค่าของภารกิจและพร้อมทุ่มเทเพื่อประโยชน์ของผู้รับสาร พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน (2564) อธิบายการประยุกต์อิทธิบาทกับงานเผยแผ่ในลักษณะที่ฉันทะเป็นแรงจูงใจภายในซึ่งช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีความต่อเนื่องและเห็นความหมายของงาน (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) เมื่อนำมาใช้ในสังคมพหุวัฒนธรรม ฉันทะจึงควรประกอบด้วยเมตตา ความจริงใจ และความเคารพต่อความแตกต่างของผู้รับสาร เพราะเป้าหมายของการเผยแผ่มิใช่การเอาชนะความเชื่ออื่น แต่เป็นการสื่อสารหลักธรรมให้เกิดความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม

จากฉันทะที่เป็นแรงเริ่มต้น องค์ธรรมถัดมาคือ วิริยะ ซึ่งหมายถึงความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่องและไม่ทอดทิ้งกิจเมื่อเผชิญอุปสรรค (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องเผชิญทั้งข้อจำกัดด้านผู้รับสาร สภาพพื้นที่ ทรัพยากร และความแตกต่างทางวัฒนธรรม ผู้เผยแผ่จึงต้องมีความเพียรที่ประกอบด้วยสติและรู้จักปรับวิธีการให้เหมาะสม พระมหาปรีชา สาเส็ง (2560) พบจากการศึกษาการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในพื้นที่ภาคใต้ว่า ความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานและความสามารถในการปรับตัวต่อบริบทท้องถิ่นเป็นประเด็นสำคัญของงานเผยแผ่ (พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560) ดังนั้น วิริยะในงานเผยแผ่จึงมิใช่เพียงความขยัน แต่รวมถึงความอดทน การเรียนรู้จากปัญหา และการรักษาความต่อเนื่องของภารกิจโดยไม่ละทิ้งเป้าหมายทางธรรม

เมื่อมีความเพียรแล้ว การรักษาคุณภาพของการปฏิบัติต้องอาศัย จิตตะ คือความตั้งใจมั่นและความเอาใจใส่ต่อสิ่งที่กำลังทำ (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) สำหรับผู้

เผยแผ่ จิตตะปราภฏทั้งในการเตรียมเนื้อหา การรับฟังผู้รับสาร และการควบคุมตนเองให้สื่อสารด้วยความสงบและรับผิดชอบ พระครูสถิตพนมวัน (เอียดแก้ว) และคณะ (2567) ชี้ให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาพระธรรมทูตให้สามารถใช้สื่อสมัยใหม่โดยยังคงความเหมาะสมของสาระทางพระพุทธศาสนา ขณะที่พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน (2564) ให้ความสำคัญกับคุณภาพของผู้เผยแผ่และการเอาใจใส่ต่อกระบวนการทำงาน (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) ดังนั้น ในยุคดิจิทัล จิตตะจึงมิได้หมายถึงสมาธิภายในเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความรอบคอบในการเลือกถ้อยคำ ภาพ เสียง และช่องทางสื่อสาร เพื่อไม่ให้รูปแบบของสื่อบดบังสาระของพระธรรม

องค์ธรรมที่ทำให้กระบวนการดังกล่าวสมบูรณ์คือ วิมังสา ซึ่งหมายถึงการพิจารณา ตรวจสอบ และใช้ปัญญาปรับปรุงการปฏิบัติ (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) ในงานเผยแผ่ วิมังสาทำให้ผู้เผยแผ่ไม่ยึดติดกับวิธีการเดิม แต่พิจารณาว่าผู้รับสารเข้าใจหรือไม่ วิธีการใดเหมาะสมกับบริบท และสิ่งใดควรปรับแก้ให้ดีขึ้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) 2559) อธิบายอิทธิบาทในฐานะหลักที่ทำให้การปฏิบัติดำเนินไปด้วยทั้งความเพียรและปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) เมื่อนำมาใช้ในสังคมพหุวัฒนธรรม วิมังสายังมีความสำคัญ เพราะผู้เผยแผ่ต้องพิจารณาความแตกต่างด้านศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมก่อนเลือกวิธีสื่อสาร จากองค์ธรรมทั้งสี่จึงเห็นลำดับที่เชื่อมโยงกัน คือ ฉันทะสร้างแรงเริ่มต้น วิริยะทำให้ลงมืออย่างต่อเนื่อง จิตตะรักษาคุณภาพของการปฏิบัติ และวิมังสาทำหน้าที่ตรวจสอบและพัฒนา กระบวนการนี้เป็นฐานสำคัญสำหรับการนำอิทธิบาท 4 ไปประยุกต์กับการเผยแผ่ในหัวข้อต่อไป (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) หลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการเผยแผ่ (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559; พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564)

เมื่อพิจารณาความหมายของอิทธิบาท 4 ในภาพรวมแล้ว หลักอิทธิบาท 4 เป็นหนึ่งในหลักธรรมสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อเป็น “บาทฐานแห่งความสำเร็จ” (Iddhipāda แปลว่า ฐานหรือเหตุแห่งอิทธิฤทธิ์) หมายถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักธรรมข้อนี้เพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถบรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ตนปรารถนา ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้น หรือการประกอบกรณียกิจทางสังคม เช่น การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หลักอิทธิบาท 4 จึงไม่เพียงเป็นหลักแห่งการบรรลุธรรมของพระอริยเจ้าเท่านั้น หากแต่เป็นหลักแห่ง “การบริหารจิตเพื่อการทำงาน” ที่ครอบคลุมถึงกิจการเผยแผ่ธรรมะในยุคปัจจุบันด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554) ในพระไตรปิฎก กล่าวถึงอิทธิบาท 4 ว่าเป็น “ธรรมะที่ทำให้เกิดผลสำเร็จอันอัศจรรย์” โดยมีใช้อิทธิฤทธิ์ในเชิงอกนิหาร แต่หมายถึงพลังจิตภายในที่เกิดจากการฝึกฝนอย่างมีระบบ (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) เมื่อจิตได้รับการพัฒนาให้มีพลังด้วย

ฉันทะ วิริยะ จิตตะและวิมังสา บุคคลนั้นย่อมสามารถดำเนินงานใด ๆ ได้อย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพ ซึ่งตรงกับหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่ต้องอาศัยทั้งพลังศรัทธา ความเพียร สมาธิ และปัญญา เพื่อทำให้ธรรมะเข้าถึงใจผู้ฟังอย่างแท้จริง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Dhammadūṭṭhikā) มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์รู้จักทุกข์ เห็นเหตุแห่งทุกข์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) และดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นการเผยแผ่เพื่อการ “เปลี่ยนแปลงจิตใจมนุษย์” ให้เห็นธรรมตามความเป็นจริง ไม่ใช่เพื่อการขยายจำนวนศาสนิก การเผยแผ่เช่นนี้ต้องอาศัยพลังแห่งอิทธิบาท 4 เป็นหลักนำทาง เพราะการจะทำให้ผู้อื่นเข้าใจธรรมะได้ ผู้เผยแผ่ต้องมีพลังจิตที่มั่นคง มีเมตตา มีปัญญา และมีศรัทธาในการกิจของตน (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) “ฉันทะ” (ความพอใจหรือปรารถนาอันชอบธรรม) เป็นพลังเริ่มต้นของการเผยแผ่ หมายถึงความรักในงานธรรม ความสุขในการทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ผู้อื่น ไม่ใช่ความอยากในทางโลก อธิบายว่า ฉันทะเป็นพลังแห่งแรงบันดาลใจที่บริสุทธิ์ หากพระธรรมทูตไม่มีฉันทะ งานเผยแผ่ย่อมกลายเป็นเพียงหน้าที่ทางสังคม มิใช่การกิจทางธรรม การมีฉันทะคือการ “เห็นคุณค่าในสิ่งที่ทำ” และทำด้วยความรักในพระศาสนา ฉันทะจึงเป็นต้นธารของความอดทนและความสุขในการทำงานเผยแผ่

ยุคสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีศาสนาและวัฒนธรรมหลากหลาย การเผยแผ่จำเป็นต้องใช้ “ฉันทะที่มีเมตตา” เป็นพลังขับเคลื่อน มิใช่ฉันทะเพื่อเอาชนะผู้อื่น พระเมธาวิญญู (สุเทพ ปลิวโก) และคณะ (2562) พบว่า พระธรรมทูตในพื้นที่ภาคใต้ของไทยที่มีฉันทะแบบเมตตา สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนมุสลิมได้ดีกว่าผู้ที่มุ่งสอนธรรมเพียงฝ่ายเดียว ฉันทะจึงมิได้เป็นเพียงแรงจูงใจภายใน แต่เป็น “เมล็ดพันธุ์แห่งความเข้าใจ” ที่ปลูกไว้ในใจผู้เผยแผ่และผู้ฟัง (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) เมื่อมีฉันทะแล้ว ย่อมต้องต่อยอด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) “วิริยะ” (ความเพียรพยายาม) ซึ่งเป็นกำลังแห่งความไม่ย่อท้อ วิริยะในทางพระพุทธศาสนาไม่ใช่การทำงานอย่างหักโหม แต่เป็นการทำด้วยความตั้งมั่น มีสมดุลระหว่างกายและใจ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “วิริเยนะ ทุกขมจเจติ” แปลว่า “คนล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร” (ขุ.ธ. 25/33/22) ผู้เผยแผ่พระธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องเผชิญกับความท้าทายมากมาย เช่น ความแตกต่างทางภาษา (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) ความเข้าใจผิดทางศาสนา หรือแม้แต่การต่อต้านจากกลุ่มที่มีอคติ ดังนั้น วิริยะจึงเป็นคุณธรรมที่ช่วยให้พระธรรมทูตดำรงตนอยู่ในภารกิจแห่งธรรมได้โดยไม่หวั่นไหว

การเผยแผ่โดยใช้หลักวิริยะยังแสดงถึงความเสียสละและความอดทน เช่น พระธรรมทูตในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ที่ต้องทำงานภายใต้เงื่อนไขทางวัฒนธรรมและศาสนาที่ละเอียดอ่อน งานของพระมหาปริชา สาเส็ง (2560) พบว่า พระธรรมทูตที่มีความเพียรและมีความสามารถในการปรับตัวตามสถานการณ์ มีแนวโน้มที่จะได้รับการยอมรับในชุมชนพหุวัฒนธรรมมากกว่า การเผยแผ่จึงไม่ใช่เพียง

การเทศน์ แต่เป็นการดำรงอยู่ด้วยเมตตาและความพยายามอย่างสม่ำเสมอ ต่อจากวิธีะคือ (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) “จิตตะ” (ความตั้งใจมั่น) ซึ่งหมายถึงความเอาใจใส่ และการมีสมาธิในงานที่ทำ จิตตะเป็นพลังแห่งความมั่นคงที่ทำให้การเผยแผ่ดำเนินไปอย่างมีทิศทาง ผู้เผยแผ่ที่มีจิตตะจะไม่หวั่นไหวต่อเสียงวิพากษ์หรือต่ออุปสรรค แต่จะตั้งมั่นอยู่ในเป้าหมายแห่งธรรม พระพุทธเจ้าตรัสว่า “จิตตัง ทนโต สุขาวหัง” จิตที่ฝึกดีแล้ว นำสุขมาให้ (ธัมมปท, ข้อ 35) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) การเผยแผ่ธรรมะที่ปราศจากจิตตะย่อมขาดความต่อเนื่อง ขาดพลังแห่งสมาธิ และขาดการเข้าถึงจิตใจของผู้ฟัง ในยุคสื่อดิจิทัล จิตตะยังหมายถึง “สติในการสื่อสาร” พระครูสถิตพนมวัน (เอียดแก้ว) และคณะ (2567) อธิบายว่า พระธรรมทูตยุคใหม่ต้องมีจิตที่มั่นคง และมีสมาธิในการใช้เทคโนโลยี มีให้หลงไปกับกระแสโลกออนไลน์ (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) การเผยแผ่ผ่านสื่อสังคมต้องอาศัยสมาธิในการเลือกถ้อยคำและเนื้อหา เพื่อไม่ให้ธรรมะถูกลดทอนความศักดิ์สิทธิ์ การเผยแผ่ที่มีจิตตะจึงเป็นการนำเสนอธรรมะอย่างมีศิลปะ มีเมตตา และมีความเข้าใจต่อจริตของผู้รับสาร

องค์สุดท้ายคือ “วิมังสา” (การใช้ปัญญาใคร่ครวญ) ซึ่งหมายถึงการพิจารณาอย่างมีเหตุผล การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการปรับปรุงตนอย่างต่อเนื่อง วิมังสาเป็นเหมือนการประเมินผลทางธรรมที่ผู้เผยแผ่ต้องทำอยู่เสมอ เพื่อให้รู้ว่ากิจกรรมเผยแผ่ของตนบรรลุผลหรือไม่ และควรปรับปรุงอย่างไร ผู้เผยแผ่ที่มีวิมังสาจะไม่หลงในความสำเร็จทางรูปแบบ แต่จะใคร่ครวญเนื้อหาและผลกระทบที่แท้จริงของธรรมะที่ตนเผยแผ่ วิมังสาจึงเป็นพลังแห่งการพัฒนาไม่รู้จบ (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) ทางปฏิบัติ วิมังสาในงานเผยแผ่อาจปรากฏในรูปของการสะท้อนผล กิจกรรม การฟังความคิดเห็นของผู้ฟัง หรือการประยุกต์เทคนิคการสื่อสารใหม่ ๆ เช่น การใช้สื่อเสียง วิดีโอ และโซเชียลมีเดียให้เหมาะสมกับวัยและภูมิหลังของผู้รับสาร ทั้งหมดนี้เป็นการเผยแผ่ที่มี “ปัญญากำกับศรัทธา” ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) เมื่อพิจารณารวมกัน อิทธิบาท 4 ทั้งสี่ข้อประกอบเป็นวงจรแห่งความสำเร็จที่เกื้อหนุนกันอย่างสมบูรณ์ ฉันทะเป็นแรงบันดาลใจ วิธีะเป็นพลังขับเคลื่อน จิตตะเป็นความมั่นคง และวิมังสาเป็นการเรียนรู้ที่ต่อยอด การเผยแผ่ที่ตั้งอยู่บนหลักอิทธิบาท 4 จึงไม่หยุดนิ่ง (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) แต่เป็น “การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้ฟัง” เป็นกระบวนการเผยแผ่ที่มีชีวิต มีใช้การ บรรยายทางศาสนาเพียงอย่างเดียว

เชิงสังคมพุทธ อิทธิบาท 4 ยังสะท้อนถึงหลัก “พุทธศาสนาเพื่อสังคม” (Engaged Buddhism) ซึ่งอธิบายได้ว่าเป็นแนวทางแห่งการนำธรรมะไปใช้แก้ไขปัญหามนุษย์และสังคม หลักอิทธิบาทจึงสามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับปัจเจกและส่วนรวม (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) ในระดับปัจเจก ผู้เผยแผ่ใช้ฉันทะสร้างแรงบันดาลใจในการทำงาน ใช้วิธีะต่อสู้กับ

อุปสรรค ใช้จิตตะเป็นพลังสมาธิ และใช้วิม้งสาในการประเมิณผลตนเอง ส่วนในระดับสังคัม อธิธิบาท 4 ช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาและเมตตา จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้ว่า อธิธิบาท 4 เป็นธรรมะเชิงปฏิบัติที่ทำให้พระธรรมสามารถแผ่ไปในโลกสมัยใหม่ได้โดยไม่สูญเสียแก่นแท้ ซึ่งหมายความว่า อธิธิบาท 4 ทำให้พระศาสนาไม่เป็นเพียงพิธีกรรม หากแต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางจิตวิญญาณที่เข้าถึงสังคัมได้จริง โดยเฉพาะในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมของไทย ที่ผู้คนต่างศาสนายู่ร่วมกันอย่างสันติ

3.2 องค์ประกอบของหลักอธิธิบาท 4

จากฐานความหมายดังกล่าว หลักอธิธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเป็นระบบแห่งธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางไว้เพื่อเป็นเหตุให้เกิด “อิทธิ” หรือพลังแห่งความสำเร็จ ทั้งในด้านจิตใจ การปฏิบัติธรรม และการประกอบกิจที่ชอบธรรมในชีวิตประจำวัน พระองค์มิได้ทรงสอนเพียงเพื่อให้ผู้บรรลุธรรมในทางจิตวิญญาณเท่านั้น แต่ยังทรงเปิดโอกาสให้มนุษย์ทุกหมู่เหล่าใช้หลักอธิธิบาทเป็นแนวทางดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดผลสำเร็จในทางโลกและทางธรรมควบคู่กัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2554) ดังที่ตรัสไว้ใน อธิธิบาทสูตร ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เหตุสี่ประการนี้แลเป็นบาพฐานแห่งอิทธิ คือ (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) ฉันทะ วิริยะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2559) จิตตะ และวิม้งสา” (อง.จตุกก. 21/36/53) แสดงให้เห็นว่าอธิธิบาท 4 เป็นธรรมะที่ประกอบด้วยเหตุปัจจัยสี่ประการซึ่งประสานกันเป็นกลไกแห่งความสำเร็จ อธิธิบาททั้งสี่จึงมิใช่เพียงหลักจิตวิทยาแห่งความพยายามเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่สมบูรณ์ในตัวเอง เพราะครอบคลุมตั้งแต่ “แรงบันดาลใจ” “พลังแห่งความเพียร” “สมาธิอันมั่นคง” และ “ปัญญาอันใคร่ครวญ” (พระมหาสุริยา อภิวิฑฒโน, 2564) เมื่อองค์ประกอบทั้งสี่นี้ประสานกันอย่างกลมกลืนย่อมเกิดพลังจิตอันทรงอานุภาพ ซึ่งสามารถสร้างผลสำเร็จทั้งในการบำเพ็ญธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้จริง

องค์ประกอบประการแรก คือ ฉันทะ (Chanda) หมายถึง ความพอใจ ความรัก หรือความปรารถนาอันชอบธรรมที่เกิดจากจิตที่บริสุทธิ์ ไม่ใช่ตัณหาหรือความอยากอันมีติดบอด ฉันทะในพุทธปรัชญามีลักษณะเป็นแรงขับเคลื่อนเชิงบวกที่มุ่งสู่ความดีงาม พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “ฉันทะเป็นเหตุให้เกิดความเพียร” เพราะเมื่อใจรักในสิ่งใดอย่างถูกต้อง ย่อมเกิดความพยายามที่จะทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ ฉันทะจึงเป็น “พลังเริ่มต้นของจิต” ที่ทำให้การปฏิบัติและการเผยแผ่เป็นไปด้วยความสุข (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2559; พระมหาสุริยา อภิวิฑฒโน, 2564)

บริบทของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ฉันทะทำให้ผู้เผยแผ่มีแรงบันดาลใจจากภายใน มิใช่ทำเพราะหน้าที่หรือแรงกดดันภายนอก ผู้ที่มีฉันทะในธรรมะจะมีความสุขในการสอนธรรมและเห็นคุณค่าของสิ่งที่ทำ ฉันทะเช่นนี้จึงเป็นรากฐานของ “ศรัทธาเชิงปัญญา” (Akaravatī-saddhā) ซึ่งเป็นศรัทธาที่ตั้งอยู่บนเหตุผล เมื่อผู้เผยแผ่มีฉันทะอันบริสุทธิ์ ธรรมะที่ถ่ายทอดย่อมเต็มไปด้วยพลังแห่งเมตตาและความจริงใจ ทำให้ผู้ฟังสัมผัสได้ถึงความอบอุ่นของธรรมะโดยไม่รู้ตัว ต่อมาองค์ประกอบที่สอง คือ (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภ.วิ. (ไทย) 35/505/292) วิริยะ (Viriya) แปลว่า ความเพียร ความพยายาม หรือความกล้าหาญทางจิต พระพุทธเจ้าทรงยกย่องวิริยะว่าเป็น “กำลังของนักบวช” (พละ 5) และตรัสว่า “วิริเยนะ ทุกขมจเจติ” บุคคลล่วงทุกข์ได้ด้วยวิริยะ (ขุ.ธ. 25/33/22) วิริยะในพุทธธรรมจึงมิใช่เพียงการทำงานหนัก หากแต่เป็นความมุ่งมั่นอย่างมีสติ เพื่อเอาชนะอุปสรรคแห่งกิเลสและความเกียจคร้าน อธิบายว่า วิริยะเป็น “พลังแห่งความอุตสาหะทางจิต” ซึ่งต้องอาศัยศรัทธาและปัญญาควบคู่กัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) เมื่อมีวิริยะที่ถูกต้อง (สัมมาวายามะ) จิตย่อมไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก และสามารถดำรงอยู่ในเส้นทางธรรมได้อย่างต่อเนื่อง ในงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิริยะเป็นคุณสมบัติที่ขาดไม่ได้ เพราะภารกิจนี้ต้องเผชิญกับความหลากหลายของสังคม ทั้งความไม่เข้าใจ ความขัดแย้ง และอุปสรรคทางวัฒนธรรม (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) พระธรรมทูตที่มีวิริยะย่อมสามารถดำรงภารกิจได้อย่างมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อเสียงวิพากษ์หรือต่ออุปสรรคทางสังคม ในบริบทดังกล่าวพบว่า พระธรรมทูตในพื้นที่ชายแดนใต้ที่มีความเพียรและความอดทนสูง สามารถสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจกับชุมชนต่างศาสนาได้อย่างลึกซึ้ง วิริยะจึงเป็นพลังที่หล่อเลี้ยงให้การเผยแผ่คงอยู่และงอกงาม

องค์ประกอบที่สาม คือ จิตตะ (Citta) หมายถึง ความตั้งมั่นของจิต ความเอาใจใส่ และสมาธิในสิ่งที่ทำ จิตตะเป็นหัวใจของการภาวนา เพราะจิตที่ตั้งมั่นย่อมเป็นจิตที่มีพลัง พระพุทธเจ้าตรัสว่า “จิตตั้ง (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภ.วิ. (ไทย) 35/505/292) ทันทโส สุขาวัง” — จิตที่ฝึกดีแล้ว นำสุขมาให้ (ธัมมปท ข้อ 35) การฝึกจิตจึงมิใช่เพียงการนั่งสมาธิเท่านั้น แต่รวมถึงการอบรมจิตให้มีสติและรู้เท่าทันอารมณ์ของตน ผู้เผยแผ่ที่มีจิตตั้งมั่นมีความมั่นคงทางอารมณ์ สามารถสื่อสารธรรมะด้วยความสงบเย็น ไม่ถูกอารมณ์แห่งความโกรธหรือความถือตัวครอบงำ (พระครูสถิตพนมวัน (เอียด แก้ว) และคณะ, 2567) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559; พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) ในสังคมพหุวัฒนธรรม จิตตะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถรักษาสอดคล้องระหว่างความแตกต่างของความเชื่อ การมีจิตมั่นคงทำให้ผู้เผยแผ่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างไม่วุ่นไหวในศรัทธาของตน และในขณะเดียวกันก็เปิดใจรับฟังผู้อื่นอย่างเข้าใจ จิตตะจึงเป็นฐานของ “อุเบกขาในเชิงพัฒนา” คือการวางใจเป็นกลางอย่างมีเมตตา ไม่ใช่การเฉยเมย แต่เป็นการเข้าใจธรรมชาติของความแตกต่าง และใช้ปัญญาในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

องค์ประกอบสุดท้าย คือ (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) วิมังสา แปลว่า การพิจารณาใคร่ครวญด้วยปัญญา การตรวจสอบผลของการกระทำ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ วิมังสาในพุทธศาสนาเป็นคุณสมบัติของ “โยนิโสมนสิการ” คือการใช้ความคิดอย่างแยบคาย พิจารณาสาเหตุและผลลัพธ์ของสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุผล พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ผู้ปฏิบัติใช้วิมังสาในการตรวจสอบตนเอง เพื่อไม่ให้ตกอยู่ในความประมาท ผู้เผยแผ่ที่มีวิมังสาย่อมไม่หลงอยู่ในความสำเร็จของตน แต่จะใคร่ครวญอย่างต่อเนื่องว่าธรรมะที่ตนเผยแผ่ได้ผลเพียงใด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) และควรปรับปรุงอย่างไร วิมังสาจึงเป็นองค์ประกอบแห่งการเรียนรู้และพัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่ง ผู้เผยแผ่ที่มีวิมังสาจะกลายเป็น “นักรรณผู้มีชีวิต” ที่พร้อมปรับตัวตามยุคสมัยโดยไม่ละทิ้งหลักธรรม เช่น การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารธรรมในยุคดิจิทัล (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) การใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายโดยไม่ลดทอนความลึกของธรรมะ ทั้งหมดนี้ต้องอาศัยปัญญาในการกลั่นกรองและวิเคราะห์อย่างรอบคอบ เพื่อให้ธรรมะเข้าถึงใจคนในทุกยุคสมัย

เมื่อพิจารณาโดยรวม องค์ประกอบทั้งสี่ของอิทธิบาทมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น เริ่มจากฉันทะเป็นพลังแห่งความปรารถนา วิริยะเป็นพลังแห่งความพยายาม จิตตะเป็นพลังแห่งความมั่นคง และวิมังสาเป็นพลังแห่งปัญญา ทั้งสี่ประการทำงานร่วมกันเป็นวงจรแห่งความสำเร็จ หากขาดองค์ใดองค์หนึ่งย่อมไม่อาจก่อให้เกิดอิทธิได้อย่างแท้จริง เปรียบว่า อิทธิบาททั้งสี่เหมือน “เสาหลักสี่ต้นที่ค้ำจุนเรือนธรรม” หากต้นใดอ่อนแอ เรือนย่อมเอนเอียงไม่มั่นคง ฉันทะเป็นเสาแห่งแรงใจ วิริยะเป็นเสาแห่งการกระทำ จิตตะเป็นเสาแห่งสมาธิ และวิมังสาเป็นเสาแห่งปัญญา (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) เมื่อเสาทั้งสี่ตั้งมั่น เรือนธรรมจึงมั่นคงและสามารถรองรับภารกิจเผยแผ่ได้อย่างปลอดภัย การนำองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงเป็นการประยุกต์ใช้ธรรมะเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เผยแผ่ในทุกมิติ ผู้เผยแผ่ต้องมีฉันทะในการทำงานด้วยความสุข มีวิริยะในการต่อสู้กับอุปสรรค มีจิตตะในการรักษาความมั่นคงของจิต และมีวิมังสาในการเรียนรู้และปรับปรุงตนอยู่เสมอ การเผยแผ่ที่ตั้งอยู่บนอิทธิบาททั้งสี่นี้จะไม่เพียงถ่ายทอดความรู้ทางธรรมะเท่านั้น (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) แต่จะถ่ายทอด “พลังแห่งธรรมะ” ที่สัมผัสได้จริงในใจของผู้ฟัง ทำให้พระพุทธศาสนายังคงสืบต่อและงอกงามในโลกยุคใหม่อย่างยั่งยืน

อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำหนดขึ้นเพื่อเป็นกลไกแห่งความสำเร็จในทุกกรณีของการดำเนินชีวิต เป็น “ระบบพลังงานจิต” ที่ทำให้จิตของผู้ปฏิบัติเกิดสมรรถภาพสูงสุด ทั้งในด้านความคิด การกระทำ และการสื่อสารทางธรรม พระองค์มิได้ทรงเน้นอิทธิบาทในฐานะเพียงหลักธรรมแห่งการภาวนาเท่านั้น หากแต่ทรงชี้ให้เห็นว่า อิทธิบาทคือ “จิตวิทยาแห่งความสำเร็จ” ที่

เชื่อมโยงระหว่างแรงบันดาลใจ ความเพียร สมาธิ และปัญญาให้เป็นเอกภาพ (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559)

ฉันทะ พลังแห่งเจตจำนงทางธรรม

เมื่อแยกพิจารณาองค์ธรรมแต่ละประการ ฉันทะในฐานะองค์แรกของอิทธิบาท มิใช่เพียงความพอใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่เป็น “เจตจำนงทางธรรม” (Dhammacchanda) ซึ่งเป็นพลังผลักดันให้จิตแสวงหาความดีงามโดยปราศจากความเห็นแก่ตัว ความรักในธรรมเช่นนี้เป็นพลังอันประณีต เพราะเกิดจากปัญญาที่เห็นว่าความดีมีคุณค่าในตัวของมันเอง ฉันทะจึงเป็นแรงบันดาลใจเชิงจิตวิญญาณที่ทำให้การปฏิบัติและการเผยแผ่เป็นไปอย่างรื่นเริงใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554) กล่าวว่า “ฉันทะเป็นมูลฐานของศรัทธาที่มีปัญญากำกับ” (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) เมื่อศรัทธาผนวกกับเหตุผล ย่อมกลายเป็นพลังแห่งการกระทำที่มั่นคงบริบทของพระธรรมทูตยุคใหม่ ฉันทะมิใช่เพียงความชอบในการเผยแผ่ แต่คือ “ความเข้าใจในคุณค่าของภารกิจแห่งพระศาสนา” ผู้เผยแผ่ที่มีฉันทะในธรรมะจะมองเห็นว่าทุกถ้อยคำที่ตนกล่าวคือการถวายงานต่อพระศาสดา ฉันทะเช่นนี้จึงกลายเป็นความศรัทธาที่บริสุทธิ์ ซึ่งสามารถส่งผ่านออกไปยังผู้ฟังได้โดยไม่ต้องอาศัยคำพูดมากมาย งานของพระมหาปริชาสาเส็ง (2560; พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) พบว่า พระธรรมทูตที่มีแรงบันดาลใจจากศรัทธาในธรรมะมีแนวโน้มที่จะเผยแผ่อย่างสม่ำเสมอและได้รับความศรัทธาจากชุมชนมากกว่า พระธรรมทูตที่มุ่งเพียงผลตอบแทนทางสังคมหรือชื่อเสียง

ฉันทะในทางพุทธศาสนาจึงมิใช่เพียง “แรงจูงใจ” แต่เป็นพลังทางจิตที่ปลุกให้เกิดความยินดีในความดี มีธรรมะเป็นเป้าหมาย มิใช่ตัวตนเป็นศูนย์กลาง การเผยแผ่ที่เกิดจากฉันทะจึงเป็น “การเผยแผ่ด้วยหัวใจ” คือสอนธรรมจากจิตที่ศรัทธา มิใช่เพื่่ออำนาจหรือผลประโยชน์ใด ๆ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้ใดมีฉันทะย่อมมีความเพียร ผู้มีความเพียรย่อมได้ผลสำเร็จ”

ข้อความดังกล่าวสอดคล้องกับหลักอิทธิบาทที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างฉันทะ ความเพียร และความสำเร็จ (อง.ตัก. 20/34/12; ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559; พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564)

วิริยะ พลังแห่งความเพียรที่มีสติ

องค์ประกอบที่สองคือวิริยะ หรือพลังแห่งความเพียร ซึ่งในพระพุทธศาสนาถือเป็น “อธิฐานแห่งความมั่นคง” ผู้มีวิริยะย่อมไม่ย่อท้อต่อความเหน็ดเหนื่อย และมีความพร้อมที่จะอดทนต่อความยากลำบาก วิริยะในทางพุทธไม่ใชการดิ้นรนแบบไม่รู้ทิศทาง แต่เป็นความเพียรที่ประกอบด้วยสติและ

ปัญญา พระพุทธเจ้าทรงเรียกสิ่งนี้ว่า สัมมาวายามะ คือความเพียรชอบ (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) หมายถึงการเพียรระวังไม่ให้บาปเกิด เพียรละบาปที่เกิดขึ้น เพียรทำกุศลให้เกิด และเพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นให้ยั่งยืน ในทางจิตวิทยาพุทธ วัริยะเป็นพลังขับเคลื่อนจิตให้ออกจากความเฉื่อยชาหรือความประมาท เป็นพลังตื่นรู้ ที่ทำให้ชีวิตไม่หยุดนิ่ง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงเป็นงานที่ต้องอาศัยวัริยะเป็นเครื่องค้ำยัน เพราะต้องเผชิญกับแรงต้านจากความเข้าใจผิดหรือค่านิยมทางวัตถุ ผู้เผยแผ่ที่มีวัริยะจะมองเห็นทุกอุปสรรคเป็นโอกาสในการเจริญธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) มิใช่เหตุแห่งความท้อแท้ พระเมธาวิณัยรส (สุเทพ ปสฺสีวิโก) และคณะ (2562) อธิบายว่า “วัริยะของผู้เผยแผ่ไม่ใช่การทำงานไม่หยุด แต่คือการไม่หยุดพัฒนาตนเอง” สนับสนุนแนวคิดนี้ โดยชี้ว่าพระธรรมทูตในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่มีความเพียรในการสร้างสัมพันธ์กับชุมชนต่างศาสนา (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) สามารถลดความตึงเครียดทางวัฒนธรรมและสร้างความเข้าใจอันดีได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสะท้อนว่าความเพียรที่มาจากจิตแห่งธรรมมีพลังมากกว่าความพยายามเชิงกลยุทธ์ วัริยะจึงเป็นหัวใจของ “พลังแห่งการเปลี่ยนแปลงทางจิตวิญญาณ”

จิตตะ พลังแห่งสมาธิและความมั่นคงภายใน

จิตตะเป็นองค์ธรรมที่สามในอิทธิบาท เป็นพลังแห่งสมาธิ ความตั้งมั่น และการเอาใจใส่ในกิจกรรมที่กระทำ เมื่อฉันทะและวัริยะทำให้จิตเคลื่อนไหวไปข้างหน้า จิตตะคือพลังที่ทำให้จิตหยุดนิ่งอย่างมีสติ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่หวั่นไหว พระพุทธเจ้าตรัสว่า “จิตตั้ง ทนโต สุขาวัง” จิตที่ฝึกดีแล้ว นำสุขมาให้ (ธัมมปท ข้อ 35) แสดงให้เห็นว่าจิตที่มั่นคงเป็นฐานของความสุขทั้งปวง (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) สำหรับผู้เผยแผ่ จิตตะคือ “สมาธิแห่งเมตตา” เพราะการเผยแผ่ธรรมะจำเป็นต้องมีจิตใจที่สงบ เยือกเย็น และพร้อมฟังผู้อื่นด้วยความเข้าใจ การมีสมาธิช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถใช้ปัญญาในการตอบสนองต่อคำถามหรือความเห็นต่างอย่างอ่อนโยนและลึกซึ้ง จิตที่มั่นคงยังช่วยให้ผู้เผยแผ่ไม่หวั่นไหวต่อคำสรรเสริญหรือคำติเตียน เพราะเห็นว่าทุกสิ่งเป็นอนิจจังการมีจิตตะจึงเป็นการตั้งตนอยู่บนฐานแห่งอุเบกขา ซึ่งเป็นคุณธรรมสูงสุดของผู้ปฏิบัติธรรม ผลการศึกษาของพระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน (2564) ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านบุคลากรมีความสำคัญต่อประสิทธิผลของการบริหารการเผยแผ่ จึงสนับสนุนแนวคิดที่ผู้เผยแผ่ควรพัฒนาความมั่นคงทางจิตใจ ความเอาใจใส่ และความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้ฟังอย่างต่อเนื่อง (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) เพราะสมาธิทำให้จิตมีคุณละเอียดย่นและสามารถรับรู้อารมณ์ของผู้อื่นได้ลึกซึ้ง การเผยแผ่ที่มาจากจิตที่ตั้งมั่นจึงเป็นการเผยแผ่ที่มี “พลังเงียบ” ซึ่งชนะใจผู้ฟังโดยไม่ต้องอาศัยถ้อยคำอันวิจิตร

วิมังสา ปัญญาแห่งการใคร่ครวญ

องค์ประกอบสุดท้ายของอิทธิบาทคือวิมังสา หมายถึงการพิจารณาใคร่ครวญ การใช้ปัญญาตรวจสอบการกระทำของตนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทุกกิจกรรมเป็นไปในทางที่ถูกต้อง วิมังสาเปรียบเหมือน “แสงสว่างแห่งปัญญา” ที่ส่องนำทางให้ฉันท์หะ (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) วิริยะ และจิตตะไม่ออกนอกกลุ่มทาง พระพุทธเจ้าทรงยกย่องวิมังสาว่าเป็นองค์ประกอบของสัมมาสังกัปปะในมรรคมงคลแปด เพราะเป็นการคิดอย่างแยบคายตามเหตุผลในกระบวนการเผยแผ่ วิมังสาทำให้ผู้เผยแผ่มีความรอบคอบ รู้จักประเมินตนเอง และพร้อมปรับปรุงวิธีการให้เหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรม การเผยแผ่โดยชาววิมังสาอาจกลายเป็นการเผยแผ่ที่แข็งทื่อและไม่เข้ากับยุคสมัย แต่การเผยแผ่ที่มีวิมังสากำกับย่อมยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพ เพราะอาศัยทั้งเหตุผลและเมตตาในการเข้าถึงจิตใจของผู้ฟัง พระครูสถิตพนมวัน (เอียดแก้ว) และคณะ (2567) อธิบายว่า พระธรรมทูตในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องมีวิมังสาเพื่อกลั่นกรองข้อมูลที่ไม่ให้ธรรมะถูกลดทอนเป็นเพียงเนื้อหาความบันเทิง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) นอกจากนี้ วิมังสายังสัมพันธ์กับหลัก “โยนิโสมนสิการ” ซึ่งเป็นหัวใจของการคิดแบบพุทธ การใคร่ครวญอย่างแยบคายทำให้ผู้เผยแผ่เข้าใจสาเหตุของปัญหาในสังคมได้ลึกซึ้ง และสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ได้ตรงจุด เช่น การใช้หลักเมตตาในพื้นที่ความขัดแย้ง หรือการส่งเสริมศีลธรรมในยุคที่เทคโนโลยีทำให้คนห่างศาสนา งานของพระมหาปรีชา (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) สาเล้ง (2560) พบว่าพระธรรมทูตที่ใช้การวิเคราะห์แบบโยนิโสมนสิการในการสื่อสารธรรม สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับชีวิตคนรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์รวมแห่งอิทธิบาท เมื่อพิจารณาองค์ธรรมทั้งสี่โดยรวม จะเห็นว่าอิทธิบาทเป็นระบบจิตที่มีลักษณะ “สหสัมพันธ์” ฉันท์หะเป็นแรงเริ่ม วิริยะเป็นแรงขับ จิตตะเป็นแรงคุม และวิมังสาเป็นแรงตรวจสอบ (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233; อภิ.วิ. (ไทย) 35/505/292) ทั้งสี่ประสานกันเป็นวงจรแห่งการพัฒนาจิตอันสมบูรณ์ การฝึกอิทธิบาทจึงเหมือนการสร้าง “ธรรมจักร” ที่หมุนไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องไม่หยุดนิ่ง พระพุทธเจ้าทรงใช้กระบวนการนี้เองในการบรรลุพระโพธิญาณ โดยมีฉันท์หะคือความตั้งใจตรัสรู้ วิริยะคือความเพียร จิตตะคือสมาธิ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) และวิมังสาคือปัญญาอันรู้แจ้ง ในทางปฏิบัติ ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ฝึกอิทธิบาทย่อมมีจิตที่มั่นคงและมีพลังทางธรรมะในการเปลี่ยนแปลงผู้คน การเผยแผ่ที่เกิดจากอิทธิบาทจึงเป็นการเผยแผ่ที่ไม่เน้นถ้อยคำ แต่เน้นพลังภายในที่แผ่ซ่านออกมา พระธรรมทูตเช่นนี้จะไม่เหน็ดเหนื่อย ไม่เบื่อหน่าย และไม่หมดไฟ (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) เพราะพลังแห่งอิทธิบาททำให้ทุกการกระทำกลายเป็น “ธรรมภาวนา” ทั้งสิ้น

3.3 การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันเป็นภารกิจที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านเทคโนโลยี ความคิด และโครงสร้างทางสังคม การเผยแผ่จึงไม่อาจดำเนินไปได้ด้วยวิธีการแบบเดิมเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัย “หลักธรรมที่เป็นพลังภายใน” เพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนให้ภารกิจแห่งธรรมดำเนินไปด้วยความมั่นคงและมีทิศทาง หนึ่งในหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นว่าเป็นรากฐานของความสำเร็จทุกประการคือ อิทธิบาท 4 ซึ่งได้แก่ ฉันทะ วิริยะ (พระอัคราภิกุทธิ์ สิริวิฑฒโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสน์ไพศาล, 2564) จิตตะ และวิมังสา หลักธรรมนี้มีได้เป็นเพียงแนวทางของการภาวนาเท่านั้น แต่ยังเป็น “ยุทธศาสตร์แห่งจิต” ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับทุกกิจกรรมของการเผยแผ่ ไม่ว่าจะเป็นด้านการสื่อสาร การบริหารโครงการ หรือการสร้างเครือข่ายทางศาสนา พระพุทธศาสนามีวิธีการเผยแผ่ที่ยืดหยุ่นและเป็นสากล เพราะไม่มุ่งบังคับให้ผู้อื่นยอมรับ แต่เน้นการสร้างใจและความเข้าใจและตื่นรู้ในธรรม ความสำเร็จของการเผยแผ่จึงมิได้อยู่ที่จำนวนผู้ฟังหรือจำนวนผู้เปลี่ยนศรัทธา แต่อยู่ที่การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของผู้คนให้เข้าถึงความดี ความจริง และความงาม (พระมหาสุริยา อภิวิฑฒโน, 2564) หลักอิทธิบาท 4 จึงเป็นเหมือน “เข็มทิศภายใน” ที่ช่วยกำหนดทิศทางของการเผยแผ่ให้ดำเนินไปอย่างมีจิตสำนึกและมีปัญญากำกับ

การประยุกต์ใช้ฉันทะ สร้างแรงบันดาลใจแห่งธรรม “ฉันทะ” ในฐานะองค์แรกของอิทธิบาทคือพลังเริ่มต้นของการเผยแผ่ เพราะไม่มีภารกิจใดสำเร็จได้หากปราศจากแรงบันดาลใจที่บริสุทธิ์ ผู้เผยแผ่ที่มีฉันทะย่อมมีความสุขในการประกาศธรรม เห็นคุณค่าของงานธรรมะในฐานะ “อุปบัติแห่งบุญ” (Puṅṅakiriya-vatthu) ฉันทะจึงเป็นแรงบันดาลใจที่บริสุทธิ์ แตกต่างจากต้นเหตุที่มุ่งผลตอบแทนส่วนตน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2554) อธิบายว่า (พระอัคราภิกุทธิ์ สิริวิฑฒโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสน์ไพศาล, 2564) ฉันทะคือ “ความพอใจที่มีปัญญากำกับ” ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดพลังใจโดยไม่ต้องพึ่งแรงกระตุ้นภายนอกในการเผยแผ่ยุคใหม่ ฉันทะสามารถประยุกต์ใช้ได้หลายมิติ เช่น การพัฒนาทัศนคติของพระธรรมทูตให้ตระหนักว่าการสื่อสารธรรมคือภารกิจเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน มิใช่เพียงหน้าที่ทางพิธีกรรม ฉันทะยังเป็นพลังที่ทำให้ผู้เผยแผ่มีความเข้าใจในผู้ฟังอย่างลึกซึ้ง เพราะผู้มีฉันทะจะมี “หัวใจแห่งการรับฟัง” และสามารถปรับเนื้อหาธรรมให้สอดคล้องกับสภาพจิตของผู้ฟังได้อย่างเหมาะสม ในแง่ของการบริหารการเผยแผ่ ฉันทะยังสามารถนำมาใช้ในการสร้างแรงจูงใจให้คณะธรรมทูตทำงานด้วยความยินดี ไม่รู้สีกว่าภารกิจเป็นภาระ เช่น การใช้กิจกรรมภาวนา (พระมหาสุริยา อภิวิฑฒโน, 2564) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ธรรมะ หรือการจัดอบรมที่ส่งเสริมความศรัทธาในภารกิจ การปลูกฝังฉันทะในลักษณะนี้ทำให้เกิด “พลังองค์กรเชิงธรรม” ซึ่งยั่งยืนกว่าการกระตุ้นด้วยรางวัลหรือคำชม

การประยุกต์ใช้วิริยะ พลังแห่งความเพียรเชิงสร้างสรรค์ “วิริยะ” คือความเพียรอันไม่ย่อท้อ ซึ่งเป็นหัวใจของการเผยแผ่ในทุกยุคทุกสมัย เพราะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่อาจดำเนินไปได้หากผู้เผยแผ่ไม่อดทนต่ออุปสรรค พระพุทธเจ้าตรัสว่า “วิริเยนะ ทุกขมจเจติ” บุคคลล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร (ขุ.ธ. 25/33/22) ความเพียรจึงไม่ใช่เพียงการทนทำ แต่เป็นการทำอย่างมีสติและมีเป้าหมาย พระธรรมทูตที่มีวิริยะจะรู้ว่าทุกความยากคือส่วนหนึ่งของการฝึกจิต การเผยแผ่ในสังคมพหุวัฒนธรรม (พระอภฺคาราภิกุทธิ สิริวิฑฺฒโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสน์ไพศาล, 2564) เช่น ในจังหวัดชายแดนใต้ จำเป็นต้องอาศัยความเพียรเชิงสร้างสรรค์ (creative perseverance) ที่ไม่ยึดติดกับรูปแบบ แต่ใช้ความอ่อนโยนและความต่อเนื่องเป็นอาวุธทางธรรม วิริยะในเชิงปฏิบัติสามารถพัฒนาได้ด้วยการสร้าง “ระบบภาวนาในงาน” คือการทำงานเผยแผ่โดยมีสติรู้ตัวอยู่เสมอว่ากำลังบำเพ็ญบุญ การทำงานด้วยสติทำให้ความเหนื่อยกลายเป็นความสุข และทำให้วิริยะไม่หมดไฟ (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) นอกจากนี้ ยังสามารถประยุกต์ใช้หลักวิริยะกับการเผยแผ่ผ่านสื่อใหม่ เช่น การสร้างเนื้อหาธรรมออนไลน์อย่างต่อเนื่องด้วยความตั้งใจ เพื่อให้ธรรมะเข้าถึงคนรุ่นใหม่ การทำงานในลักษณะนี้สะท้อน “วิริยะเชิงดิจิทัล” ที่เป็นการผสมผสานธรรมะกับเทคโนโลยีโดยไม่หลุดจากแก่นของศาสนา

จากองค์ประกอบทั้งสี่ข้างต้น การประยุกต์ใช้จิตตะ พลังแห่งสมาธิในการสื่อสารธรรม “จิตตะ” หมายถึงการตั้งมั่นของจิต ความใส่ใจในสิ่งที่ทำ และสมาธิในภารกิจ เมื่อจิตมั่นคง การเผยแผ่ย่อมมีพลังและความลึก การสื่อสารธรรมที่แท้จริงไม่ได้อยู่ที่ถ้อยคำ แต่ขึ้นอยู่กับ “ภาวะจิตของผู้พูด” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “จิตตัง ทนฺโต สุขาทัง” จิตที่ฝึกดีแล้ว นำสุขมาให้ (ธัมมปท ข้อ 35; พระอภฺคาราภิกุทธิ สิริวิฑฺฒโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสน์ไพศาล, 2564) ดังนั้น การฝึกสมาธิจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้เผยแผ่ เพราะสมาธิช่วยให้เกิดความสงบเยือกเย็น เข้าใจผู้อื่น และควบคุมอารมณ์ของตนได้ ผู้เผยแผ่ที่มีจิตตะย่อมมีพลังแห่งเมตตา (mettā-citta) และสามารถสร้างบรรยากาศแห่งสันติในวงสนทนาธรรมได้โดยไม่ต้องใช้คำพูดมาก ความสงบของผู้เผยแผ่ย่อมส่งผลต่อความสงบของผู้ฟังโดยตรง การเผยแผ่ที่ประกอบด้วยความสมาธิยังช่วยให้ผู้พูดสามารถเลือกถ้อยคำที่เหมาะสมไม่กระทบต่อศรัทธาของผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรม (พระเมธาวันรสร (สุเทพ ปลิวโก) และคณะ, 2562) กล่าวไว้ว่าผู้เผยแผ่ต้องมี “จิตตะอันมั่นคงในศรัทธา แต่เปิดกว้างต่อความต่าง” เพื่อให้ธรรมะเป็นสะพานแห่งความเข้าใจ มิใช่กำแพงของการแบ่งแยก ในเชิงการบริหารงานเผยแผ่ การพัฒนา “จิตตะร่วม” (Collective Citta) ในหมู่คณะเป็นสิ่งสำคัญ การภาวนาร่วม การสนทนาธรรม หรือการทำสมาธิในหมู่คณะจะช่วยสร้างพลังจิตที่สอดคล้องกัน (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) ซึ่งเป็นพื้นฐานของ “ทีมธรรมะ” ที่ทำงานด้วยใจเดียวกัน งานของพระมหาปรีชา สาเส็ง (2560) พบว่าคณะ

สงฆ์ที่มีกิจกรรมภาวนาร่วมกันเป็นประจำมีความกลมเกลียวในการเผยแผ่มากกว่าคณะที่เน้นการบริหารแบบสั่งการ

การประยุกต์ใช้วิมังสา ปัญญาแห่งการปรับตัวและการประเมินผล องค์สุดท้ายของอิทธิบาท คือ “วิมังสา” หมายถึงปัญญาที่ใช้ในการวิเคราะห์ ตรวจสอบ และประเมินผลการกระทำของตนอย่างสม่ำเสมอ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ภิกษุพิจารณาการปฏิบัติของตนอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้หลงอยู่ในความสำเร็จจอมปลอม วิมังสาในกระบวนการเผยแผ่จึงมีความสำคัญในฐานะ “กลไกแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ของพระธรรมทูตการประยุกต์ใช้วิมังสาในการเผยแผ่สามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การประเมินผลหลังการแสดงธรรม การวิเคราะห์ปฏิกิริยาของผู้ฟัง และการนำข้อมูลมาปรับเนื้อหาการสอนให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้ วิมังสายังช่วยให้ผู้เผยแผ่มีวิจรรย์ญาณต่อกระแสสังคม เช่น การพิจารณาเนื้อหาธรรมะก่อนเผยแพร่ในโซเชียลมีเดีย เพื่อป้องกันการบิดเบือนความหมายทางศาสนา ในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม วิมังสาทำให้ผู้เผยแผ่มีความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม (cultural sensitivity) และสามารถแยกแยะได้ว่าข้อใดควรเน้นหรือไม่ควรกล่าว เพื่อไม่ให้กระทบต่อศรัทธาของผู้อื่น การเผยแผ่ที่ขาดวิมังสาอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดหรือความขัดแย้งทางศาสนา แต่การเผยแผ่ที่มีวิมังสาเป็นฐานจะนำไปสู่ “การสนทนาเชิงธรรม” ที่สร้างความเคารพ และการเรียนรู้ร่วมกัน (พระมหาปริชา สาเล้ง, 2560; พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564)

สังเคราะห์การประยุกต์ใช้โดยองค์รวม เมื่อนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ร่วมกัน จะพบว่าทั้งสี่องค์ทำงานอย่างเป็นระบบ ฉันทะเป็นแรงเริ่ม วิริยะเป็นแรงขับ จิตตะเป็นแรงคุม และวิมังสาเป็นแรงตรวจสอบ ทั้งหมดเชื่อมโยงกันเป็นกระบวนการแห่ง “จิตที่ตื่นรู้เพื่อการเผยแผ่” (Bodhicitta for propagation) การเผยแผ่ที่ตั้งอยู่บนอิทธิบาทจึงไม่ใช่เพียงการสอนธรรม แต่เป็น “การภาวนาในสังคม” ผู้เผยแผ่กลายเป็นผู้ปฏิบัติที่มีชีวิต ทุกการกระทำจึงกลายเป็นธรรมะที่เคลื่อนไหว งานของ วิเคราะห์พระธรรมทูตในภาคเหนือของไทย พบว่าผู้ใช้หลักอิทธิบาททั้งสี่ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการใคร่ครวญและการเพียรในการเรียนรู้ มีความสุขในการเผยแผ่มากกว่า และสามารถเชื่อมโยงธรรมะกับชุมชนได้อย่างยั่งยืน สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 มิได้เป็นเพียงแนวคิดทางจิต แต่เป็นเครื่องมือของการพัฒนามนุษย์ในทางปฏิบัติพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการพัฒนาที่มุ่งเปลี่ยนแปลงชีวิตมนุษย์จากภายในสู่ภายนอก ดังนั้น “การเผยแผ่” ในมุมมองของพุทธธรรมจึงมิใช่การประกาศศาสนาเพื่อขยายจำนวนศรัทธา แต่เป็น “กระบวนการแห่งการตื่นรู้” (bodhi) ที่ผู้เผยแผ่ใช้ธรรมะเป็นเครื่องปลูกเร้าปัญญาให้ผู้ฟังเข้าถึงความจริงของชีวิต พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมด้วยจิตที่มั่นคงและเมตตา เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจอย่างมีเหตุผล มิใช่เพียงเชื่ออย่างงมงาย หลักอิทธิบาท 4 จึงเป็นกลไกสำคัญของการเผยแผ่ในทุกระดับ เพราะเป็นพลัง

ภายในที่เชื่อมโยงศรัทธา ความเพียร สมาธิ และปัญญาเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ (พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560; พระมหาสุริยา อภิวิฑูโน, 2564)

พลังแห่งอิทธิบาทในการเปลี่ยน “การเผยแผ่” ให้เป็น “การภาวนา” อธิบายว่า “อิทธิบาทเป็นกระบวนการแห่งการสร้างพลังจิตที่สมบูรณ์” เพราะมีทั้งแรงบันดาลใจ ความเพียร การตั้งมั่น และการไตร่ตรองครบถ้วน การเผยแผ่ที่มีอิทธิบาทกำกับจึงไม่ใช่เพียงกิจกรรมทางศาสนา แต่เป็น “การภาวนาในสังคม” ที่ผู้เผยแผ่พัฒนาจิตของตนพร้อมกับการสอนผู้อื่น (พระอัครราชิกสุทธิ สิริวิฑูโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสน์ไพศาล, 2564) ผู้เผยแผ่เช่นนี้จะเป็น “ผู้ปฏิบัติธรรมผู้มีชีวิต” ซึ่งธรรมะที่แสดงออกมาจึงเปี่ยมด้วยพลังและความจริงใจ การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่ยุคใหม่จึงควรมุ่งพัฒนา “สภาวะธรรมของผู้เผยแผ่” ให้มีคุณสมบัติครบทั้ง 4 องค์ ฉันทะ มีแรงบันดาลใจจากศรัทธาในพระรัตนตรัย ไม่ใช่จากผลตอบแทน วิริยะ มีความพยายามอย่างมีปัญญาในการสื่อสารธรรมให้เหมาะกับยุค (พระมหาสุริยา อภิวิฑูโน, 2564) จิตตะ มีสมาธิและเมตตาในทุกขณะของการสื่อสาร วิมังสา มีปัญญาในการไตร่ตรองและปรับตัวตามสภาพสังคม

แนวคิดนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของพระอัครราชิกสุทธิ สิริวิฑูโน พระรัตนมุนี และพระครูธีรศาสน์ไพศาล (2564) ที่พบว่า การเผยแผ่ยุคปัจจุบันต้องพัฒนาจาก “การเทศน์” สู่ “การภาวนา” คือให้ธรรมะเป็นชีวิตจริงของผู้เผยแผ่ มิใช่เพียงเนื้อหาที่กล่าวในที่ประชุม ฉันทะ ปลุกพลังศรัทธาแห่งการมีส่วนร่วม ในบริบทของการเผยแผ่ในชุมชน การมีฉันทะไม่ได้หมายถึงความชอบในการพุทธธรรมเท่านั้น แต่คือ “ศรัทธาเชิงส่วนรวม” ที่กระตุ้นให้ผู้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานศาสนา เช่น การจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมในโรงเรียน การเผยแผ่ผ่านโครงการวัดประชารัฐ หรือการสอนศีลธรรมในชุมชนเมือง ฉันทะที่เป็นพลังร่วมของคณะสงฆ์และประชาชน จะทำให้พระพุทธศาสนากลายเป็นพลังบวกในสังคม (พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560; พระมหาสุริยา อภิวิฑูโน, 2564)

(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554) กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า “ฉันทะเป็นแรงศรัทธาที่ทำให้คนร่วมมือกันเพื่อเป้าหมายอันดี” ดังนั้น ในทางปฏิบัติการเผยแผ่ ฉันทะต้องได้รับการปลูกฝังผ่านการศึกษาและการอบรมอย่างต่อเนื่อง เช่น การฝึกอบรมพระธรรมทูตให้ตระหนักว่าการสื่อสารคือการรับใช้สังคม มิใช่การะส่วนตัว งานของพระมหาปรีชา สาเส็ง (2560) พบว่าการสร้างแรงบันดาลใจผ่านการเล่าเรื่องชีวิตของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ เป็นวิธีที่ช่วยปลูกฉันทะในหมู่ผู้เผยแผ่ได้อย่างลึกซึ้ง เพราะทำให้เกิดความรู้สึกเชื่อมโยงทางจิตวิญญาณกับภารกิจแห่งธรรม (พระอัครราชิกสุทธิ สิริวิฑูโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสน์ไพศาล, 2564; พระมหาสุริยา อภิวิฑูโน, 2564)

วิริยะ การสร้างพลังแห่งความต่อเนื่องและการฟื้นฟู วิริยะในเชิงการเผยแผ่ไม่เพียงหมายถึงความพยายามส่วนบุคคล แต่รวมถึง “ความเพียรของระบบ” หรือ collective effort ซึ่งเป็นการสร้าง

วัฒนธรรมแห่งความต่อเนื่องในการเผยแผ่ งานเผยแผ่หลายโครงการมักล้มเหลวเพราะขาดวิริยะในเชิงองค์กร เช่น ไม่มีการติดตามผล ไม่มีการพัฒนาแนวทางใหม่ การประยุกต์ใช้วิริยะในระดับองค์กร จึงควรเน้นการวางระบบเผยแผ่แบบต่อเนื่อง เช่น โครงการธรรมะสัญจร โรงเรียนศีลธรรม หรือการเผยแผ่ผ่านสื่อออนไลน์

พระมหาปรีชา สาเส็ง (2560) พบว่าคณะสงฆ์ที่ใช้หลัก “เพียรเชิงนโยบาย” (systematic viriya) เช่น มีแผนงานประจำปีด้านการเผยแผ่ และมีการประเมินผลการเข้าถึงประชาชนอย่างต่อเนื่อง สามารถเพิ่มความยั่งยืนของกิจกรรมทางศาสนาได้สูงถึง 80% (พระอัคราภิสุทธิ สิริวิฑฒโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสน์ไพศาล, 2564) เมื่อเทียบกับคณะสงฆ์ที่ดำเนินงานแบบโอกาส พระธรรมทูตในระบบดังกล่าวจึงกลายเป็น “ผู้นำแห่งการฟื้นฟูจิตใจประชาชน” เพราะความเพียรไม่ได้เป็นเพียงพลังทางกาย แต่เป็นพลังแห่งสติปัญญาที่ตั้งอยู่บนความมุ่งมั่นเพื่อสันติสุขของสังคม จิตตะพลังสมาธิในงานสื่อธรรมร่วมสมัยจิตตะเป็นหัวใจของ “พลังการสื่อสารเชิงเมตตา” (compassionate communication) ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการเผยแผ่ในยุคดิจิทัล สังคมยุคใหม่เต็มไปด้วยเสียงความเร่งรีบ และข้อมูลที่หลากหลาย สมาธิจึงเป็นคุณสมบัติที่ทำให้ผู้เผยแผ่มีความนิ่ง ลึก (พระมหาสุริยา อภิวิฑฒโน, 2564) และจริง การเผยแผ่ที่มีจิตตะกำกับจึงสามารถสื่อสารได้อย่างมีพลัง เพราะทุกถ้อยคำมาจากจิตที่มีสมาธิ ไม่ใช่จากความต้องการชนะ

พระเมธาวิญญู (2562) ชี้ว่า “การสอนธรรมที่แท้จริง คือการแผ่เมตตาออกจากจิตสงบ” สมาธิจึงไม่ใช่แค่การนั่งหลับตา แต่เป็น “การมีสติในปัจจุบัน” ซึ่งสามารถนำมาใช้ขณะสื่อสาร การเผยแผ่ที่ผู้พูดตั้งใจอยู่กับธรรมะนั้นจะทำให้เกิดคลื่นพลังบวกในใจผู้ฟังโดยธรรมชาติ งานของ (พระอัคราภิสุทธิ สิริวิฑฒโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสน์ไพศาล, 2564) ยืนยันว่า พระธรรมทูตที่ฝึกสมาธิอย่างต่อเนื่องสามารถสื่อสารได้อย่างอ่อนโยนและสร้างแรงศรัทธาได้มากกว่า จิตตะยังสามารถประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ผ่านสื่อออนไลน์ เช่น การสวดมนต์ออนไลน์ การบรรยายธรรมผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ผู้เผยแผ่ที่มีสมาธิย่อมรักษาความสงบแม้อยู่ในพื้นที่วุ่นวาย ทำให้ผู้ฟังสัมผัสได้ถึงความมั่นคงของจิต ซึ่งเป็นจุดต่างสำคัญระหว่าง “ผู้พูดธรรม” กับ (พระมหาสุริยา อภิวิฑฒโน, 2564) “ผู้เผยแผ่ธรรม” วิมังสา การสร้างสติปัญญาแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน

ในโลกสมัยใหม่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ขาดวิมังสาจะกลายเป็นเพียงกิจกรรมซ้ำซาก ขาดการพัฒนา วิมังสาจึงเป็นหัวใจของ “การเผยแผ่เชิงวิจัย” (research-based propagation) ซึ่งเป็นแนวทางใหม่ที่ผสานวิธีการวิทยาศาสตร์กับปัญญาเชิงธรรม เพื่อทำความเข้าใจความต้องการของผู้คนอย่างแท้จริง ตัวอย่างเช่น พระธรรมทูตสามารถใช้แบบสอบถามหรือสัมภาษณ์เพื่อศึกษาทัศนคติของคนรุ่นใหม่ต่อศาสนา แล้วจึงออกแบบการสอนธรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย การใช้หลัก

วิมังสาเช่นนี้ทำให้การเผยแผ่มีข้อมูลรองรับ (evidence-based teaching) และสามารถประเมินผลได้อย่างเป็นระบบ งานของ เสนอว่า การเผยแผ่ที่มีระบบติดตามผลและประเมินความเข้าใจของผู้ฟังช่วยให้ศาสนามีภาพลักษณ์เชิงวิชาการมากขึ้น และเพิ่มความน่าเชื่อถือในสังคมที่ใช้เหตุผลเป็นหลัก (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564; พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที และคณะ, 2563)

ในสังคมพหุวัฒนธรรม วิมังสาช่วยให้ผู้เผยแผ่เข้าใจความละเอียดอ่อนของศรัทธาและวัฒนธรรมต่างศาสนา ผู้เผยแผ่ที่ใช้วิมังสาในการไตร่ตรองจะสามารถสื่อสารโดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง เช่น การเลือกใช้ถ้อยคำที่สะท้อนคุณค่าร่วมของศาสนา เช่น ความเมตตา สันติ และความกรุณา มากกว่าการเน้นความแตกต่างทางหลักคำสอน การผสมผสานอิทธิบาท 4 (พระอัคราภิสุทธิสิริวิฑฺฒโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสน์ไพศาล, 2564) กับแนวทางการเผยแผ่ร่วมสมัย การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในยุคปัจจุบันสามารถผสมผสานเข้ากับแนวทางการเผยแผ่สมัยใหม่ในหลายด้าน เช่น การเผยแผ่เชิงจิตวิทยา (Buddhist Psychology) ใช้อิทธิบาท 4 เพื่อเข้าใจพฤติกรรมของผู้ฟัง โดยเฉพาะการสร้างแรงจูงใจ (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) ฉันทะ) และการเสริมพลังจิต (จิตตะ) ให้ผู้ฟังนำธรรมะไปใช้ในชีวิตจริงได้

3.4 การเผยแผ่เชิงพัฒนา (Developmental Propagation)

ใช้วิริยะและวิมังสาในการจัดกิจกรรมที่ตอบสนองต่อปัญหาสังคม เช่น การลดความรุนแรง การสร้างสันติภาพ หรือการฟื้นฟูจิตใจผู้ติดยา การเผยแผ่เชิงเทคโนโลยี (Digital (พระอัคราภิสุทธิสิริวิฑฺฒโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสน์ไพศาล, 2564) Dhamma) ใช้จิตตะเป็นพลังภายในในการสื่อสารธรรมผ่านสื่อใหม่ เช่น Podcast, YouTube หรือ TikTok โดยยังคงความถูกต้องของธรรมะ อิทธิบาททั้งสี่จึงมีใช้เพียงหลักภาวนา แต่เป็น “เครื่องมือบริหารจัดการและสังคม” (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) ที่สามารถพัฒนาได้ทั้งในระดับบุคคลและองค์กร ผู้เผยแผ่ที่ฝึกอิทธิบาทอย่างสมบูรณ์จะเป็นผู้มีพลังภายในที่มั่นคง และสามารถสื่อสารได้อย่างอ่อนโยนแต่ทรงพลัง

เมื่อนำหลักอิทธิบาท 4 มาเชื่อมกับการกิจเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3.4 การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นสังคมที่สมาชิกมีความแตกต่างด้านศาสนา ภาษา ชาติพันธุ์ ชนบทธรรมเนียม และวิถีชีวิต แต่ดำรงอยู่ร่วมกันภายใต้พื้นที่และความสัมพันธ์ทางสังคมเดียวกัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทเช่นนี้จึงต้องคำนึงถึงทั้งความถูกต้องของพระธรรมคำสอนและความละเอียดอ่อนต่ออัตลักษณ์ของผู้รับสาร การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 จึงมิใช่การนำหลักธรรมมาใช้เพื่อเพิ่มจำนวนผู้ยอมรับศาสนา หากเป็นการพัฒนาคุณภาพของผู้เผยแผ่และกระบวนการสื่อสารให้มีฉันทะที่ถูกต้อง มีวิริยะที่ต่อเนื่อง มีจิตตะที่

เอาใจใส่ และมีวิม้งสาที่ตรวจสอบผลและปรับวิธีการอย่างมีเหตุผล (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560)

หลักฐานเชิงประจักษ์สนับสนุนว่าหลักอิทธิบาท 4 สามารถเชื่อมโยงกับประสิทธิผลของงานเผยแผ่ได้ งานวิจัยของพระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน (2564) ศึกษาการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 ด้วยการวิจัยแบบผสานวิธี โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง 396 รูป สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 17 รูป (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) และสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 13 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่าการประยุกต์หลักอิทธิบาทธรรมในการเผยแผ่โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.67 และเมื่อพิจารณารายด้าน วิม้งสามมีค่าเฉลี่ย 4.71 จิตตะ 4.69 (พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560) วิริยะ 4.67 และฉันทะ 4.62 ผลดังกล่าวมิได้หมายความว่าอิทธิบาท 4 เป็นเหตุเชิงสาเหตุโดยตรงของความสำเร็จทุกกรณี แต่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงว่าผู้เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่มององค์ธรรมทั้งสี่ว่าเกี่ยวข้องอย่างมากกับประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน

นอกจากนี้ งานวิจัยด้านระบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาชี้ให้เห็นว่าการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยเป้าหมาย เนื้อหาและมโนทัศน์ กลยุทธ์หรือวิธีการสอน สื่อและกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ ตลอดจนการวัดและประเมินผล แนวคิดดังกล่าวทำให้เห็นว่าอิทธิบาท 4 ควรทำหน้าที่เป็นหลักกำกับกระบวนการทั้งหมด ไม่ใช่ถูกกล่าวถึงเฉพาะในส่วนคุณธรรมของผู้เผยแผ่เท่านั้น ฉันทะสัมพันธ์กับการกำหนดเจตนาและเป้าหมาย วิริยะสัมพันธ์กับการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จิตตะสัมพันธ์กับคุณภาพของการปฏิบัติและการรับฟัง ส่วนวิม้งสามสัมพันธ์กับการประเมินผลและการปรับปรุงกระบวนการ (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสังเคราะห์การประยุกต์อิทธิบาท 4 ให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของการวิจัย 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร (2) ด้านการเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น (3) ด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ และ (4) ด้านการพัฒนาผู้เผยแผ่ การจัดโครงสร้างเช่นนี้ช่วยให้บทที่ 3 เชื่อมโยงโดยตรงกับประเด็นการสัมภาษณ์และการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560)

การประยุกต์ใช้ด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร

ภาษาเป็นเครื่องมือพื้นฐานของการเผยแผ่ แต่ในสังคมพหุวัฒนธรรม ภาษาไม่ได้ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดเนื้อหา หากยังสะท้อนอัตลักษณ์ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และความรู้สึกเป็นสมาชิกของชุมชน ผู้เผยแผ่จึงต้องเลือกถ้อยคำที่ถูกต้องตามหลักธรรม เข้าใจง่าย และไม่สร้างความรู้สึก

ผู้รับสารที่มีความเชื่อต่างออกไปถูกต้องคุณค่า การสื่อสารที่เหมาะสมควรเปิดโอกาสให้มีการถามตอบ รับฟัง และตรวจสอบความเข้าใจ มิใช่เป็นการสื่อสารทางเดียว (พระอริการสมศักดิ์ ธมฺมโชโต (เรื่อง สุวรรณ) และคณะ, 2567; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560)

ในมิติของฉันทะ ผู้เผยแพร่ควรมีความพอใจและเต็มใจที่จะเรียนรู้ภาษา รูปแบบการสื่อสาร และวิธีอธิบายที่เหมาะสมกับผู้รับสาร ความพอใจในงานเผยแพร่ที่ถูกต้องมิใช่ความต้องการเอาชนะทาง ความคิด แต่เป็นความปรารถนาให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากธรรมะ ฉันทะจึงทำให้ผู้เผยแพร่ยอมลงทุน เวลาในการเตรียมเนื้อหา เลือกตัวอย่าง และปรับระดับภาษาให้สอดคล้องกับอายุ การศึกษา ศาสนา และพื้นฐานทางวัฒนธรรมของผู้ฟัง (พระอริการสมศักดิ์ ธมฺมโชโต (เรื่อง สุวรรณ) และคณะ, 2567; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560)

ในมิติของวิธียะ ผู้เผยแพร่ต้องฝึกทักษะการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อพื้นที่ที่มีการใช้ ภาษาหรือสำเนียงมากกว่าหนึ่งแบบ ความเพียรในที่นี้รวมถึงการศึกษาคำศัพท์ที่อาจมีความหมาย อ่อนไหว การฝึกอธิบายศัพท์ทางพระพุทธศาสนาด้วยภาษาที่ไม่ซับซ้อน และการพัฒนาความสามารถ ในการตอบคำถามอย่างสุภาพ วิธียะจึงไม่ใช่การพูดซ้ำให้มากขึ้น แต่คือความเพียรในการทำให้สารที่ ถูกต้องเข้าถึงผู้ฟังได้ดีขึ้น (พระอริการสมศักดิ์ ธมฺมโชโต (เรื่อง สุวรรณ) และคณะ, 2567; พระมหา ปรีชา สาเส็ง, 2560)

ในมิติของจิตตะ ผู้เผยแพร่ต้องมีความเอาใจใส่ทั้งต่อเนื้อหาและปฏิกิริยาของผู้รับสาร การฟัง อย่างตั้งใจเป็นส่วนสำคัญของจิตตะ เพราะทำให้ทราบว่าผู้ฟังเข้าใจอย่างไร มีข้อสงสัยหรือความกังวล ตรงจุดใด และมีถ้อยคำใดที่อาจกระทบต่อความรู้สึกทางศาสนาหรือวัฒนธรรม การมีจิตตะจึงช่วยให้ผู้ เผยแพร่ไม่ยึดติดกับบทพูดที่เตรียมไว้ แต่สามารถรักษาแก่นธรรมพร้อมปรับวิธีอธิบายตามสถานการณ์ (พระอริการสมศักดิ์ ธมฺมโชโต (เรื่อง สุวรรณ) และคณะ, 2567; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560)

ในมิติของวิมังสา ผู้เผยแพร่ต้องตรวจสอบผลของการสื่อสารว่าเกิดความเข้าใจตรงตามเจตนา หรือไม่ อาจใช้การถามกลับ การสนทนาหลังการบรรยาย การรับข้อเสนอแนะ หรือการสังเกตคำถาม ที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาปรับภาษาและวิธีนำเสนอ การประเมินเช่นนี้มีความสำคัญมาก ในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะถ้อยคำเดียวกันอาจถูกตีความแตกต่างกันตามประสบการณ์และความ เชื่อของผู้ฟัง (พระอริการสมศักดิ์ ธมฺมโชโต (เรื่อง สุวรรณ) และคณะ, 2567; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560)

เมื่อขยายการประยุกต์ไปสู่บริบทสังคมพหุวัฒนธรรม ดังนั้น การใช้ภาษาและการสื่อสารตาม หลักกฤษฎีบท 4 จึงเป็นกระบวนการที่เริ่มจากเจตนาที่ดี พัฒนาด้วยความเพียร รักษาคุณภาพด้วย ความเอาใจใส่ และปรับปรุงด้วยปัญญา กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางการเผยแพร่ใน

พุทธกาลที่ใช้วิธีสนทนา บรรยาย และตอบปัญหาให้เหมาะกับบุคคลและสถานการณ์ การประยุกต์ในปัจจุบันจึงควรรักษาหลักการสอนให้เหมาะกับผู้ฟัง ขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างชัดเจน (พระอธิการสมศักดิ์ ธมฺมโชโต (เรื่องสุวรรณ) และคณะ, 2567; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560)

2 การประยุกต์ใช้ด้านการเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น

การเผยแผ่ที่เหมาะสมต้องเริ่มจากความเข้าใจพื้นที่ ผู้เผยแผ่ไม่ควรอนุมานว่าคนที่อยู่ในกลุ่มศาสนาหรือชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความคิดและวิถีชีวิตเหมือนกันทั้งหมด เพราะภายในกลุ่มเดียวกันยังมีความแตกต่างด้านวัย อาชีพ การศึกษา ระดับการปฏิบัติศาสนกิจ และประสบการณ์ทางสังคม การศึกษาบริบทจึงควรอาศัยทั้งข้อมูลเอกสาร การสังเกต การสนทนากับผู้นำชุมชน และการรับฟังประชาชนในพื้นที่ (พระอธิการสมศักดิ์ ธมฺมโชโต (เรื่องสุวรรณ) และคณะ, 2567; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560) Tongsri, 2022)

ฉันทะในด้านบริบทวัฒนธรรมหมายถึงความเต็มใจเรียนรู้ความแตกต่างโดยไม่ตั้งต้นจากอคติ ผู้เผยแผ่ที่มีฉันทะจะมองวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการสื่อสาร ไม่ใช่อุปสรรคที่ต้องถูกทำให้เหมือนกัน ความสนใจอย่างจริงจังต่อประเพณี วันสำคัญ รูปแบบครอบครัว อาหาร ภาษา และวิถีการประกอบอาชีพ ช่วยให้ผู้เผยแผ่เลือกเวลา สถานที่ และรูปแบบกิจกรรมได้เหมาะสมมากขึ้น (พระอธิการสมศักดิ์ ธมฺมโชโต (เรื่องสุวรรณ) และคณะ, 2567; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560) Tongsri, 2022)

วิริยะในด้านนี้คือความเพียรสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในระยะยาว การเข้าใจสังคมพหุวัฒนธรรมไม่อาจเกิดจากการลงพื้นที่เพียงครั้งเดียว ผู้เผยแผ่ต้องติดตามการเปลี่ยนแปลงของชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะที่เหมาะสม และทำงานร่วมกับบุคคลหลายฝ่ายอย่างต่อเนื่อง ความเพียรเช่นนี้ช่วยสร้างความไว้วางใจ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญก่อนการสื่อสารเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา (พระอธิการสมศักดิ์ ธมฺมโชโต (เรื่องสุวรรณ) และคณะ, 2567; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560) Tongsri, 2022)

จิตตะในด้านบริบทวัฒนธรรมคือความละเอียดอ่อนต่อความรู้สึกและข้อจำกัดของผู้อื่น ผู้เผยแผ่ต้องใส่ใจว่าเวลา สถานที่ เครื่องแต่งกาย อาหาร ภาพประกอบ หรือกิจกรรมบางอย่างอาจมีความหมายเฉพาะในแต่ละศาสนา การเอาใจใส่รายละเอียดเหล่านี้ช่วยลดความผิดพลาดที่ไม่ได้เกิดจากเจตนา และสะท้อนความเคารพต่อผู้ร่วมสังคม (พระอธิการสมศักดิ์ ธมฺมโชโต (เรื่องสุวรรณ) และคณะ, 2567; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560) Tongsri, 2022)

วิมังสาในด้านบริบทวัฒนธรรมคือการวิเคราะห์ารูปแบบการเผยแพร่ใดเหมาะกับพื้นที่และเหตุใด ผู้เผยแพร่ควรแยกให้ชัดระหว่าง “แก่นธรรม” ที่ต้องรักษาความถูกต้องกับ “วิธีนำเสนอ” ที่สามารถปรับได้ตามบริบท เช่น อาจเลือกนำเสนอเรื่องเมตตา การไม่เบียดเบียน ความรับผิดชอบ หรือการมีสติผ่านประเด็นชีวิตประจำวัน โดยไม่จำเป็นต้องใช้รูปแบบพิธีกรรมเป็นศูนย์กลางทุกครั้ง การปรับวิธีเช่นนี้เป็นการใช้ปัญญา ไม่ใช่การลดทอนพระธรรม (พระอริการสมศักดิ์ ธมฺมโชโต (เรื่องสุวรรณ) และคณะ, 2567; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560) Tongsri, 2022)

สำหรับอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา กรอบการวิจัยกำหนดให้พิจารณาความหลากหลายทางภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมของพื้นที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของการเผยแพร่ ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามควรพิจารณาว่าผู้เผยแพร่เรียนรู้บริบทจริงอย่างไร ใช้ข้อมูลจากใคร มีวิธีสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไร และเมื่อพบข้อจำกัดทางวัฒนธรรมมีการปรับกิจกรรมโดยยังรักษาหลักพระธรรมวินัยอย่างไร ประเด็นเหล่านี้จะทำให้การกล่าวว่า “เข้าใจพุทธธรรม” มีหลักฐานจากการปฏิบัติจริงมากกว่าการกล่าวในเชิงนามธรรม (พระอริการสมศักดิ์ ธมฺมโชโต (เรื่องสุวรรณ) และคณะ, 2567; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560) Tongsri, 2022)

3 การประยุกต์ใช้ด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่

ในด้านเทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ เทคโนโลยีดิจิทัลทำให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาสามารถเข้าถึงผู้รับสารได้กว้างขึ้น แต่ก็เพิ่มความเสี่ยงจากการสื่อสารที่รวดเร็ว การตัดข้อความออกจากบริบท ข่าวดัง การใช้ภาพหรือเสียงที่ละเมิดสิทธิ และการโต้เถียงระหว่างกลุ่มความเชื่อ ผู้เผยแพร่จึงต้องใช้เทคโนโลยีในฐานะ “เครื่องมือ” มิใช่ให้รูปแบบของแพลตฟอร์มเป็นตัวกำหนดสาระของพระธรรม (พระอัคราภิสุทธิ สิริวิฑฒโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสนไพศาล, 2564; พระมหาสุริยา อภิวิฑฒโน, 2564)

ฉันทะด้านเทคโนโลยีหมายถึงความสนใจเรียนรู้สื่อใหม่เพื่อประโยชน์ของผู้รับสาร ไม่ใช่เพื่อแสวงหาความนิยมส่วนบุคคลเป็นหลัก ผู้เผยแพร่ควรถามก่อนว่ากลุ่มเป้าหมายใช้สื่อใด ต้องการเนื้อหาแบบใด และเนื้อหานั้นช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือการนำธรรมไปใช้ได้อย่างไร ฉันทะที่ตั้งอยู่บนประโยชน์ของผู้รับสารจะช่วยกำกับไม่ให้เกิดผลิตสื่อมุ่งเพียงยอดเข้าชมหรือการสร้างกระแส (พระอัคราภิสุทธิ สิริวิฑฒโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสนไพศาล, 2564; พระมหาสุริยา อภิวิฑฒโน, 2564)

วิริยะด้านเทคโนโลยีคือความเพียรเรียนรู้ทักษะที่จำเป็น เช่น การจัดทำข้อความ ภาพ เสียง วิดีโอ การถ่ายทอดสด และการดูแลช่องทางออนไลน์ รวมถึงการปรับเนื้อหาให้เหมาะกับข้อจำกัดของแต่ละแพลตฟอร์ม ความเพียรยังรวมถึงการผลิตเนื้อหาอย่างสม่ำเสมอและการตอบคำถามอย่าง

รับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม ความต่อเนื่องไม่ควรแลกกับความถูกต้องของพระธรรมคำสอน (พระอัครราชาภิเศก สิริวฑฒโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสน์ไพศาล, 2564; พระมหาสุริยา อภิวฑฒโน, 2564)

จิตตะด้านเทคโนโลยีคือความเอาใจใส่ก่อนเผยแพร่ทุกครั้ง ผู้เผยแพร่ควรตรวจสอบข้อความ แหล่งอ้างอิง ภาพประกอบ และบริบทของคลิป รวมถึงพิจารณาว่า การใช้ถ้อยคำพาดหัวเพื่อดึงดูดความสนใจอาจทำให้นื้อหาคลาดเคลื่อนหรือสร้างความขัดแย้งหรือไม่ ในสังคมพหุวัฒนธรรม การเผยแพร่เนื้อหาที่กล่าวถึงศาสนาอื่นต้องระมัดระวังเป็นพิเศษและควรอ้างอิงข้อมูลจากแหล่งที่เชื่อถือได้ (พระอัครราชาภิเศก สิริวฑฒโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสน์ไพศาล, 2564; พระมหาสุริยา อภิวฑฒโน, 2564)

วิมังสาด้านเทคโนโลยีคือการประเมินผลจากข้อมูลจริง ผู้เผยแพร่อาจพิจารณาจำนวนการเข้าถึง ระยะเวลาการรับชม คำถาม ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ แต่ต้องไม่ใช่ตัวชี้วัดเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว การมียอดชมสูงไม่ได้แปลว่าการเผยแพร่ประสบความสำเร็จ หากเนื้อหานั้นสร้างความเข้าใจผิดหรือความขัดแย้ง วิมังสาจึงต้องประเมินทั้งการเข้าถึง ความถูกต้อง ความเข้าใจ และผลกระทบทางสังคม (พระอัครราชาภิเศก สิริวฑฒโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสน์ไพศาล, 2564; พระมหาสุริยา อภิวฑฒโน, 2564)

งานวิจัยเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาพบว่า ผู้เผยแพร่จำเป็นต้องมีความสามารถด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ภาษา และการประชาสัมพันธ์ รวมทั้งควรมีระบบประเมินสมรรถนะและการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับกรอบของการวิจัยครั้งนี้ที่ไม่ได้มองเทคโนโลยีแยกออกจากผู้เผยแพร่ แต่เห็นว่าคุณภาพของสื่อขึ้นอยู่กับความรู้ เจตคติ จริยธรรม และความสามารถของผู้ใช้สื่อด้วย (พระอัครราชาภิเศก สิริวฑฒโน, พระรัตนมุนี, และพระครูธีรศาสน์ไพศาล, 2564; พระมหาสุริยา อภิวฑฒโน, 2564)

4 การประยุกต์ใช้ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่

นอกจากภาษา บริบท และเทคโนโลยีแล้ว ผู้เผยแพร่เป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการเผยแพร่ เพราะแม้จะมีเนื้อหาและเทคโนโลยีที่ดี หากผู้เผยแพร่ขาดความรู้พระธรรมวินัย ขาดทักษะการสื่อสาร หรือไม่เข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเผยแพร่อาจไม่บรรลุวัตถุประสงค์ การพัฒนาผู้เผยแพร่จึงควรครอบคลุมความรู้ทางพระพุทธศาสนา ความประพฤติ ทักษะภาษา การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี การรับฟัง การทำงานกับชุมชน และความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความหลากหลายทางศาสนา (พระมหาสุริยา อภิวฑฒโน, 2564; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560)

ฉันทะในด้านการพัฒนาผู้เผยแผ่คือแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาตนเพื่อทำหน้าที่ให้ดีขึ้น ผู้เผยแผ่ควรเห็นว่าการเรียนรู้ไม่สิ้นสุดเมื่อมีความรู้ทางธรรมในระดับหนึ่ง แต่ต้องศึกษาความเปลี่ยนแปลงของสังคมและผู้รับสารอย่างต่อเนื่อง ฉันทะทำให้การฝึกอบรมไม่เป็นเพียงกิจกรรมตามคำสั่ง แต่เป็นกระบวนการที่ผู้เผยแผ่เห็นคุณค่าและนำไปใช้จริง (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560)

วิริยะคือความเพียรในการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ทั้งการศึกษาพระไตรปิฎก การฝึกเทศนาและบรรยาย การเรียนรู้ภาษา การใช้สื่อ และการลงพื้นที่ ความเพียรควรมีเป้าหมายที่ชัดเจนและมีระบบสนับสนุน เช่น การอบรม การมีพี่เลี้ยง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเครือข่ายผู้เผยแผ่ เพื่อให้การพัฒนาไม่ขึ้นอยู่กับความพยายามส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560)

จิตตะคือความรับผิดชอบต่อบทบาทผู้เผยแผ่ ผู้เผยแผ่ต้องใส่ใจทั้งการประพฤติตนและเนื้อหาที่ถ่ายทอด เพราะความน่าเชื่อถือของสารสัมพันธ์กับความน่าเชื่อถือของผู้สื่อสาร การเอาใจใส่จึงรวมถึงการรักษาพระธรรมวินัย การเตรียมตัว การตรงต่อเวลา การเคารพผู้ฟัง และการยอมรับเมื่อไม่ทราบคำตอบแทนการให้ข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือ (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564; พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560)

วิมังสาในด้านการพัฒนาผู้เผยแผ่หมายถึงการประเมินสมรรถนะของตนเองและทบทวนระบบการพัฒนาศักยภาพอย่างสม่ำเสมอ ผู้เผยแผ่ควรสะท้อนผลหลังการทำกิจกรรม รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ฟังและผู้ร่วมงาน ตลอดจนกำหนดประเด็นที่ต้องพัฒนาต่อไป (พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560) การประเมินเช่นนี้ทำให้อัทธิบาท 4 เป็นวงจรพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่หลักธรรมที่ปรากฏเฉพาะในเอกสารอบรม นอกจากนี้ พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน (2564) พบว่าปัจจัยด้านบุคลากรมีความสำคัญต่อการบริหารงานเผยแผ่เมื่อเปรียบเทียบกับองค์ประกอบด้านอื่นของการดำเนินงาน (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) ข้อค้นพบดังกล่าวจึงสนับสนุนการกำหนด “ด้านการพัฒนาผู้เผยแผ่” เป็นหนึ่งในมิติหลักของกรอบการวิจัยครั้งนี้

5 การสังเคราะห์อทธิบาท 4 กับการเผยแผ่ในสังคมพหุวัฒนธรรม

จากการวิเคราะห์เนื้อหาข้างต้นสามารถสังเคราะห์ได้ว่า ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสาไม่ได้ทำงานแยกจากกัน และไม่ควรจับคู่องค์ธรรมหนึ่งกับงานเพียงขั้นตอนเดียว พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน (2564) แสดงให้เห็นการประยุกต์อทธิบาทกับการดำเนินงานเผยแผ่ในหลายมิติ ขณะที่พระมหาปรีชา สาเส็ง (2560) สะท้อนความสำคัญของความเพียรและการปรับตัวของพระธรรมทูตต่อบริบทพื้นที่ (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560) เมื่อสังเคราะห์ร่วมกันจึงเห็นว่า ใน

การใช้ภาษา การเรียนรู้วัฒนธรรม การใช้เทคโนโลยี และการพัฒนาตนเอง ผู้เผยแพร่ต้องอาศัยองค์ธรรมทั้งสี่ประกอบกันตามสถานการณ์

ในเชิงกระบวนการ ฉันทะเป็นจุดเริ่มต้นที่กำหนดเจตนาและคุณค่าของงาน จากนั้นวิริยะเปลี่ยนเจตนาให้เป็นการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จิตตะรักษาคุณภาพของการปฏิบัติด้วยความเอาใจใส่ และวิมังสาทำให้เกิดการเรียนรู้จากผลการปฏิบัติ (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) เมื่อวิมังสาพบข้อบกพร่อง ผลการประเมินสามารถย้อนกลับไปปรับเป้าหมาย วิธีใช้ความเพียร และประเด็นที่ต้องเอาใจใส่ในรอบต่อไป จึงเกิดเป็นวงจรพัฒนาการเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะงานพระธรรมทูตที่ต้องปรับตัวตามบริบทและประสบการณ์จริงของพื้นที่ (พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560)

อย่างไรก็ตาม การนำอิทธิบาท 4 ไปใช้ในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอยู่ภายใต้หลักสำคัญ คือ การเคารพศักดิ์ศรีและความเชื่อของผู้อื่น การรักษาความถูกต้องของพระธรรมวินัย และการไม่ใช้การเผยแพร่เป็นเครื่องมือสร้างความเป็นปึกแผ่น พระมหาปรีชา สาเส็ง (2560) ชี้ให้เห็นความสำคัญของการปรับการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ (พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560) ขณะที่การประยุกต์อิทธิบาทกับงานเผยแผ่ยังต้องอาศัยการพิจารณาและปรับปรุงวิธีการอย่างต่อเนื่อง (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) ดังนั้น การเผยแพร่ที่เหมาะสมควรทำให้ผู้รับสารเข้าใจหลักธรรมและนำส่วนที่เป็นประโยชน์ไปใช้ได้ โดยไม่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนในพื้นที่เสื่อมลง

เมื่อเชื่อมโยงสังเคราะห์ดังกล่าวกับการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามในอำเภอสะเดา ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบ 4×4 เป็นแนวทางจัดหมวดหมู่ข้อมูล กล่าวคือ พิจารณาอิทธิบาท 4 ร่วมกับมิติการเผยแพร่ 4 ด้าน ได้แก่ การใช้ภาษาและการสื่อสาร การเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ และการพัฒนาผู้เผยแพร่ กรอบดังกล่าวมีฐานจากแนวคิดการประยุกต์อิทธิบาทกับงานเผยแผ่ (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) และจากข้อค้นพบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในบริบทพื้นที่ภาคใต้ (พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560) ในบทที่ 4 ผู้วิจัยจะตรวจสอบกรอบนี้กับคำบอกเล่า ประสบการณ์ ตัวอย่างกิจกรรม ปัญหา วิธีแก้ และผลที่ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ เพื่อให้ข้อสรุปมีที่มาจากข้อมูลภาคสนามจริง

ในเชิงวิธีวิทยา งานวิจัยที่นำมาใช้ในบทนี้จึงมีสถานะเป็นหลักฐานประกอบการสร้างกรอบวิเคราะห์ มิใช่การนำผลจากพื้นที่อื่นมาแทนผลของอำเภอสะเดา ตัวอย่างเช่น งานของพระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน (2564) ใช้สนับสนุนการพิจารณาอิทธิบาทในฐานะกรอบของงานเผยแผ่ (พระมหาสุริยา อภิวิฑฺฒโน, 2564) ส่วนงานของพระมหาปรีชา สาเส็ง (2560) ใช้ช่วยทำความเข้าใจการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในบริบทภาคใต้ (พระมหาปรีชา สาเส็ง, 2560) เนื่องจากแต่ละงานมีประชากร กลุ่มตัวอย่าง และบริบทแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงใช้ผลเหล่านั้นเพื่อกำหนดประเด็นที่ควรตรวจสอบ แล้วใช้

ข้อมูลภาคสนามของอำเภอสะเดาเป็นฐานในการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สาม วิธีการนี้ช่วยลดการสรุปเกินกว่าหลักฐานและทำให้การอภิปรายผลในบทต่อไปสามารถเปรียบเทียบกับงานเดิมได้อย่างมีเหตุผล

3.5 สรุป

โดยสรุป หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาท ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา โดยฉันทะเป็นความพอใจและความใส่ใจในสิ่งที่กระทำ วิริยะเป็นความเพียรพยายามและไม่ทอดทิ้งกิจ จิตตะเป็นความเอาใจใส่และตั้งมั่นต่อสิ่งที่กระทำ ส่วนวิมังสาเป็นการใช้ปัญญาพิจารณา ไตร่ตรอง ตรวจสอบ และปรับปรุงการปฏิบัติให้เหมาะสม องค์ธรรมทั้ง 4 ประการมีความสัมพันธ์และเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ตั้งแต่การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติ การลงมือกระทำอย่างต่อเนื่อง การเอาใจใส่ต่อคุณภาพของการดำเนินงาน ตลอดจนการตรวจสอบและปรับปรุงเพื่อให้การปฏิบัติบรรลุผลตามเป้าหมาย เมื่อนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าหลักธรรมดังกล่าวสามารถใช้เป็นกรอบในการพัฒนาทั้งตัวผู้เผยแผ่และกระบวนการเผยแผ่ โดยฉันทะช่วยสร้างความพอใจและความเต็มใจในการทำหน้าที่เผยแผ่ วิริยะส่งเสริมให้เกิดความเพียรและความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน จิตตะทำให้ผู้เผยแผ่มีความเอาใจใส่ต่อเนื้อหาหลักธรรม วิธีการสื่อสาร และลักษณะของผู้รับสาร ขณะที่วิมังสาช่วยให้สามารถพิจารณาผลของการเผยแผ่ วิเคราะห์ข้อจำกัด และปรับปรุงวิธีการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป หลักอิทธิบาท 4 จึงมิได้ทำหน้าที่แยกออกจากกัน แต่เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงและสนับสนุนการดำเนินงานเผยแผ่อย่างเป็นระบบ

สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม ผู้เผยแผ่จำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างด้านศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของประชาชนควบคู่กับการรักษาความถูกต้องของหลักพระพุทธศาสนา การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 จึงต้องสัมพันธ์กับบริบทของผู้รับสาร โดยไม่กำหนดให้องค์ธรรมใดองค์ธรรมหนึ่งทำหน้าที่เฉพาะด้านอย่างตายตัว แต่ควรนำฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสามาใช้ร่วมกันตามลักษณะของสถานการณ์และความต้องการของการเผยแผ่ จากการศึกษาสามารถสังเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร 2) ด้านการเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น 3) ด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ และ 4) ด้านการพัฒนาผู้เผยแผ่ โดยทั้ง 4 ด้านมีความสัมพันธ์กันและต้องอาศัยองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 เป็นหลักสนับสนุนในการดำเนินงาน ทั้งในด้านแรงจูงใจ ความเพียร ความเอาใจใส่ และการพิจารณาปรับปรุง

ดังนั้น หลักอิทธิบาท 4 จึงสามารถใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจและวิเคราะห์ กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในบริบท อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ซึ่งมีความหลากหลายทางสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม ข้อเสนอแนะจากบทนี้จึงนำไปสู่การกำหนดกรอบสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ เพื่อพิจารณาว่าหลักอิทธิบาท 4 ถูกนำมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทจริงอย่างไร ซึ่งจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ในบทที่ 4 ต่อไป

บทที่ 4

วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคม

พหุวัฒนธรรม

ประกอบด้วยกลุ่มพระสงฆ์ 5 รูป กลุ่มพระวิทยากร 5 รูป กลุ่มพระธรรมทูต 3 รูป และประชาชนในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา 7 คน โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามกรอบแนวคิดการวิจัย 4 ด้าน ได้แก่ การใช้ภาษาและการสื่อสาร การเข้าใจ บริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ และการพัฒนาผู้เผยแผ่ จากนั้น วิเคราะห์เชื่อมโยงกับหลักอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อให้ผลการวิเคราะห์ตอบ วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ของการวิจัยโดยตรงในการนำเสนอผล ผู้วิจัยใช้รหัส “ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1-20” เพื่อเชื่อมโยงข้อค้นพบกับข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ โดยไม่นำชื่อจริงของผู้ให้ข้อมูลมาเปิดเผยในเนื้อหาบทนี้ การอ้างอิงข้อมูลจากการสัมภาษณ์จึงระบุในรูป “(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ..., สัมภาษณ์, 2569)” ส่วนการเปรียบเทียบกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ควรนำไปอภิปรายอย่างเป็นระบบในบทที่ 5 เพื่อแยกผลการวิจัยออกจากการอภิปรายผลให้ชัดเจน

4.1 วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร

4.2 วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น

4.3 วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่

4.4 วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการพัฒนาผู้เผยแผ่

4.5 สรุป

4.1 วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบทของสังคม เนื่องจากสังคมในพื้นที่อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งด้านภาษา วัฒนธรรม และศาสนา โดยมีประชาชนทั้งชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตและรูปแบบการสื่อสารที่แตกต่างกัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบท

เช่นนี้จึงไม่สามารถใช้รูปแบบการสื่อสารแบบเดียวกับพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมเดียวกันได้ แต่จำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรมและปรับรูปแบบการสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟังหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยเฉพาะในด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร เนื่องจากการเผยแผ่ธรรมะไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดเนื้อหาธรรมะเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการสื่อสารที่ต้องคำนึงถึงความเข้าใจของผู้รับสาร ความเหมาะสมของภาษา และบริบททางสังคมของชุมชน ดังนั้นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงต้องมีทั้งแรงจูงใจ ความเพียร ความตั้งใจ และการพิจารณาไตร่ตรองในการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสม

4.1.1 ฉันทะ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีฉันทะในการทำงานจะมีความตั้งใจในการพัฒนาทักษะการสื่อสารและการใช้ภาษา เพื่อให้การเผยแผ่ธรรมะสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ซึ่งประชาชนมีความแตกต่างทั้งด้านภาษา ศาสนา และวิถีชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ข้อมูลว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องเริ่มต้นจากความตั้งใจของผู้เผยแผ่ เพราะหากผู้เผยแผ่มีความรักและศรัทธาในการเผยแผ่พระธรรม ก็จะพยายามศึกษาวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับชุมชน เช่น การใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และการอธิบายธรรมะด้วยตัวอย่างจากชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ในทำนองเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 5 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 5, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีฉันทะในการทำงานจะไม่มองการเทศนาเป็นเพียงหน้าที่ แต่จะมองว่าเป็นภารกิจสำคัญในการเผยแผ่พระธรรมให้เกิดประโยชน์แก่สังคม ดังนั้นจึงมีความพยายามในการปรับรูปแบบการสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง เช่น การใช้ภาษาที่เรียบง่าย การยกตัวอย่างจากเหตุการณ์ในสังคม หรือการเชื่อมโยงธรรมะกับปัญหาชีวิตของประชาชน นอกจากนี้ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ข้อมูลว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่พหุวัฒนธรรมต้องอาศัยความเข้าใจในความแตกต่างของผู้คน ผู้เผยแผ่ที่มีฉันทะจะมีความพยายามในการเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้สามารถสื่อสารธรรมะได้อย่างเหมาะสมและไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 13 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 13, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า พระสงฆ์ที่สามารถสื่อสารธรรมะให้ประชาชนเข้าใจได้ง่าย มักเป็นพระที่มีความตั้งใจในการสอนและมีความรักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะท่านจะใช้ภาษาที่เป็นกันเอง และยกตัวอย่างจากประสบการณ์จริง ทำให้ชาวบ้านสามารถเข้าใจหลักธรรมและนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

ในขณะเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่า การเผยแผ่ธรรมะในสังคมปัจจุบันต้องอาศัยความตั้งใจของผู้เผยแผ่เป็นสำคัญ เนื่องจากสังคมมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้เผยแผ่ที่มีฉันทะจะพยายามปรับวิธีการสื่อสารให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น การใช้เรื่องราวร่วมสมัยหรือปัญหาสังคมมาอธิบายหลักธรรม นอกจากนี้ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 19 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 19, สัมภาษณ์, 2569) ยังได้สะท้อนมุมมองว่า ความรักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์และผู้เผยแผ่ธรรมะมีความพยายามในการพัฒนาตนเอง ทั้งด้านความรู้ทางพระพุทธศาสนาและทักษะการสื่อสาร เพื่อให้สามารถถ่ายทอดพระธรรมคำสอนแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ฉันทะเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นแรงจูงใจภายในที่ทำให้ผู้เผยแผ่มีความตั้งใจในการเรียนรู้และพัฒนาวิธีการสื่อสารธรรมะให้เหมาะสมกับบริบทของสังคม ผู้เผยแผ่ที่มีฉันทะจะให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาและการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้ฟัง รวมทั้งมีความพยายามในการสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มคนต่างวัฒนธรรม ซึ่งช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเกิดประสิทธิภาพและสามารถสร้างความเข้าใจอันดีในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

4.1.2 วิริยะ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา จำเป็นต้องอาศัยความเพียรพยายามของผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทั้งทางศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ผู้เผยแผ่จึงต้องพยายามเรียนรู้และปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพื่อให้การสื่อสารธรรมะสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนให้เห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะผู้เผยแผ่ต้องใช้ความพยายามในการเรียนรู้วิธีการสื่อสารกับผู้คนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่จำเป็นต้องฝึกฝนการใช้ภาษาให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง รวมทั้งต้องมีความพยายามในการอธิบายหลักธรรมให้เข้าใจง่าย เพื่อให้ประชาชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ในทำนองเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 6 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 6, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ข้อมูลว่า การเทศนาและการเผยแผ่ธรรมะในสังคมปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยความเพียรอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผู้ฟังมีความหลากหลายทั้งด้านการศึกษา อายุ และประสบการณ์ชีวิต ดังนั้นผู้เผยแผ่ต้องพยายามปรับรูปแบบการสื่อสารให้เหมาะสมกับผู้ฟังในแต่ละกลุ่ม เช่น การใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย การยกตัวอย่างจากเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน หรือการเชื่อมโยงหลักธรรมกับปัญหาสังคมร่วมสมัย

ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 9 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 9, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่า ความเพียรเป็นสิ่งสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะผู้เผยแผ่ต้องพยายามเรียนรู้ทั้งด้านเนื้อหาธรรมะและทักษะการสื่อสาร หากผู้เผยแผ่ขาดความเพียรในการพัฒนาตนเอง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอาจไม่สามารถเข้าถึงประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 12 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 12, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่สามารถสื่อสารธรรมะได้อย่างเข้าใจง่าย มักเป็นพระที่มีความพยายามในการพัฒนาการเทศนาอย่างต่อเนื่อง เพราะท่านจะศึกษาวิธีการสอนและปรับรูปแบบการสื่อสารให้เหมาะสมกับผู้ฟัง ทำให้ประชาชนสามารถเข้าใจหลักธรรมและนำไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันได้ ในขณะเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 17 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 17, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมที่มีความหลากหลายจำเป็นต้องอาศัยความเพียรในการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรม ผู้เผยแผ่ที่มีความเพียรจะพยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และใช้การสื่อสารที่สุภาพและเหมาะสม เพื่อให้การเผยแผ่ธรรมะเป็นไปอย่างราบรื่นและเกิดความร่วมมือระหว่างประชาชนในสังคม

นอกจากนี้ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 20 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 20, สัมภาษณ์, 2569) ยังได้สะท้อนมุมมองว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันต้องอาศัยความพยายามในการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เนื่องจากประชาชนในปัจจุบันมีช่องทางการรับข้อมูลที่หลากหลาย ผู้เผยแผ่จึงต้องมีความเพียรในการพัฒนาวิธีการสื่อสารทั้งในรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบใหม่ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง จากข้อมูลดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่า วิริยะเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม เนื่องจากการเผยแผ่ธรรมะต้องอาศัยความพยายามอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาทักษะการสื่อสารและการใช้ภาษา ผู้เผยแผ่ที่มีวิริยะจะมีความพยายามในการเรียนรู้และปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม รวมทั้งพัฒนาวิธีการสื่อสารธรรมะให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟังที่มีความแตกต่างกัน

ดังนั้น วิริยะจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะความเพียรของผู้เผยแผ่ไม่เพียงช่วยให้การสื่อสารธรรมะเกิดความเข้าใจเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนต่างวัฒนธรรม และส่งเสริมให้พระพุทธศาสนาสามารถอยู่ร่วมกับสังคมที่มีความหลากหลายได้อย่างสันติและยั่งยืน

4.1.3 จิตตะ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่อำเภอสะเตกา จังหวัดสงขลา จำเป็นต้องอาศัยความตั้งใจและความเอาใจใส่ของผู้เผยแผ่ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางศาสนา ภาษา และวิถีชีวิต ผู้เผยแผ่ที่มี

จิตตะจะพยายามทำความเข้าใจผู้ฟังอย่างลึกซึ้ง และเลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 4 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 4, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนมุมมองว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยความตั้งใจของผู้เผยแผ่ในการทำความเข้าใจผู้คนในชุมชน เพราะประชาชนในพื้นที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านวัฒนธรรมและความเชื่อ หากผู้เผยแผ่มีความตั้งใจที่จะสื่อสารธรรมะให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ฟัง ก็จะสามารถเลือกวิธีการอธิบายที่เหมาะสมกับผู้ฟังแต่ละกลุ่มได้ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 10 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 10, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ข้อมูลว่า การสื่อสารธรรมะให้ประชาชนเข้าใจได้ดีจำเป็นต้องใช้ความเอาใจใส่ในการเลือกใช้ภาษาและเนื้อหาที่เหมาะสม พระสงฆ์ที่มีความตั้งใจในการเผยแผ่ธรรมะจะพยายามศึกษาพื้นฐานของผู้ฟัง เช่น ระดับการศึกษา อายุ และประสบการณ์ชีวิต เพื่อให้การอธิบายธรรมะสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของผู้ฟังได้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 14 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 14, สัมภาษณ์, 2569) ได้กล่าวถึงบทบาทของจิตตะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า ผู้เผยแผ่ที่มีความมุ่งมั่นในการทำงานจะให้ความสำคัญกับการเตรียมเนื้อหาธรรมะก่อนการเทศนา รวมทั้งพิจารณาวิธีการนำเสนอให้เหมาะสมกับผู้ฟัง การเตรียมความพร้อมดังกล่าวช่วยให้การเผยแผ่ธรรมะมีความชัดเจนและสามารถสร้างความเข้าใจแก่ผู้ฟังได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 7 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 7, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า ความตั้งใจในการเผยแผ่ธรรมะทำให้พระสงฆ์มีความละเอียดรอบคอบในการสื่อสาร โดยเฉพาะการเลือกใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะการสื่อสารที่ไม่เหมาะสมอาจทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนหรือความไม่สบายใจในหมู่ประชาชนที่มีความเชื่อแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 18 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 18, สัมภาษณ์, 2569) ได้แสดงความคิดเห็นว่า พระสงฆ์ที่สามารถอธิบายธรรมะให้เข้าใจง่ายมักเป็นพระที่มีความตั้งใจในการสอนและมีความเอาใจใส่ต่อผู้ฟัง การเทศนาที่มีการยกตัวอย่างจากชีวิตจริงหรือเหตุการณ์ในสังคมช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าใจหลักธรรมได้ง่ายขึ้นและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16, สัมภาษณ์, 2569) ยังได้สะท้อนมุมมองว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยความตั้งใจของผู้เผยแผ่ในการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรม เพราะหากผู้เผยแผ่มีความใส่ใจในการสื่อสาร ก็จะสามารถนำเสนอหลักธรรมในลักษณะที่สร้างความเข้าใจและความเคารพระหว่างศาสนาได้

การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า จิตตะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเกิดประสิทธิภาพในสังคมพหุวัฒนธรรม ผู้เผยแผ่ที่มีจิตตะจะมีความตั้งใจในการทำความเข้าใจผู้ฟัง รวมทั้งมีความละเอียดรอบคอบในการเลือกใช้ภาษาและเนื้อหาในการสื่อสารธรรมะ จิตตะยังมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เผยแผ่กับประชาชนในชุมชน เพราะ

การสื่อสารที่เกิดจากความตั้งใจและความเอาใจใส่จะช่วยให้ผู้ฟังเกิดความไว้วางใจและเปิดใจรับฟัง หลักธรรมมากขึ้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคม พหุวัฒนธรรมสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่า ผู้เผยแผ่ที่มีจิตตะ จะให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมก่อนการเผยแผ่ เช่น การศึกษาข้อมูลของชุมชน

การวิเคราะห์ลักษณะของผู้ฟัง และการออกแบบเนื้อหาธรรมะให้เหมาะสมกับบริบทของ สังคมการเตรียมการดังกล่าวช่วยให้การสื่อสารธรรมะมีความชัดเจนและสามารถสร้างความเข้าใจแก่ ผู้ฟังได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า จิตตะเป็นองค์ประกอบสำคัญของ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะช่วยให้ผู้เผยแผ่มีความตั้งใจและความเอาใจ ใส่ในการสื่อสารหลักธรรมให้เหมาะสมกับผู้ฟัง การมีจิตตะทำให้ผู้เผยแผ่สามารถปรับรูปแบบการ สื่อสารให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม ส่งผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเกิดความเข้าใจและ สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่มคนต่างวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

4.1.4. วิมังสา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในพื้นที่อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างรอบคอบ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีความหลากหลายทั้งด้านศาสนา วัฒนธรรม และภาษา ผู้เผยแผ่ที่มีวิมังสาจะ พยายามประเมินผลการสื่อสารของตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถปรับรูปแบบการสื่อสารธรรมะให้ เหมาะสมกับผู้ฟังในแต่ละกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 3 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 3, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนมุมมองว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัย การพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนการสื่อสาร เพราะผู้ฟังมีพื้นฐานความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน หากผู้เผยแผ่ไม่พิจารณาวิธีการสื่อสารให้เหมาะสม อาจทำให้การสื่อสารเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน หรือไม่สามารถเข้าถึงผู้ฟังได้อย่างแท้จริง และซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 6 (ผู้ให้ข้อมูล สำคัญท่านที่ 6, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ข้อมูลว่า การวิเคราะห์ลักษณะของผู้ฟังก่อนการเทศนาเป็น สิ่งสำคัญ เพราะช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถเลือกเนื้อหาธรรมะและวิธีการอธิบายที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง เช่น การใช้ตัวอย่างจากชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่ หรือการเชื่อมโยงหลักธรรมกับปัญหา สังคมที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชนซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 11 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 11, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระธรรมทูต ได้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้เผยแผ่ที่มีวิมังสาจะมีการประเมินผล การเทศนาและการสื่อสารของตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาว่าผู้ฟังสามารถเข้าใจเนื้อหาธรรมะได้ มากน้อยเพียงใด และมีส่วนใดที่ควรปรับปรุงเพื่อให้การเผยแผ่ธรรมะเกิดประสิทธิภาพมากขึ้นส่วนซึ่ง สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 15 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 15, สัมภาษณ์, 2569) ได้แสดงความ คิดเห็นว่า พระสงฆ์ที่สามารถสื่อสารธรรมะให้เข้าใจได้ง่ายมักเป็นพระที่มีการพิจารณาวิธีการสอน อย่างรอบคอบ เพราะท่านจะปรับวิธีการอธิบายให้เหมาะสมกับผู้ฟัง เช่น การใช้ภาษาที่เรียบง่าย การ

ยกตัวอย่างจากเหตุการณ์จริง หรือการเล่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของประชาชนละซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 17 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 17, สัมภาษณ์, 2569) ยังได้สะท้อนมุมมองว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยการคิดวิเคราะห์อย่างต่อเนื่อง เนื่องจาก สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้เผยแพร่จึงต้องมีการประเมินสถานการณ์ของสังคมและปรับ วิธีการสื่อสารธรรมะให้สอดคล้องกับบริบทของยุคสมัยส่วนซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 20 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 20, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่า การใช้หลักวิมangsa ในการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาช่วยให้ผู้เผยแพร่สามารถพัฒนาวิธีการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการ พิจารณาและการตรวจสอบวิธีการทำงานอย่างสม่ำเสมอจะทำให้ผู้เผยแพร่สามารถเรียนรู้จาก ประสบการณ์ และนำข้อมูลดังกล่าวมาปรับปรุงการเผยแพร่ในครั้งต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า วิมangsa เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมเกิดความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ผู้เผยแพร่ที่มีวิมangsa จะไม่เพียงถ่ายทอดเนื้อหาธรรมะเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการประเมินผลการสื่อสารของตนเอง เพื่อให้สามารถปรับปรุงวิธีการเผยแพร่ให้เหมาะสมกับผู้ฟังและบริบทของสังคม กระบวนการพิจารณา ไตร่ตรองดังกล่าวช่วยให้ผู้เผยแพร่สามารถเข้าใจความต้องการของชุมชนได้มากขึ้น ส่งผลให้การสื่อสาร ธรรมะมีความชัดเจนและสามารถสร้างความเข้าใจแก่ผู้ฟังได้อย่างลึกซึ้ง อีกทั้งยังช่วยลดความเข้าใจ ผิดที่อาจเกิดขึ้นในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่า วิมangsa ช่วยให้ผู้เผยแพร่มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการประเมินผลการทำงานจะทำให้ผู้เผยแพร่ สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา และนำข้อสังเกตเหล่านั้นมาปรับปรุงการเผยแพร่ในอนาคต การพัฒนาดังกล่าวมีส่วนช่วยให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมสามารถดำเนินไป อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม จากประเด็นดังกล่าวสามารถสรุป ได้ว่า วิมangsa เป็นองค์ประกอบสำคัญของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะช่วย ให้ผู้เผยแพร่มีการคิดวิเคราะห์และประเมินผลการสื่อสารของตนเองอย่างรอบคอบ การใช้หลักวิมangsa ทำให้ผู้เผยแพร่สามารถปรับปรุงวิธีการเผยแพร่ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ส่งผลให้การเผยแพร่ พระพุทธศาสนาเกิดประสิทธิภาพและสามารถสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มคนต่างวัฒนธรรมได้ อย่างยั่งยืน

4.2 วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุ วัฒนธรรมด้านการเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจในบริบททาง สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน เนื่องจากสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทั้งด้าน

ศาสนา ภาษาขนบธรรมเนียม และวิถีชีวิต การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทดังกล่าวจึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้คนในชุมชน เพื่อให้การสื่อสารธรรมะสามารถเข้าถึงผู้ฟังได้อย่างเหมาะสมและไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม พื้นที่อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน เนื่องจากมีประชาชนทั้งชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และประชาชนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกันอาศัยอยู่ร่วมกัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่ดังกล่าวจึงต้องอาศัยความเข้าใจในบริบทของชุมชน รวมทั้งต้องมีความละเอียดอ่อนในการสื่อสารหลักธรรม เพื่อให้การเผยแผ่สามารถดำเนินไปอย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยเฉพาะในด้านการทำความเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น เนื่องจากผู้เผยแผ่ที่ยึดหลักอิทธิบาท 4 จะมีทั้งแรงจูงใจ ความเพียร ความตั้งใจ และการพิจารณาไตร่ตรองในการทำความเข้าใจสังคมที่ตนเองทำหน้าที่เผยแผ่

4.2.1 ฉันทะ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีฉันทะในการทำงานจะให้ความสำคัญกับการเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน เช่น ประเพณีท้องถิ่น ความเชื่อทางศาสนา และรูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ความสนใจดังกล่าวช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถเข้าใจบริบทของสังคมได้อย่างลึกซึ้ง และสามารถปรับวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนให้เห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องเริ่มต้นจากความตั้งใจของผู้เผยแผ่ในการทำความเข้าใจผู้คนในชุมชน เพราะประชาชนแต่ละกลุ่มมีความเชื่อและวัฒนธรรมที่ต่างกัน ผู้เผยแผ่ที่มีความสนใจในการเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนจะสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนในพื้นที่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 4 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 4, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ข้อมูลว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางศาสนา ต้องอาศัยความเข้าใจในวิถีชีวิตของประชาชน เช่น การเคารพประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งการใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมกับบริบทของสังคม การมีความสนใจในการเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระธรรมทูต ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีฉันทะจะมีความพยายามในการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน รวมทั้งเรียนรู้ความเชื่อของประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้การเผยแผ่ธรรมะสามารถเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 12 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 12, สัมภาษณ์, 2569) ได้แสดงความคิดเห็นว่า พระสงฆ์ที่สามารถเข้าถึงประชาชนในชุมชนได้ดี มักเป็นพระที่มีความสนใจใน

การทำความเข้าใจวัฒนธรรมของชุมชน เพราะท่านจะเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและมีการพูดคุยกับประชาชนอย่างเป็นกันเอง ทำให้เกิดความไว้วางใจระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16, สัมภาษณ์, 2569) ยังได้สะท้อนมุมมองว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยความตั้งใจในการสร้างความเข้าใจระหว่างศาสนา ผู้เผยแพร่ที่มีฉันทะจะพยายามเรียนรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม เพื่อให้การสื่อสารธรรมะสามารถดำเนินไปอย่างเหมาะสมและไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 19 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 19, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่า ความสนใจในการเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนช่วยให้ผู้เผยแพร่สามารถปรับวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับสังคมในพื้นที่ เช่น การเลือกเนื้อหาธรรมะที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันในสังคม หรือการเน้นหลักธรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ฉันทะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนามีแรงจูงใจในการศึกษาและทำความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมของชุมชน ผู้เผยแพร่ที่มีฉันทะจะมีความสนใจในการเรียนรู้วิถีชีวิตของประชาชน รวมทั้งมีความตั้งใจในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน การมีฉันทะยังช่วยให้ผู้เผยแพร่สามารถปรับรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับสภาพสังคม ส่งผลให้การเผยแพร่ธรรมะสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

4.2.2 วิริยะ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในพื้นที่อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา จำเป็นต้องอาศัยความเพียรพยายามของผู้เผยแพร่เป็นอย่างมาก เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา ผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนาจึงต้องมีความพยายามในการเรียนรู้ความแตกต่างของผู้คนในชุมชน เพื่อให้การเผยแพร่ธรรมะสามารถสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนให้เห็นว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยความเพียรในการศึกษาวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน เพราะประชาชนแต่ละกลุ่มมีความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ผู้เผยแพร่ที่มีความพยายามในการทำความเข้าใจบริบทของชุมชนจะสามารถสื่อสารธรรมะได้อย่างเหมาะสมและเข้าถึงผู้ฟังได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 5 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 5, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ข้อมูลว่า ความเพียรในการเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เพราะผู้เผยแพร่จำเป็นต้องเข้าใจประเพณีและความเชื่อของประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้การนำเสนอหลักธรรมสามารถเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 9 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 9, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในพื้นที่ที่มีความ

หลากหลายทางศาสนาต้องอาศัยความพยายามในการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้คนในสังคม ผู้เผยแผ่ที่มีความเพียรจะพยายามสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและเรียนรู้วิถีชีวิตของประชาชน เพื่อให้การสื่อสารธรรมะสามารถดำเนินไปอย่างเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 13 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 13, สัมภาษณ์, 2569) ได้แสดงความคิดเห็นว่า พระสงฆ์ที่สามารถเข้าถึงประชาชนในชุมชนได้ดี มักเป็นพระที่มีความพยายามในการทำความเข้าใจชุมชน เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การพบปะพูดคุยกับประชาชน และการเรียนรู้ประเพณีท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ช่วยให้พระสงฆ์สามารถสื่อสารธรรมะกับประชาชนได้อย่างเป็นกันเองและสร้างความใกล้ชิดกับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 17 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 17, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนมุมมองว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยความเพียรในการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เนื่องจากสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้เผยแผ่จึงต้องพยายามพัฒนาความรู้และทักษะของตนเอง เพื่อให้สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ของสังคมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 18 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 18, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่า ความเพียรในการเรียนรู้บริบทของชุมชนช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถเข้าใจปัญหาและความต้องการของประชาชนได้ดีขึ้น เมื่อผู้เผยแผ่มีความเข้าใจในสภาพสังคมของชุมชน การนำเสนอหลักธรรมก็จะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า วิริยะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีความพยายามในการศึกษาบริบทและวัฒนธรรมของชุมชน ความเพียรดังกล่าวทำให้ผู้เผยแผ่สามารถเข้าใจวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ และสามารถปรับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับสังคมพหุวัฒนธรรม วิริยะยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนในชุมชน เนื่องจากผู้เผยแผ่ที่มีความเพียรจะพยายามมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชนและเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจและเปิดใจรับฟังหลักธรรมมากขึ้น ผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่า ความเพียรของผู้เผยแผ่ช่วยให้กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมสามารถดำเนินไปได้ อย่างเหมาะสม เพราะผู้เผยแผ่ที่มีวิริยะจะมีความพยายามในการพัฒนาตนเองและปรับวิธีการเผยแผ่ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน จากประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า วิริยะเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม เนื่องจากความเพียรของผู้เผยแผ่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจในบริบทของชุมชน ส่งผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถดำเนินไปอย่างเหมาะสมกับสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม

4.2.3 .จิตตะ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา จำเป็นต้องอาศัยความตั้งใจและความเอาใจใส่ของผู้เผยแผ่เป็นอย่างมาก เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีจิตตะจะพยายามทำความเข้าใจลักษณะของชุมชน รวมทั้งพิจารณาวิธีการเผยแผ่ธรรมะให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 3 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 3, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนให้เห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยความตั้งใจในการศึกษาวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน เพราะประชาชนแต่ละกลุ่มมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ผู้เผยแผ่ที่มีความเอาใจใส่ในการทำความเข้าใจชุมชนจะสามารถสื่อสารธรรมะได้อย่างเหมาะสมและเข้าถึงผู้ฟังได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 6 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 6, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ข้อมูลว่า ความตั้งใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้คนในสังคม ผู้เผยแผ่ที่มีจิตตะจะให้ความสำคัญกับการศึกษาเรื่องราวของชุมชน เช่น ประเพณีท้องถิ่น ความเชื่อของประชาชน และรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชน เพื่อให้การนำเสนอหลักธรรมสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตของผู้ฟังได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 10 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 10, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า ผู้เผยแผ่ที่มีความตั้งใจในการทำงานจะให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชน เพราะการสร้างความไว้วางใจเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเกิดประสิทธิภาพ เมื่อประชาชนรู้สึกใกล้ชิดกับผู้เผยแผ่ ก็จะเปิดใจรับฟังหลักธรรมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 14 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 14, สัมภาษณ์, 2569) ได้แสดงความคิดเห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยความตั้งใจในการสื่อสารอย่างระมัดระวัง ผู้เผยแผ่จำเป็นต้องเลือกใช้ถ้อยคำและเนื้อหาที่เหมาะสมกับบริบทของสังคม เพื่อให้การเผยแผ่ธรรมะสามารถสร้างความเข้าใจและไม่กระทบต่อความรู้สึกของประชาชนที่มีความเชื่อแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 18 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 18, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนมุมมองว่า พระสงฆ์ที่สามารถเข้าถึงประชาชนในชุมชนได้ดี มักเป็นพระที่มีความตั้งใจในการทำความเข้าใจชุมชน เพราะท่านจะให้ความสำคัญกับการพบปะพูดคุยกับประชาชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 20 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 20, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่า ความเอาใจใส่ของผู้เผยแผ่มีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะผู้เผยแผ่ที่มีจิตตะจะพยายามทำความเข้าใจปัญหาและความต้องการของ

ประชาชนในชุมชน เมื่อผู้เผยแผ่เข้าใจสภาพสังคมของพื้นที่ การนำเสนอหลักธรรมก็จะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า จิตตะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีความตั้งใจและความเอาใจใส่ในการศึกษาบริบทของชุมชน ความตั้งใจดังกล่าวทำให้ผู้เผยแผ่สามารถเข้าใจวิถีชีวิตของประชาชน รวมทั้งสามารถปรับวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับสังคมพหุวัฒนธรรม จิตตะยังมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เผยแผ่กับประชาชนในชุมชน เนื่องจากผู้เผยแผ่ที่มีความตั้งใจในการทำงานจะให้ความสำคัญกับการสร้างความไว้วางใจและความเข้าใจระหว่างกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเกิดประสิทธิภาพและสามารถเข้าถึงประชาชนได้มากขึ้น ผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่า การมีจิตตะช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถพัฒนาการทำงานของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง เพราะความตั้งใจในการทำงานทำให้ผู้เผยแผ่มีความพยายามในการศึกษาบริบทของสังคมและปรับปรุงวิธีการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน จากประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า จิตตะเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะความตั้งใจและความเอาใจใส่ของผู้เผยแผ่ช่วยให้เกิดความเข้าใจในบริบทของชุมชน ส่งผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถดำเนินไปได้อย่างเหมาะสมกับสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม

4.2.4 วิมิงสา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา จำเป็นต้องอาศัยการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับบริบทของชุมชน เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม ผู้เผยแผ่ที่มีวิมิงสาจะให้ความสำคัญกับการศึกษาข้อมูลของชุมชน รวมทั้งพิจารณาวิธีการสื่อสารธรรมะให้เหมาะสมกับลักษณะของผู้ฟังในแต่ละกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนมุมมองว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของชุมชน เพราะประชาชนในพื้นที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ผู้เผยแผ่จึงต้องวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมก่อนการเผยแผ่ธรรมะ เพื่อให้การสื่อสารเป็นไปอย่างเหมาะสมและไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 4 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 4, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ข้อมูลว่าการวิเคราะห์บริบทของชุมชนเป็นขั้นตอนสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้เผยแผ่จำเป็นต้องศึกษาวิถีชีวิตของประชาชน รวมทั้งพิจารณาว่าหลักธรรมใดเหมาะสมกับสภาพสังคมของพื้นที่ การพิจารณาอย่างรอบคอบช่วยให้การเผยแผ่ธรรมะสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8, สัมภาษณ์, 2569)

ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยการประเมินผล การสื่อสารธรรมะอย่างต่อเนื่อง ผู้เผยแผ่จำเป็นต้องพิจารณาว่าการเผยแผ่ในแต่ละครั้งสามารถสร้างความเข้าใจแก่ผู้ฟังได้มากน้อยเพียงใด หากพบว่ามีส่วนใดที่ยังไม่เหมาะสม ผู้เผยแผ่ควรนำข้อมูลดังกล่าวมาปรับปรุงวิธีการเผยแผ่ในครั้งต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 12 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 12, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนมุมมองว่า พระสงฆ์ที่สามารถเข้าถึงประชาชนในชุมชนได้ดี มักเป็นพระที่มีการพิจารณาวิธีการสื่อสารอย่างรอบคอบ เพราะท่านจะเลือกเนื้อหาธรรมะที่เหมาะสมกับสภาพสังคม และสามารถอธิบายธรรมะให้เชื่อมโยงกับชีวิตของประชาชนได้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 15 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 15, สัมภาษณ์, 2569) ได้แสดงความคิดเห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมที่มีความหลากหลายจำเป็นต้องอาศัยการวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพราะสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้เผยแผ่จึงต้องพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการรับฟังธรรมะของประชาชน เช่น สภาพเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา

และซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 19 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 19, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่า การใช้หลักวิมangsa ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถพัฒนาวิธีการทำงานของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง เพราะการพิจารณาและประเมินผลการทำงานช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา และนำข้อสังเกตเหล่านั้นมาปรับปรุงการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคม การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า วิมangsa เป็นองค์ประกอบสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม เนื่องจากช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถวิเคราะห์บริบทของชุมชนและพิจารณาวิธีการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับความหลากหลายของสังคม กระบวนการพิจารณาไตร่ตรองดังกล่าวยังช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถประเมินผลการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อผู้เผยแผ่มีการตรวจสอบและวิเคราะห์ผลการทำงานของตนเอง ก็จะสามารถปรับปรุงวิธีการเผยแผ่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่า การใช้หลักวิมangsa ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมสามารถดำเนินไปอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน เพราะผู้เผยแผ่จะมีการพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารธรรมะ เช่น ลักษณะของผู้ฟัง บริบทของสังคม และสถานการณ์ของชุมชน

จากประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า วิมangsa เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถวิเคราะห์และประเมินวิธีการเผยแผ่ของตนเองได้อย่างรอบคอบ การพิจารณาไตร่ตรองดังกล่าวช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมสามารถดำเนินไปอย่างเหมาะสมกับบริบทของชุมชน และช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของผู้คนในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

4.3 วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่

การเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคดิจิทัลส่งผลให้รูปแบบการสื่อสารของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสมัยใหม่ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในทุกกระดับ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การรับข้อมูลข่าวสารผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล หรือการเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตมักอาศัยรูปแบบการสื่อสารแบบดั้งเดิม เช่น การเทศนาในวัด การแสดงธรรมในงานบุญ หรือการสอนธรรมะในชุมชน อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมเข้าสู่ยุคดิจิทัล เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ได้กลายเป็นช่องทางสำคัญที่ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น สื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ และแพลตฟอร์มดิจิทัลอื่น ๆ ได้กลายเป็นพื้นที่ใหม่สำหรับการเผยแผ่ธรรมะ ซึ่งช่วยให้พระสงฆ์และผู้เผยแผ่สามารถถ่ายทอดหลักธรรมไปยังผู้คนจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว

ในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม การใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้คนในสังคมที่มีความหลากหลาย เนื่องจากสื่อดิจิทัลสามารถเชื่อมโยงผู้คนจากหลากหลายวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านเทคโนโลยีจึงสามารถช่วยส่งเสริมการเรียนรู้หลักธรรมและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแก่ผู้คนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่อำเภอสะเตาะ จังหวัดสงขลา สามารถเข้าถึงประชาชนได้หลากหลายกลุ่มมากขึ้น เนื่องจากประชาชนในปัจจุบันนิยมใช้สื่อออนไลน์ในการรับข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อดิจิทัลจึงช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงหลักธรรมได้สะดวกและรวดเร็ว

4.3.1 ฉันทะ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นจากความพอใจและความตั้งใจของผู้เผยแผ่ที่ต้องการพัฒนาวิธีการเผยแผ่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ผู้เผยแผ่ที่มีฉันทะจะมีความสนใจในการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ และนำเทคโนโลยีเหล่านั้นมาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารธรรมะกับประชาชนในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระสงฆ์ในในพื้นที่ ได้สะท้อนให้เห็นว่า การเผย

แม่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของประชาชนที่นิยมใช้สื่อดิจิทัล ผู้เผยแผ่ที่มีความพอใจในการใช้เทคโนโลยีจะสามารถนำสื่อออนไลน์มาใช้เป็นช่องทางในการเผยแผ่ธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 4 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 4, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระวิทยากร ได้ให้ข้อมูลว่า ความสนใจในการใช้เทคโนโลยีช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การเผยแพร่คลิปธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ หรือการถ่ายทอดสดการแสดงธรรมผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ซึ่งช่วยให้ประชาชนสามารถรับฟังธรรมะได้จากทุกสถานที่ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 7 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 7, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระวิทยากร ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า พระสงฆ์ที่มีความพอใจในการใช้สื่อสมัยใหม่มักจะพยายามเรียนรู้วิธีการใช้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถนำเสนอหลักธรรมในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเหมาะสมกับผู้ฟังในยุคปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 11 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 11, สัมภาษณ์, 2569) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ความสนใจในการใช้เทคโนโลยีช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถเข้าถึงผู้คนได้มากขึ้น เพราะสื่อดิจิทัลสามารถเชื่อมโยงผู้คนจากหลากหลายพื้นที่เข้าด้วยกัน การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์จึงช่วยให้ผู้คนจากต่างพื้นที่สามารถเรียนรู้หลักธรรมได้อย่างสะดวก ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนมุมมองว่า การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ช่วยให้ประชาชนสามารถรับฟังธรรมะได้ง่ายขึ้น เพราะสามารถรับฟังผ่านโทรศัพท์มือถือหรืออุปกรณ์ดิจิทัลในเวลาที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 18 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 18, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่า พระสงฆ์ที่มีความพอใจในการใช้สื่อสมัยใหม่มักจะสามารถสื่อสารธรรมะกับคนรุ่นใหม่ได้ดี เนื่องจากคนรุ่นใหม่มีความคุ้นเคยกับการใช้สื่อออนไลน์ การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อดิจิทัลจึงช่วยให้พระพุทธศาสนายังคงมีบทบาทในชีวิตของคนรุ่นใหม่ การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ฉันทะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีแรงจูงใจในการนำเทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่มาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ความพอใจในการใช้เทคโนโลยีทำให้ผู้เผยแผ่เกิดความสนใจในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ความพอใจดังกล่าวยังช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถพัฒนารูปแบบการสื่อสารธรรมะให้มีความน่าสนใจและสอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ฟังในยุคดิจิทัล เช่น การใช้สื่อภาพ เสียง และวิดีโอในการนำเสนอหลักธรรม ซึ่งช่วยให้การสื่อสารธรรมะมีความเข้าใจง่ายและสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ฟังได้มากขึ้น ผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่า การใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ได้เป็นเพียงการใช้เครื่องมือสื่อสารเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการที่ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถเข้าถึงประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างกว้างขวาง

จากประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ฉันทะเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีความสนใจในการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ความ

พอใจดังกล่าวทำให้ผู้เผยแพร่เกิดความตั้งใจในการเรียนรู้และพัฒนาวิธีการสื่อสารธรรมะให้เหมาะสมกับสังคมในยุคดิจิทัล ส่งผลให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมสามารถดำเนินไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

4.3.2 วิริยะ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจำเป็นต้องอาศัยความเพียรพยายามของผู้เผยแพร่ เนื่องจากเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้เผยแพร่ที่มีความเพียรจะพยายามศึกษาและเรียนรู้วิธีการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารธรรมะกับประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการในพื้นที่ได้สะท้อนให้เห็นว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลต้องอาศัยความพยายามของพระสงฆ์ในการเรียนรู้การใช้สื่อออนไลน์ เนื่องจากประชาชนจำนวนมากนิยมรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ผู้เผยแพร่ที่มีความเพียรจะพยายามศึกษาวิธีการใช้สื่อเหล่านี้เพื่อให้การเผยแพร่ธรรมะสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 5 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 5, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระวิทยากร ได้ให้ข้อมูลว่า ความเพียรในการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน เพราะการนำเสนอธรรมะผ่านสื่อดิจิทัลต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับการใช้เครื่องมือสื่อสาร เช่น การบันทึกวิดีโอ การตัดต่อสื่อ หรือการเผยแพร่เนื้อหาผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระธรรมทูต ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมผ่านสื่อดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยความพยายามอย่างต่อเนื่อง เพราะผู้เผยแพร่ต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี รวมทั้งต้องเรียนรู้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้ฟังที่มีความหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 12 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 12, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่ ได้แสดงความคิดเห็นว่า พระสงฆ์ที่สามารถเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มักเป็นพระที่มีความพยายามในการเรียนรู้เทคโนโลยี เพราะท่านจะพยายามพัฒนารูปแบบการสื่อสารธรรมะให้เหมาะสมกับผู้ฟังในยุคปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 15 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 15, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนมุมมองว่า ความเพียรของผู้เผยแพร่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล เพราะการใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่ธรรมะต้องอาศัยการฝึกฝนและการทดลองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถนำเสนอเนื้อหาธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 19 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 19, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสมัยใหม่ต้องอาศัยความพยายามในการปรับตัวให้เข้ากับพฤติกรรมของผู้ฟังในยุคดิจิทัล ผู้เผยแพร่ที่มีความเพียรจะพยายาม

ศึกษาวิธีการนำเสนอเนื้อหาธรรมะให้เหมาะสมกับผู้ฟัง เช่น การใช้สื่อภาพ เสียง และวิดีโอเพื่อให้การสื่อสารธรรมะมีความน่าสนใจมากขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า วิริยะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีความพยายามในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยี ความเพียรดังกล่าวทำให้ผู้เผยแผ่สามารถนำสื่อสมัยใหม่มาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความเพียรยังช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เนื่องจากเทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผู้เผยแผ่จึงต้องพยายามศึกษาและเรียนรู้วิธีการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนายังคงสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง ผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่า การใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เกิดจากความพยายามของผู้เผยแผ่ที่ต้องการพัฒนาวิธีการสื่อสารธรรมะให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในยุคดิจิทัล จากประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า วิริยะเป็นคุณธรรมสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีความพยายามในการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ ความเพียรดังกล่าวทำให้ผู้เผยแผ่สามารถนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวางและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคดิจิทัล

4.3.3 จิตตะ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านเทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงการใช้เครื่องมือดิจิทัลเท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยความตั้งใจและความเอาใจใส่ของผู้เผยแผ่ในการนำเสนอหลักธรรมให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้ฟัง ผู้เผยแผ่ที่มีจิตตะจะให้ความสำคัญกับการเตรียมเนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอ และการพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหาธรรมะก่อนเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 3 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 3, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนให้เห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยความตั้งใจในการจัดเตรียมเนื้อหาธรรมะอย่างรอบคอบ เพราะสื่อออนไลน์สามารถเข้าถึงผู้คนจำนวนมาก ผู้เผยแผ่จึงต้องให้ความสำคัญกับความถูกต้องของเนื้อหาและวิธีการนำเสนอธรรมะ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 6 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 6, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระวิทยากร ได้ให้ข้อมูลว่า ความตั้งใจในการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อสมัยใหม่ช่วยให้การสื่อสารธรรมะมีคุณภาพมากขึ้น ผู้เผยแผ่ที่มีจิตตะจะให้ความสำคัญกับการออกแบบเนื้อหาให้เข้าใจง่ายและเหมาะสมกับผู้ฟังในยุคดิจิทัล เช่น การนำเสนอธรรมะผ่านคลิปวิดีโอ หรือการอธิบายหลักธรรมด้วยตัวอย่างจากชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 10 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 10, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า การใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องอาศัยความตั้งใจในการสื่อสารอย่างระมัดระวัง เพราะสื่อออนไลน์สามารถเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ผู้

เผยแผ่จึงต้องให้ความสำคัญกับความเหมาะสมของเนื้อหาและการใช้ถ้อยคำที่สร้างความเข้าใจแก่ผู้ฟัง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 14 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 14, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระวิทยากร ได้แสดงความคิดเห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสมัยใหม่ต้องอาศัยความเอาใจใส่ในการสร้างสรรค์เนื้อหา เพราะผู้ฟังในยุคดิจิทัลมีความสนใจต่อสื่อที่มีความน่าสนใจและเข้าใจง่าย ผู้เผยแผ่จึงต้องพยายามนำเสนอธรรมะในรูปแบบที่เหมาะสมกับพฤติกรรมการรับสื่อของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่ ได้สะท้อนมุมมองว่า การรับฟังธรรมะผ่านสื่อออนไลน์จะเกิดประโยชน์มากเมื่อผู้เผยแผ่มีความตั้งใจในการอธิบายเนื้อหาธรรมะอย่างชัดเจน เพราะการนำเสนอธรรมะที่เข้าใจง่ายช่วยให้ประชาชนสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 18 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 18, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่า พระสงฆ์ที่สามารถเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ มักเป็นพระที่มีความตั้งใจและความเอาใจใส่ในการทำงาน เพราะท่านจะให้ความสำคัญกับการเตรียมเนื้อหาและการเลือกวิธีการนำเสนอธรรมะให้เหมาะสมกับผู้ฟัง การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า จิตตะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพ เพราะความตั้งใจและความเอาใจใส่ของผู้เผยแผ่ช่วยให้การสื่อสารธรรมะมีความถูกต้องและเหมาะสมกับผู้ฟัง ความตั้งใจดังกล่าวยังช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถพัฒนารูปแบบการสื่อสารธรรมะให้มีความน่าสนใจและเข้าใจง่าย ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมยุคดิจิทัลที่ผู้คนมีพฤติกรรมการรับข้อมูลผ่านสื่อออนไลน์

ผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านเทคโนโลยีในสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยความเอาใจใส่ในการพิจารณาบริบทของผู้ฟัง เนื่องจากผู้ฟังในสื่อออนไลน์มีความหลากหลายทั้งด้านวัฒนธรรม ภาษา และพื้นฐานความรู้ ผู้เผยแผ่จึงต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารที่สร้างความเข้าใจแก่ผู้ฟังทุกกลุ่ม จากประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า จิตตะเป็นคุณธรรมสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีความตั้งใจและความเอาใจใส่ในการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ความตั้งใจดังกล่าวช่วยให้การสื่อสารธรรมะมีคุณภาพและสามารถเข้าถึงประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.3.4 วิมังสา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ได้เป็นเพียงการนำเครื่องมือสื่อสารมาใช้เท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับเนื้อหา วิธีการนำเสนอ และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อผู้ฟังในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผู้เผยแผ่ที่มีวิมังสาจะให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ผลของการสื่อสารธรรมะผ่านสื่อดิจิทัล เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถดำเนินไปอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1, สัมภาษณ์,

2569) ได้สะท้อนให้เห็นว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับเนื้อหาธรรมะ เพราะสื่อออนไลน์สามารถเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและเข้าถึงผู้คนจำนวนมาก ผู้เผยแพร่จึงต้องตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและความเหมาะสมของการนำเสนอธรรมะก่อนเผยแพร่ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 5 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 5, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ข้อมูลว่า การใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาควรมีการประเมินผล การสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ผู้เผยแพร่จำเป็นต้องพิจารณาว่าการนำเสนอธรรมะผ่านสื่อออนไลน์สามารถสร้างความเข้าใจแก่ผู้ฟังได้มากน้อยเพียงใด หากพบว่ายังมีข้อจำกัดบางประการ ผู้เผยแพร่ควรนำข้อมูลดังกล่าวมาปรับปรุงรูปแบบการนำเสนอให้เหมาะสมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 9 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 9, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระธรรมทูต ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า การใช้สื่อสมัยใหม่ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาควรมีการพิจารณาถึงความเหมาะสมของวิธีการสื่อสาร เนื่องจากผู้ฟังในสื่อออนไลน์มีความหลากหลายทั้งด้านวัฒนธรรมและพื้นฐานความรู้ ผู้เผยแพร่จึงต้องวิเคราะห์ลักษณะของผู้ฟังและปรับวิธีการนำเสนอธรรมะให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้ฟังแต่ละกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 12 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 12, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่ ได้แสดงความคิดเห็นว่า การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์จะเกิดประโยชน์มากเมื่อผู้เผยแพร่มีการพิจารณาเนื้อหาอย่างรอบคอบ เพราะเนื้อหาธรรมะที่ชัดเจนและเข้าใจง่ายช่วยให้ประชาชนสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนมุมมองว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านเทคโนโลยีควรมีการตรวจสอบผลการเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เผยแพร่สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา และนำข้อสังเกตเหล่านั้นมาปรับปรุงการสื่อสารธรรมะให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 20 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 20, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่าการใช้หลักวิมangsa ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาช่วยให้ผู้เผยแพร่สามารถพัฒนาวิธีการใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม เพราะการวิเคราะห์และการประเมินผลช่วยให้ผู้เผยแพร่เข้าใจจุดแข็งและข้อจำกัดของการใช้สื่อดิจิทัลในการเผยแพร่ธรรมะ การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า วิมangsa เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพ เนื่องจากการพิจารณาไตร่ตรองช่วยให้ผู้เผยแพร่สามารถวิเคราะห์ความเหมาะสมของเนื้อหาและวิธีการนำเสนอธรรมะ กระบวนการพิจารณาดังกล่าวยังช่วยให้ผู้เผยแพร่สามารถประเมินผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง เมื่อผู้เผยแพร่มีการตรวจสอบผลของการสื่อสารธรรมะ ก็จะสามารถปรับปรุงวิธีการเผยแพร่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่า การใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพุทธวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยการพิจารณาปัจจัยหลายด้าน เช่น ลักษณะของผู้ฟัง บริบทของสังคม และ

ความเหมาะสมของเนื้อหา เพราะผู้ฟังในสื่อออนไลน์มีความหลากหลายทั้งด้านวัฒนธรรมและความเชื่อ

จากประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า วิมังสาเป็นคุณธรรมสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถวิเคราะห์และประเมินการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างรอบคอบ การพิจารณาไตร่ตรองดังกล่าวช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมสามารถดำเนินไปอย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคม และสามารถพัฒนาวิธีการสื่อสารธรรมะให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคดิจิทัล

4.4 วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการพัฒนาผู้เผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยผู้เผยแผ่ที่มีความรู้ความสามารถ และความเข้าใจบริบทของสังคมอย่างเหมาะสม เนื่องจากสังคมในปัจจุบันมีความหลากหลายทั้งด้านศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และวิถีชีวิต การพัฒนาผู้เผยแผ่จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างความเข้าใจแก่ผู้คนในสังคมที่มีความแตกต่างกันได้อย่างเหมาะสม หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะหลักธรรมดังกล่าวช่วยให้ผู้เผยแผ่มีความตั้งใจ ความเพียร ความเอาใจใส่ และการพิจารณาไตร่ตรองในการพัฒนาตนเอง การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้เผยแผ่จึงเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถพัฒนาทักษะและความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้คนในสังคม เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทของสังคม รวมทั้งมีทักษะในการสื่อสารธรรมะให้เหมาะสมกับผู้ที่มีความรู้พื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน

4.4.1 ฉันทะ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีศักยภาพในการทำงานในสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยความพอใจและความตั้งใจของผู้เผยแผ่ในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ผู้เผยแผ่ที่มีฉันทะจะมีความสนใจในการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งพยายามพัฒนาทักษะด้านการสื่อสารและความเข้าใจบริบทของสังคม เพื่อให้สามารถถ่ายทอดหลักธรรมให้แก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสม ซึ่ง

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการในพื้นที่ ได้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีความพอใจในการทำงานมักจะมี ความตั้งใจในการศึกษาหลักธรรมและพัฒนาความรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง เพราะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยความรู้และความเข้าใจในบริบทของสังคม เพื่อให้สามารถนำหลักธรรมไปอธิบายแก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 4 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 4, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระวิทยากร ได้ให้ข้อมูลว่า ความพอใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาช่วยให้ผู้เผยแผ่มีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง ผู้เผยแผ่ที่มีฉันทะจะพยายามศึกษาแนวทางการสื่อสารธรรมะในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถเข้าถึงประชาชนได้หลากหลายกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 7 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 7, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระวิทยากร ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยความพอใจในการทำงาน เพราะผู้เผยแผ่ที่มีฉันทะจะมีความตั้งใจในการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชน และสามารถปรับวิธีการสื่อสารธรรมะให้เหมาะสมกับบริบทของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 11 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 11, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระธรรมทูต ได้แสดงความคิดเห็นว่า ความพอใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาช่วยให้ผู้เผยแผ่มีความกระตือรือร้นในการพัฒนาทักษะของตนเอง เช่น การฝึกการบรรยายธรรม การศึกษาวิธีการสื่อสารกับประชาชน และการเรียนรู้การใช้สื่อสมัยใหม่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 14 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 14, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่ ได้สะท้อนมุมมองว่า พระสงฆ์ที่สามารถเผยแผ่ธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพมักเป็นพระที่มีความตั้งใจในการทำงาน เพราะท่านจะพยายามศึกษาหลักธรรมและนำมาถ่ายทอดให้ประชาชนเข้าใจได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 18 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 18, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อผู้เผยแผ่มีความพอใจในการทำงาน เพราะความพอใจช่วยให้ผู้เผยแผ่มีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองและปรับปรุงวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง

การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ฉันทะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง ความพอใจในการทำงานช่วยให้ผู้เผยแผ่มีความตั้งใจในการศึกษาหลักธรรมและพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ความพอใจดังกล่าวยังช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถพัฒนาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะผู้เผยแผ่ที่มีฉันทะจะพยายามเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งศึกษาวิธีการสื่อสารธรรมะที่เหมาะสมกับผู้คนในสังคม ผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมไม่ได้เกิดจากเพียงการฝึกอบรมเท่านั้น แต่ยังเกิดจากความตั้งใจของผู้เผยแผ่ในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง จากประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ฉันทะเป็น

แรงจูงใจสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีความตั้งใจในการพัฒนาตนเองทั้งด้านความรู้และทักษะ ความพอใจในการทำงานช่วยให้ผู้เผยแผ่มีความมุ่งมั่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม ส่งผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของสังคมในยุคปัจจุบัน

4.4.2 วิริยะ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สามารถทำงานในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยความเพียรในการเรียนรู้และการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ผู้เผยแผ่ที่มีความเพียรจะพยายามศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง รวมทั้งพัฒนาทักษะด้านการสื่อสารและการทำความเข้าใจบริบทของสังคม เพื่อให้สามารถถ่ายทอดหลักธรรมให้แก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระสงฆ์ในพื้นที่ได้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมักเป็นผู้ที่มีความเพียรในการศึกษาหลักธรรมและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพราะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 5 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 5, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระวิทยากร ได้ให้ข้อมูลว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาควรอาศัยความเพียรในการฝึกฝนทักษะด้านการบรรยายธรรม เพราะการสื่อสารธรรมะให้เข้าใจง่ายและเหมาะสมกับผู้ฟังต้องอาศัยการฝึกฝนและประสบการณ์ในการเผยแผ่ธรรมะ

ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระธรรมทูต ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องมีความเพียรในการศึกษาบริบทของชุมชน เพราะผู้คนในสังคมมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ผู้เผยแผ่จึงต้องพยายามเรียนรู้วิถีชีวิตและความเชื่อของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 12 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 12, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่ ได้แสดงความคิดเห็นว่า พระสงฆ์ที่สามารถเผยแผ่ธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพมักเป็นพระที่มีความพยายามในการพัฒนาตนเอง เพราะการศึกษาหลักธรรมเพิ่มเติมและการฝึกฝนทักษะการสื่อสารช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเกิดประโยชน์ต่อประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนมุมมองว่า ความเพียรในการพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะผู้เผยแผ่ที่มีความพยายามในการเรียนรู้จะสามารถปรับวิธีการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับผู้คนในสังคมที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 19 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 19, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันควรอาศัยความเพียรในการเรียนรู้

เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ เพราะสื่อดิจิทัลเป็นช่องทางสำคัญที่ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า วิริยะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีความพยายามในการพัฒนาตนเอง ความเพียรดังกล่าวช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม ความเพียรยังช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพราะสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้เผยแผ่จึงต้องพยายามพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถนำหลักธรรมไปถ่ายทอดให้แก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสม ผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมไม่ได้เกิดขึ้นจากเพียงการฝึกอบรมเท่านั้น แต่ยังเกิดจากความเพียรของผู้เผยแผ่ในการศึกษาหลักธรรมและพัฒนาทักษะของตนเองอย่างต่อเนื่อง จากประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า วิริยะเป็นคุณธรรมสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีความพยายามในการพัฒนาตนเองทั้งด้านความรู้และทักษะ ความเพียรดังกล่าวช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน

4.4.3 จิตตะ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยความตั้งใจและความเอาใจใส่ในการทำงานของผู้เผยแผ่ เพราะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ได้เป็นเพียงการถ่ายทอดหลักธรรมเท่านั้น แต่ยังต้องคำนึงถึงบริบทของสังคมและความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 3 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 3, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการในพื้นที่ ได้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีความตั้งใจในการทำงานมักจะให้ความสำคัญกับการศึกษาหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง รวมทั้งพยายามพัฒนาวิธีการสื่อสารธรรมะให้เหมาะสมกับผู้ฟังในสังคมที่มีความหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 6 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 6, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระวิทยากร ได้ให้ข้อมูลว่า ความเอาใจใส่ในการพัฒนาตนเองเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะผู้เผยแผ่ต้องมีความเข้าใจทั้งด้านเนื้อหาธรรมะและวิธีการนำเสนอ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าใจหลักธรรมและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 9 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 9, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระธรรมทูต ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องมีความตั้งใจในการทำ ความเข้าใจบริบทของชุมชน เพราะประชาชนในแต่ละพื้นที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ผู้เผยแผ่จึงต้องพิจารณาวิธีการสื่อสารธรรมะให้เหมาะสมกับผู้ฟัง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 13 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 13, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่ ได้แสดงความคิดเห็นว่า พระสงฆ์ที่สามารถเผยแผ่ธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพมักเป็นพระที่มีความตั้งใจในการทำงาน

เพราะท่านจะให้ความสำคัญกับการเตรียมเนื้อหาและการอธิบายธรรมะให้เข้าใจง่าย ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 17 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 17, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนมุมมองว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันต้องอาศัยความตั้งใจในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพราะสังคม มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้เผยแผ่จึงต้องพยายามพัฒนาความรู้และทักษะของตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 20 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 20, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่า ความตั้งใจของผู้เผยแผ่มีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะผู้เผยแผ่ที่มีความเอาใจใส่ในการทำงานจะสามารถถ่ายทอดหลักธรรมให้แก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า จิตตะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีความตั้งใจในการพัฒนาตนเองและการปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ความเอาใจใส่ในการทำงานช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถศึกษาหลักธรรมและพัฒนาทักษะการสื่อสารได้อย่างต่อเนื่อง ความตั้งใจดังกล่าวยังช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถเข้าใจบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมได้ดีขึ้น เพราะผู้เผยแผ่ที่มีจิตตะจะพยายามเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถดำเนินไปได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคม ผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ได้เกิดขึ้นเพียงจากการฝึกอบรมหรือการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเกิดจากความตั้งใจของผู้เผยแผ่ในการพัฒนาตนเองและการปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง จากประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า จิตตะเป็นคุณธรรมสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีความตั้งใจและความเอาใจใส่ในการพัฒนาตนเอง รวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ ความตั้งใจดังกล่าวช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถถ่ายทอดหลักธรรมให้แก่ประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม และสามารถสร้างความเข้าใจระหว่างผู้คนในสังคมได้อย่างยั่งยืน

4.4.4 วิมังสา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมไม่ได้อาศัยเพียงความรู้หรือประสบการณ์เท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยการพิจารณาและการประเมินการทำงานของตนเองอย่างต่อเนื่อง ผู้เผยแผ่ที่มีวิมังสาจะให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ผลของการเผยแผ่ธรรมะ รวมทั้งพิจารณาความเหมาะสมของวิธีการสื่อสารธรรมะในบริบทของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระสงฆ์ในพื้นที่จะได้สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาควรมีการประเมินผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง เพราะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ผู้เผยแผ่จึงต้องพิจารณาผลของการสื่อสารธรรมะและนำข้อมูลดังกล่าวมาปรับปรุงการทำงานของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้

ข้อมูลสำคัญท่านที่ 4 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 4, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระวิทยากร ได้ให้ข้อมูลว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาควรอาศัยการวิเคราะห์ประสบการณ์ในการเผยแผ่ธรรมะ เพราะการเรียนรู้จากประสบการณ์ช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถเข้าใจจุดแข็งและข้อจำกัดของตนเอง และสามารถปรับปรุงวิธีการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับผู้ฟัง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 8, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นพระธรรมทูต ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมควรมีการพิจารณาวิธีการสื่อสารธรรมะอย่างรอบคอบ เพราะผู้ฟังในสังคมมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การวิเคราะห์ลักษณะของผู้ฟังช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถเลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 12 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 12, สัมภาษณ์, 2569) ซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่ ได้แสดงความคิดเห็นว่า พระสงฆ์ที่สามารถเผยแผ่ธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพมักเป็นพระที่มีการพิจารณาการทำงานของตนเองอย่างต่อเนื่อง เพราะการประเมินผลช่วยให้สามารถปรับปรุงวิธีการอธิบายธรรมะให้เข้าใจง่ายและเหมาะสมกับประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 16, สัมภาษณ์, 2569) ได้สะท้อนมุมมองว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันควรให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพระสงฆ์ เพราะการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถวิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 19 (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 19, สัมภาษณ์, 2569) ได้ให้ความคิดเห็นว่า การใช้หลักวิมangsaในการพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะการพิจารณาและการประเมินผลช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถปรับปรุงรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า วิมangsaเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง การพิจารณาและการวิเคราะห์การทำงานช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถปรับปรุงวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม

การใช้วิมangsaยังช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น ลักษณะของผู้ฟัง บริบทของชุมชน และความเหมาะสมของวิธีการสื่อสารธรรมะ เมื่อผู้เผยแผ่มีการวิเคราะห์ปัจจัยเหล่านี้อย่างรอบคอบ ก็จะสามารถเลือกแนวทางการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับสังคมได้ผลการวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยการเรียนรู้และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพราะสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้เผยแผ่จึงต้องพิจารณาวิธีการทำงานของตนเองและปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคม จากประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า วิมangsaเป็นคุณธรรมสำคัญที่ช่วยให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถพิจารณาและประเมินการทำงานของตนเองได้อย่างรอบคอบ การวิเคราะห์และการตรวจสอบดังกล่าวช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองและปรับปรุงวิธีการเผย

เผยแพร่วรรณกรรมให้เหมาะสมกับสังคมพหุวัฒนธรรม ส่งผลให้การเผยแพร่วรรณกรรมสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

4.5 สรุป

การวิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแพร่วรรณกรรมในสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 รูป/คน ประกอบด้วย พระสังฆาธิการ พระวิทยากร พระธรรมทูต และประชาชนในพื้นที่ โดยนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดของหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา และจำแนกการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร ด้านการเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ และด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่ ผลการวิเคราะห์พบว่า หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแพร่วรรณกรรมในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากหลักธรรมดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้ผู้เผยแพร่มีความตั้งใจ ความเพียร ความเอาใจใส่ และการพิจารณาไตร่ตรองในการดำเนินงานเผยแพร่วรรณกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเผยแพร่วรรณกรรมเกิดประสิทธิภาพในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร ผลการวิเคราะห์พบว่า การเผยแพร่วรรณกรรมในสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยการใช้ภาษาที่เหมาะสมและการสื่อสารที่เข้าใจง่าย ผู้เผยแพร่ที่มีฉันทะจะมีความพอใจในการศึกษาวิธีการสื่อสารธรรมะเพื่อให้เหมาะสมกับผู้ฟังในแต่ละกลุ่ม ส่วนวิริยะช่วยให้ผู้เผยแพร่มีความเพียรในการพัฒนาทักษะการสื่อสาร จิตตะทำให้ผู้เผยแพร่มีความตั้งใจในการเตรียมเนื้อหาธรรมะ และวิมังสาช่วยให้ผู้เผยแพร่สามารถพิจารณาวิธีการสื่อสารธรรมะให้เหมาะสมกับบริบทของสังคม

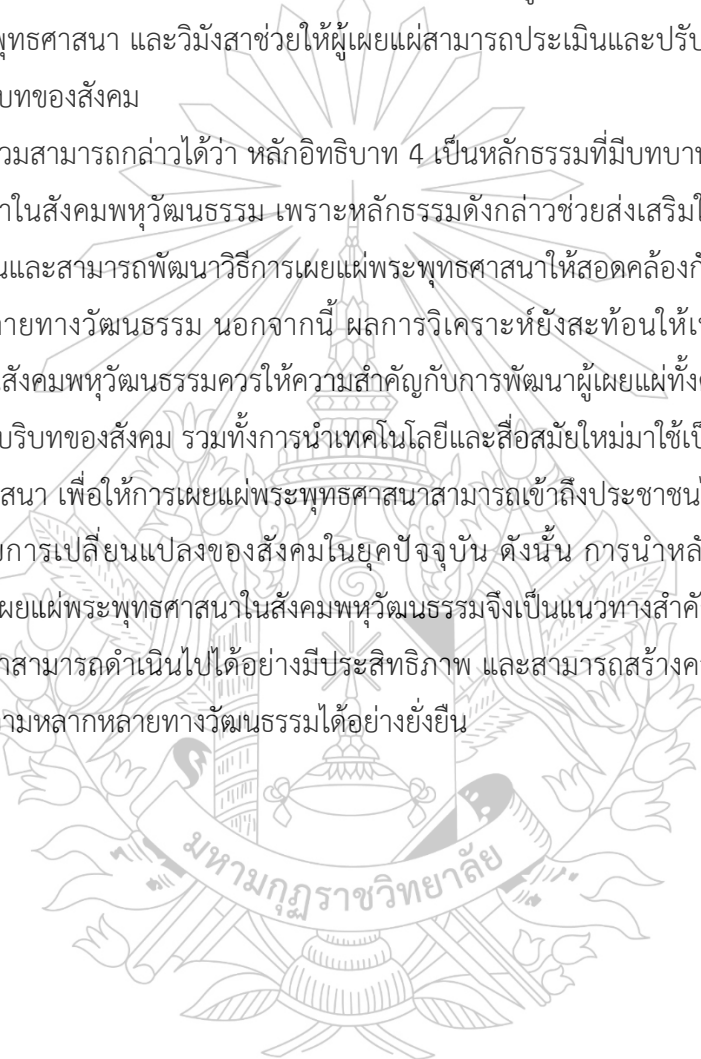
ด้านการเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น ผลการวิเคราะห์พบว่า การเผยแพร่วรรณกรรมในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยความเข้าใจในวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความเชื่อของประชาชนในชุมชน ผู้เผยแพร่ที่มีฉันทะจะมีความสนใจในการเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน วิริยะช่วยให้ผู้เผยแพร่มีความเพียรในการศึกษาบริบทของสังคม จิตตะทำให้ผู้เผยแพร่มีความเอาใจใส่ในการทำความเข้าใจผู้คนในชุมชน และวิมังสาช่วยให้ผู้เผยแพร่สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมและปรับวิธีการเผยแพร่ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

ด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ ผลการวิเคราะห์พบว่า เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้การเผยแพร่วรรณกรรมในสังคมพหุวัฒนธรรมสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง ผู้เผยแพร่ที่มีฉันทะจะมีความสนใจในการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีเพื่อการเผยแพร่วรรณกรรม

วิธีช่วยให้ผู้เผยแผ่มีความพยายามในการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยี จิตตะช่วยให้ผู้เผยแผ่มีความตั้งใจในการสร้างสื่อธรรมะที่มีคุณภาพ และวิมังสาช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถประเมินผลการใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและปรับปรุงรูปแบบการสื่อสารธรรมะให้เหมาะสมกับผู้ฟัง

ด้านการพัฒนาผู้เผยแผ่ ผลการวิเคราะห์พบว่า การพัฒนาศักยภาพของผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมเกิดประสิทธิภาพ ผู้เผยแผ่ที่มีฉันทะจะมีความพอใจในการพัฒนาตนเอง วิธีช่วยให้ผู้เผยแผ่มีความเพียรในการศึกษาหลักธรรมและฝึกฝนทักษะการเผยแผ่ จิตตะช่วยให้ผู้เผยแผ่มีความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา และวิมังสาช่วยให้ผู้เผยแผ่สามารถประเมินและปรับปรุงวิธีการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคม

โดยภาพรวมสามารถกล่าวได้ว่า หลักอริยบท 4 เป็นหลักธรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะหลักธรรมดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้ผู้เผยแผ่มีความมุ่งมั่นในการทำงานและสามารถพัฒนาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ยังสะท้อนให้เห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เผยแผ่ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และความเข้าใจในบริบทของสังคม รวมทั้งการนำเทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่มาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน ดังนั้น การนำหลักอริยบท 4 มาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างความเข้าใจระหว่างผู้คนในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม 2) เพื่อศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) เพื่อวิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 รูป/คน ประกอบด้วย พระสังฆาธิการ 5 รูป พระวิทยากร 5 รูป พระธรรมทูต 3 รูป และประชาชนในอำเภอสะเตา 7 คน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามกรอบการเผยแผ่ 4 ด้าน ได้แก่ การใช้ภาษาและการสื่อสาร การเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ และการพัฒนาผู้เผยแผ่ โดยเชื่อมโยงกับหลักอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา บทนี้นำเสนอสาระสำคัญเป็น 3 ส่วน ได้แก่ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 สรุปแนวคิดทฤษฎีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม

ผลการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมมิใช่เพียงการถ่ายทอดหลักธรรมจากผู้เผยแผ่ไปยังผู้รับสาร แต่เป็นกระบวนการสื่อสารที่ต้องคำนึงถึงความแตกต่างด้านศาสนา ภาษา ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และประสบการณ์ของผู้คนในพื้นที่ เป้าหมายของการเผยแผ่จึงควรมุ่งให้ผู้รับสารเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้ โดยไม่ทำให้การสื่อสารกลายเป็นเหตุแห่งความไม่ไว้วางใจหรือความขัดแย้งระหว่างกลุ่มความเชื่อ การเผยแผ่ที่เหมาะสมกับสังคมพหุวัฒนธรรมจึงต้องตั้งอยู่บนความเคารพศักดิ์ศรีของมนุษย์ การยอมรับความแตกต่าง การไม่เบียดเบียน และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เผยแผ่กับชุมชน

สำหรับบริบทอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา ซึ่งมีประชาชนต่างศาสนาและต่างวัฒนธรรมอาศัยอยู่ร่วมกัน การเผยแผ่ที่เหมาะสมต้องมีความยืดหยุ่นในด้านวิธีการ แต่ยังคงรักษาความถูกต้องของ

พระธรรมวินัย กล่าวคือ สามารถปรับภาษา ตัวอย่าง ช่องทางสื่อสาร เวลา สถานที่ และรูปแบบ กิจกรรมให้สอดคล้องกับผู้รับสารได้ ขณะเดียวกันต้องไม่บิดเบือนแก่นของหลักธรรม การสร้างพื้นที่ กลางของชุมชน การทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การสื่อสารด้วยเมตตา และการทำงานร่วมกับผู้นำ ชุมชน จึงเป็นเงื่อนไขที่ช่วยให้พระพุทธศาสนาสามารถทำหน้าที่เชิงคุณธรรมและเชิงสังคมในพื้นที่พหุ วัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม

5.1.2 สรุปหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลการศึกษาหลักอิทธิบาท 4 พบว่า ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นองค์ธรรมที่สัมพันธ์ กันเป็นกระบวนการนำไปสู่ความสำเร็จของกิจที่ดำเนินไปโดยชอบ ฉันทะ คือ ความพอใจ ความเต็มใจ และการเห็นคุณค่าของสิ่งที่ทำ วิริยะ คือ ความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง ไม่ทอดทิ้งกิจเมื่อพบ อุปสรรค จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ ตั้งมั่น และรับผิดชอบต่อกิจที่ทำ ส่วนวิมังสา คือ การใช้ปัญญา พิจารณา ตรวจสอบ ทดลอง ประเมิน และปรับปรุงวิธีดำเนินงานให้เหมาะสม องค์ธรรมทั้งสี่จึงมิใช่ หลักที่แยกออกจากกัน แต่ทำงานสนับสนุนกันตั้งแต่การกำหนดเจตนา การลงมือปฏิบัติ การรักษา คุณภาพ ไปจนถึงการประเมินผล

เมื่อนำมาประยุกต์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อิทธิบาท 4 ทำหน้าที่เป็นหลักกำกับทั้งตัวผู้ เผยแผ่และกระบวนการเผยแผ่ ฉันทะทำให้ผู้เผยแผ่เห็นคุณค่าของภารกิจและพร้อมเรียนรู้ผู้รับสาร วิริยะทำให้เกิดการฝึกฝนและปรับตัวอย่างต่อเนื่อง จิตตะช่วยกำกับความรอบคอบทั้งด้านเนื้อหา ภาษา และผลกระทบต่อผู้ฟัง ขณะที่วิมังสาทำให้การเผยแผ่ไม่หยุดอยู่กับการดำเนินกิจกรรม แต่มีการ ตรวจสอบผลและนำข้อค้นพบกลับมาพัฒนางานครั้งต่อไป จึงสามารถอธิบายอิทธิบาท 4 ได้ใน ลักษณะวงจรพัฒนาการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง

5.1.3 สรุป การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอสะเตา จังหวัด สงขลา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามสะท้อนว่า การใช้หลักอิทธิบาท 4 มีความสัมพันธ์กับการ เผยแผ่ทั้ง 4 ด้านอย่างเป็นองค์รวม มิใช่การจับคู่องค์ธรรมหนึ่งกับกิจกรรมเพียงประเภทเดียว โดยมี สาระสำคัญดังนี้

ด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร พบว่า ผู้เผยแผ่ต้องใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สุกภาพ และ เหมาะสมกับพื้นฐานของผู้ฟัง เชื่อมโยงหลักธรรมกับสถานการณ์และวิถีชีวิตจริง รวมทั้งระมัดระวัง

ถ้อยคำที่อาจกระทบความเชื่อของผู้อื่น ฉันทะทำให้เกิดความเต็มใจที่จะเรียนรู้วิธีสื่อสาร วิธีะทำให้ฝึกฝนและปรับวิธีอธิบายอย่างต่อเนื่อง จิตตะทำให้ใส่ใจผู้ฟังและเตรียมเนื้อหาอย่างรอบคอบ ส่วนวิมังสาทำให้สามารถประเมินความเข้าใจและปรับวิธีสื่อสารให้เหมาะกับผู้รับสารแต่ละกลุ่ม

ด้านการเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ความสำเร็จของการเผยแผ่ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เผยแผ่ในการเรียนรู้วิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนในพื้นที่ การเคารพความแตกต่างและการสร้างความไว้วางใจมีความสำคัญก่อนการสื่อสารเรื่องศาสนา ฉันทะเป็นแรงผลักดันให้สนใจเรียนรู้ชุมชน วิธีะทำให้สร้างความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง จิตตะทำให้ละเอียดอ่อนต่อข้อจำกัดทางวัฒนธรรม และวิมังสาช่วยให้วิเคราะห์สถานการณ์และเลือกวิธีเผยแผ่ที่เหมาะสมโดยไม่ลดทอนแก่นของพระธรรม

ด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ พบว่า สื่อดิจิทัลช่วยขยายการเข้าถึงธรรมะและทำให้ผู้รับสารสามารถเรียนรู้ได้โดยไม่จำกัดสถานที่ แต่ประสิทธิภาพของการเผยแผ่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับยอดเข้าชมหรือความทันสมัยของแพลตฟอร์มเพียงอย่างเดียว หากขึ้นอยู่กับความถูกต้อง ความเหมาะสม และผลกระทบของเนื้อหาด้วย ฉันทะทำให้ผู้เผยแผ่เปิดรับการเรียนรู้สื่อใหม่ วิธีะทำให้พัฒนาทักษะการผลิตและเผยแพร่สื่อ จิตตะทำให้ตรวจสอบเนื้อหาก่อนเผยแพร่ และวิมังสาทำให้ประเมินทั้งการเข้าถึง ความเข้าใจ และผลสะท้อนจากผู้รับสารเพื่อนำไปปรับปรุง

ด้านการพัฒนาผู้เผยแผ่ พบว่า ผู้เผยแผ่ในสังคมพหุวัฒนธรรมควรได้รับการพัฒนาทั้งความรู้ พระธรรมวินัย ทักษะการสื่อสาร ความเข้าใจความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม ทักษะเทคโนโลยี การรับฟัง และการทำงานกับชุมชน ฉันทะช่วยสร้างแรงจูงใจภายใน วิธีะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จิตตะทำให้รับผิดชอบต่อบทบาทและความน่าเชื่อถือของตน ส่วนวิมังสาช่วยให้ผู้เผยแผ่สะท้อนผลการปฏิบัติงานและกำหนดประเด็นที่ต้องพัฒนาต่อไป

ข้อค้นพบสำคัญของการวิจัยจึงอยู่ที่การมองอิทธิบาท 4 เป็น “กลไกกำกับกระบวนการเผยแผ่” ที่ทำงานร่วมกับความเข้าใจพหุวัฒนธรรม กล่าวคือ การเผยแผ่ที่เหมาะสมต้องเริ่มจากเจตนาที่มุ่งประโยชน์และสันติภาพ ลงมือทำอย่างต่อเนื่องด้วยความเพียร ใส่ใจความถูกต้องและความรู้สึกของผู้คน และประเมินปรับปรุงด้วยปัญญา ผลลัพธ์ที่คาดหวังจึงไม่ควรวัดเพียงจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือจำนวนผู้รับชมสื่อ แต่ควรพิจารณาความเข้าใจในหลักธรรม การนำไปใช้ในชีวิต ความไว้วางใจของชุมชน และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบด้วย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลในส่วนนี้ นำข้อค้นพบจากบทที่ 4 มาเปรียบเทียบกับแนวคิดหลักธรรมและงานวิจัยที่ทบทวนไว้ในบทที่ 1-3 เพื่ออธิบายว่าข้อค้นพบมีความหมายอย่างไรเหตุใดจึงเกิดขึ้นในบริบทอำเภอสะเตาะและมีประเด็นใดที่ช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม

5.2.1 การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร

ผลการวิจัยพบว่า การใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย การยกตัวอย่างจากชีวิตประจำวัน และการเลือกถ้อยคำที่ไม่กระทบความเชื่อของผู้อื่นเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเผยแผ่ในอำเภอสะเตาะ ข้อค้นพบนี้แสดงว่า “ความถูกต้องของเนื้อหา” และ “ความเหมาะสมของวิธีสื่อสาร” ต้องดำเนินไปพร้อมกัน การรักษาหลักธรรมโดยไม่ปรับวิธีนำเสนออาจทำให้ผู้รับสารเข้าใจไม่ถึงสาระ ขณะที่การปรับเนื้อหามากเกินไปเพื่อให้ถูกใจผู้ฟังก็อาจทำให้สาระของพระธรรมคลาดเคลื่อน ดังนั้น จุดสมดุลของการเผยแผ่จึงอยู่ที่การรักษาแก่นธรรมและปรับรูปแบบการสื่อสารตามผู้รับสาร

ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับพระเมธาวินัยรส (สุเทพ ปสิวิโก) และคณะ (2562) ที่เสนอให้พัฒนาวิธีการเผยแผ่ที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายกับชุมชนและใช้สื่อที่เหมาะสม การวิจัยครั้งนี้ช่วยขยายข้อค้นพบดังกล่าวในบริบทพหุวัฒนธรรมว่า ความหลากหลายของวิธีการมิใช่เพียงเรื่องประสิทธิภาพในการเข้าถึง แต่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความละเอียดอ่อนทางศาสนาและวัฒนธรรม ผู้เผยแผ่จึงต้องฟังผู้รับสารและประเมินผลการสื่อสาร ไม่ใช่ใช้รูปแบบเดียวกับทุกกลุ่ม

เมื่อพิจารณาผ่านอิทธิบาท 4 พบว่า ฉันทะทำหน้าที่สร้างแรงจูงใจให้ผู้เผยแผ่ต้องการเข้าใจผู้ฟัง วิริยะทำให้เกิดการฝึกฝนและปรับภาษาซ้ำ ๆ จิตตะทำให้ระมัดระวังถ้อยคำและผลกระทบ ส่วนวิมังสาทำให้เกิดการตรวจสอบว่าผู้รับสารเข้าใจจริงหรือไม่ จึงเห็นได้ว่าอิทธิบาท 4 ไม่ได้เป็นเพียงคุณธรรมส่วนบุคคล แต่สามารถแปลงเป็นขั้นตอนเชิงวิชาชีพของการสื่อสารธรรมะได้

5.2.2 การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผลการวิจัยชี้ว่า ผู้เผยแผ่ต้องเข้าใจวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนในพื้นที่ก่อนออกแบบกิจกรรมเผยแผ่ ประเด็นนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในอำเภอสะเตาะ เพราะการอยู่ร่วมกันของผู้คนต่างศาสนาทำให้งิจกรรมหรือถ้อยคำบางอย่างมีความหมายแตกต่างกันตามบริบท

การรู้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอ แต่ต้องสร้างความสัมพันธ์และเรียนรู้จากคนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับพระพลวัฒน์ สพล และคณะ (2568) ที่ชี้ให้เห็นว่าความหลากหลายด้านภาษา ขนบธรรมเนียม และวิถีชีวิตก่อให้เกิดความท้าทายต่อการเรียนรู้และการจัดการความรู้ และจำเป็นต้องใช้แนวทางที่ยืดหยุ่น รวมทั้งสอดคล้องกับแนวทางของพระเมธาวันยรส (สุเทพ ปสิวิโก) และคณะ (2562) ที่ให้ความสำคัญกับเครือข่ายชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วน การวิจัยครั้งนี้จึงสนับสนุนแนวคิดว่าการเผยแพร่ในสังคมพหุวัฒนธรรมไม่ควรเป็นการสื่อสารทางเดียว แต่ควรเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เผยแพร่กับชุมชน

ในมิติของอิทธิบาท 4 ฉันทะทำให้ผู้เผยแพร่เต็มใจเปิดรับความแตกต่าง วิริยะทำให้ไม่หยุดการเรียนรู้เมื่อพบอุปสรรค จิตตะทำให้ใส่ใจรายละเอียดที่อาจมีผลต่อความรู้สึกของคนต่างศาสนา และวิมังสาทำให้สามารถแยก “แก่นธรรมที่ต้องรักษา” ออกจาก “รูปแบบที่ปรับได้” การแยกสองส่วนนี้ออย่างมีปัญญาเป็นประเด็นสำคัญ เพราะช่วยให้การปรับตัวไม่กลายเป็นการลดทอนพระธรรม และการรักษาหลักธรรมไม่กลายเป็นความแข็งตัวทางวิธีการ

5.2.3 การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่

ผลการวิจัยพบว่า เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการขยายการเข้าถึงธรรมะ แต่การใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพต้องพิจารณาทั้งเนื้อหา กลุ่มเป้าหมาย รูปแบบแพลตฟอร์ม และผลกระทบทางสังคม ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับพระครูสถิตพนมวัน (เอียดแก้ว) และคณะ (2567) ที่กล่าวถึงบทบาทการเผยแพร่ของพระสังฆาธิการผ่านสื่อและเทคโนโลยีมากขึ้น และสอดคล้องกับพระเมธาวันยรส (สุเทพ ปสิวิโก) และคณะ (2562) ที่เสนอให้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อมวลชน และสื่อสังคมออนไลน์เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่ายขึ้น

อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้มีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า “การเข้าถึงมาก” ไม่เท่ากับ “การเผยแพร่สำเร็จ” เสมอไป เพราะสื่อที่มียอดรับชมสูงอาจสร้างความเข้าใจคลาดเคลื่อนหรือความขัดแย้งได้ หากเนื้อหาถูกตัดออกจากบริบทหรือใช้ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมกับความหลากหลายทางศาสนา ดังนั้น ตัวชี้วัดความสำเร็จของสื่อธรรมะควรรวมถึงความถูกต้องของเนื้อหา ระดับความเข้าใจ การนำไปใช้ และผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในชุมชน ไม่ควรพิจารณาเฉพาะยอดชม ยอดแชร์ หรือจำนวนผู้ติดตาม

อิทธิบาท 4 สามารถใช้เป็นกรอบกำกับจริยธรรมดิจิทัลได้อย่างชัดเจน ฉันทะกำกับให้ใช้เทคโนโลยีเพื่อประโยชน์ของผู้รับสารมากกว่าความนิยมส่วนบุคคล วิริยะทำให้เรียนรู้เครื่องมือใหม่

อย่างต่อเนื่อง จิตตะกำกับกับการตรวจสอบข้อความ ภาพ เสียง และแหล่งข้อมูลก่อนเผยแพร่ ส่วน
 วิมังสาทำให้ประเมินข้อมูลหลังการเผยแพร่และปรับเนื้อหาอย่างมีเหตุผล จึงเป็นการเชื่อมหลักธรรม
 กับสมรรถนะการสื่อสารในยุคดิจิทัลอย่างเป็นรูปธรรม

5.2.4 การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้าน การพัฒนาผู้เผยแผ่

ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพของผู้เผยแผ่เป็นเงื่อนไขสำคัญต่อคุณภาพของการเผยแผ่ เพราะ
 แม้จะมีเทคโนโลยีหรือช่องทางสื่อสารที่ดี หากผู้เผยแผ่ขาดความรู้พระธรรมวินัย ขาดทักษะการ
 สื่อสาร หรือไม่เข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม ก็อาจทำให้การเผยแผ่ไม่บรรลุเป้าหมาย ข้อ
 ค้นพบนี้สอดคล้องกับพระเมธาวิจารย์ (สุเทพ ปสฺสวโก) และคณะ (2562) ที่เสนอให้พัฒนาคุณลักษณะ
 และสมรรถนะของบุคลากรผู้เผยแผ่ให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และสอดคล้องกับพระ
 ครูสถิตพนมวัน (เอียดแก้ว) และคณะ (2567) ที่ให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งของพระสังฆาธิการ
 และเครือข่ายการเผยแผ่

การพัฒนาผู้เผยแผ่จึงไม่ควรจำกัดอยู่ที่การอบรมเป็นครั้งคราว แต่ควรเป็นระบบพัฒนา
 วิชาชีพต่อเนื่อง ประกอบด้วยการศึกษาพระธรรมวินัย การฝึกเทศนาและการสื่อสาร การเรียนรู้บริบท
 พหุวัฒนธรรม การใช้สื่อดิจิทัล การรับฟังและจัดการความเห็นต่าง ตลอดจนการสะท้อนผลหลัง
 ปฏิบัติงาน อิทธิบาท 4 สามารถเป็นกรอบภายในของระบบดังกล่าว โดยฉันทะสร้างแรงจูงใจ วิริยะ
 สร้างความต่อเนื่อง จิตตะสร้างความรับผิดชอบ และวิมังสาสร้างวัฒนธรรมการประเมินและปรับปรุง

ประเด็นที่ควรเน้นเป็นพิเศษคือ ความน่าเชื่อถือของผู้เผยแผ่สัมพันธ์กับความน่าเชื่อถือของ
 สาร ผู้เผยแผ่จึงต้องพัฒนาทั้ง “ความรู้” “ทักษะ” และ “พฤติกรรม” ไปพร้อมกัน การสื่อสารอย่าง
 สุภาพ การยอมรับเมื่อไม่ทราบคำตอบ การตรวจสอบข้อมูลก่อนเผยแพร่ และการเคารพศาสนิกชน
 อื่น เป็นส่วนหนึ่งของสมรรถนะผู้เผยแผ่ในสังคมพหุวัฒนธรรม มิใช่เรื่องรองจากความสามารถในการ
 เทศนา

ดังนั้น ผลการวิจัยด้านการพัฒนาผู้เผยแผ่จึงสะท้อนให้เห็นว่า การนำหลักอิทธิบาท 4 มา
 ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศักยภาพของผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้เผยแผ่
 พระพุทธศาสนามีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง และสามารถปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาใน
 สังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 สามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน

5.2.5 การสังเคราะห์องค์ความรู้จากผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถสังเคราะห์ได้ว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมที่เหมาะสมควรดำเนินเป็นวงจร 4 ขั้นที่สัมพันธ์กับอิทธิบาท 4 ได้แก่ 1) เริ่มจากฉันทะ กำหนดเจตนาให้มุ่งประโยชน์ของผู้รับสารและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 2) ใช้วิริยะในการเรียนรู้ผู้คน ฝึกทักษะ และดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง 3) ใช้จิตตะกำกับคุณภาพ ความถูกต้อง และความละเอียดอ่อนต่อบริบท และ 4) ใช้วิมังสาประเมินผลจากข้อมูลจริงแล้วนำกลับมาปรับเป้าหมาย วิธีการ และการพัฒนาผู้เผยแพร่ในรอบต่อไป

องค์ความรู้ดังกล่าวอาจเรียกในเชิงกระบวนการว่า “วงจรอิทธิบาทเพื่อการเผยแพร่ในสังคมพหุวัฒนธรรม” ซึ่งมีเงื่อนไขกำกับ 3 ประการ คือ รักษาความถูกต้องของพระธรรมวินัย เคารพศักดิ์ศรีและความเชื่อของผู้อื่น และมุ่งผลลัพธ์ด้านความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ จุดเด่นของวงจรนี้คือไม่แยกงานเผยแผ่ออกจากบริบทชุมชน และไม่แยกเทคโนโลยีออกจากจริยธรรมของผู้ใช้สื่อ จึงสามารถใช้เป็นกรอบสำหรับวางแผน ดำเนินงาน และประเมินกิจกรรมเผยแพร่ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายได้

ตารางที่ 5.1 การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม

หลักอิทธิบาท 4	ภาษาและการสื่อสาร	บริบทและวัฒนธรรม	เทคโนโลยีและสื่อ	การพัฒนาผู้เผยแพร่
ฉันทะ	เต็มใจเรียนรู้ผู้ฟังและวิธีสื่อสาร	สนใจเรียนรู้วิถีชีวิตและความเชื่อ	เปิดรับสื่อใหม่เพื่อประโยชน์ผู้รับสาร	มีแรงจูงใจพัฒนาตนและเห็นคุณค่างานเผยแผ่
วิริยะ	ฝึกภาษาและวิธีอธิบายอย่างต่อเนื่อง	สร้างสัมพันธ์และเรียนรู้ชุมชนระยะยาว	พัฒนาทักษะผลิตและใช้สื่ออย่างสม่ำเสมอ	ศึกษาธรรมะ ภาษา สื่อ และทักษะชุมชนต่อเนื่อง
จิตตะ	ใส่ใจถ้อยคำ เนื้อหา และความเข้าใจของผู้ฟัง	ละเอียดอ่อนต่อข้อจำกัดทางศาสนาและวัฒนธรรม	ตรวจสอบเนื้อหา แหล่งข้อมูล และผลกระทบก่อนเผยแพร่	รับผิดชอบต่อบทบาท ความประพฤติ และคุณภาพงาน
วิมังสา	ประเมินความเข้าใจและปรับวิธีสื่อสาร	วิเคราะห์สถานการณ์และเลือกวิธีที่เหมาะสม	ประเมินการเข้าถึงความเข้าใจ และผลกระทบของสื่อ	สะท้อนผล ประเมินสมรรถนะ และวางแผนพัฒนาต่อเนื่อง

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเผยแผ่

เผยแพร่วรรณคดีในสังคมพหุวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคตดังต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการนำไปใช้

1. ควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะการสื่อสารของผู้เผยแพร่วรรณคดี

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่วรรณคดี เช่น คณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา ควรจัดอบรมและพัฒนาทักษะการสื่อสารของพระสงฆ์และพระธรรมทูต เพื่อให้สามารถสื่อสารหลักธรรมให้เหมาะสมกับผู้คนในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยเฉพาะการใช้ภาษาและการสื่อสารที่เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

2. ควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลในการเผยแพร่วรรณคดี

ในยุคสังคมดิจิทัล การใช้เทคโนโลยีและสื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่วรรณคดี ดังนั้น ควรสนับสนุนให้พระสงฆ์และผู้เผยแพร่วรรณคดีได้พัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยี เช่น การผลิตสื่อธรรมะออนไลน์ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ หรือการจัดกิจกรรมเผยแพร่วรรณคดีในรูปแบบออนไลน์ เพื่อให้สามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง

3. ควรส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ในการทำงานเผยแพร่วรรณคดี

หลักอริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจ ความเพียร ความตั้งใจ และการพิจารณาไตร่ตรองในการทำงาน ดังนั้น ควรส่งเสริมให้ผู้เผยแพร่วรรณคดีได้นำหลักอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้การเผยแพร่วรรณคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อสังคม

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ รูปแบบการเผยแพร่วรรณคดีในสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยและนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการเผยแพร่วรรณคดีในระดับประเทศ

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแพร่วรรณคดี เพื่อพัฒนาแนวทางการใช้สื่อดิจิทัลในการเผยแพร่วรรณคดีให้เหมาะสมกับสังคมในยุคดิจิทัล

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การพัฒนาศักยภาพของพระธรรมทูตในสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาแนวทางการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพของพระธรรมทูตให้สามารถทำงานในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการเผยแพร่วรรณคดีในสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อสร้างแบบจำลองหรือกรอบแนวคิดที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการเผยแพร่วรรณคดีในอนาคต

5. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม เพื่อพัฒนา
แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับสังคมโลกในยุคปัจจุบัน

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือ เอกสารราชการ และเว็บไซต์

ด้านศุลกากรสะเดา. (2563). ประวัติด้านศุลกากรสะเดา. <https://sadao.customs.go.th/>

พระธรรมโกศาจารย์. (2520). หลักแห่งความสำเร็จในพระพุทธศาสนา. ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2544). พุทธธรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2546). การสื่อสารด้วยธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2546). แนวคิดการพัฒนาในพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2554). ธรรมะกับชีวิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

พุทธทาสภิกขุ. (2533). การเผยแผ่ธรรมะ. กองทุนธรรมทาน.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2566). การเผยแผ่ร่วมสมัยในภูมิภาคเอเชีย. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2566). ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่สถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรม. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2566). รายงานสถิติพระธรรมทูตและกิจกรรมเผยแผ่.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2565). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.

<https://dictionary.orst.go.th/>

2) บทความวารสาร

จิรัตติกาล สุขสิงห์. (2565). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 5(1), 211–219.

พระครูสถิตพนมวัน (เอียดแก้ว), พระครูบวรชัยวัฒน์, พระเมธีวชิราภรณ์, โสภณ ขำทัพ, และสุจิตรา ทิพย์บุรี. (2567). บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดกระบี่. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 29(1), 28–42. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jar/article/view/269304>

พระครูปริยัติสุวัฒนาภรณ์ (ประภาส จันทวนโณ). (2560). การบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดระยอง. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2-04), 231–246. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/241596>

พระมหาปรีชา สาเล็ง. (2560). ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตอาสาใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 12(3). <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/vrurdihsjournal/article/view/107903>

พระมหาสุริยา อภิวฑฒโน. (2564). ประสิทธิภาพการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 11. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 6(3), 251–263. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JMSD/article/view/253823>

พระเมธาวิญญู (สุเทพ ปลิวโก), พระมหาวิโรจน์ คุณติโว, พระมหาวิรัชศักดิ์ สุเมธี, และสาลินี รักกตัญญู. (2562). รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 8(4), 17–33.

พระอดิศักดิ์ วิจิโต, พระณัฐพล ชยวุฒโณ, วิจิต ศิริ, และพระครูบวรชัยวัฒน์. (2567). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาเยาวชนในด้านการศึกษายุคดิจิทัล. *วารสารมหาวิทยาลัยมหานาคปริทรรศน์*, 11(1), 150–159. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/274614>

พระอักษราภิศุทธิ์ สิริวพัฒน์, พระรัตนมณี, และพระครูธีรศาสน์ไพศาล. (2564). กระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย. *วารสารสถาบันวิจัยพุทธธรรม*, 8(2), 107–118. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/prij/article/view/251605>

พระพลวัฒน์ สพล, พระครูสมุห์กิตติศักดิ์ ธรรมทตโต, พระครูสังฆรักษ์สัญญา จิรวทโธม, พระก้องเกียรติ สุขพัฒน์ปญโญ, และประเสริฐ ธิลา. (2568). แนวทางการจัดการความรู้แบบพุทธวัฒนธรรมสำหรับพระสงฆ์ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 8(2), 187–199. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/bim/article/view/279278>

ภูริทัต ศรีอร่าม. (2563). แนวทางการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการสื่อสารและเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระภิกษุ-สามเณรในจังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 5(3), 67–77. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JMSD/article/view/250027>

3) วิทยานิพนธ์ / รายงานการวิจัย

อาดิษ วารีกุล. (2547). ศึกษาการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิมบ้านนาทับ ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยทักษิณ].

สุไรยา วานี และมะรอนิง สาแลมิง. (2557). การอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพุทธวัฒนธรรม: กรณีศึกษาตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์].

2. ภาษาอังกฤษ

Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures: Selected essays*. Basic Books.

Habermas, J. (1998). *The postnational constellation: Political essays* (M. Pensky, Trans. & Ed.). MIT Press.

Kymlicka, W. (1995). *Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights*. Oxford University Press.

Polit, D. F., Beck, C. T., & Owen, S. V. (2007). Is the CVI an acceptable indicator of content validity? Appraisal and recommendations. *Research in Nursing & Health*, 30(4), 459–467. <https://doi.org/10.1002/nur.20199>

Rogers, E. M. (1995). *Diffusion of innovations* (4th ed.). Free Press.

Taylor, C. (1994). The politics of recognition. In A. Gutmann (Ed.), *Multiculturalism: Examining the politics of recognition* (pp. 25–73). Princeton University Press.

Tongsri, P. (2022). Factors influencing the coexistence in a multicultural society of Thai Buddhists and Muslims: Case study of Laem Nok Community, Ban Na Subdistrict, Mueang District, Pattani Province. *Journal of Humanities and Social Sciences Prince of Songkla University*, 18(1), 48–83. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/eJHUSO/article/view/261614>

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

รายชื่อ	ตำแหน่ง
1. พระครูวิรัตธรรมโชติ	เจ้าคณะอำเภอเมืองสงขลาวัดชัยมงคล อ.เมือง จ.สงขลา
2. พระครูโกศลอรธกิจ	รองเจ้าคณะจังหวัดสงขลา-สตูล(ธ)วัดโคกเปรี้ยว อ.เมือง จ.สงขลา
3. พระใบฎีกาสมศักดิ์ ฐิตคุณ	เจ้าอาวาสวัดนารังนก อ.บางกล่ำ จ.สงขลา

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือเพื่อการวิจัย

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๒ ตำบลนาพุ อำเภอมะขาม
จังหวัดนครราชสีมา ๔๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๗๒๘๘ ๙ www.ssc.mbu.ac.th

๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
เรียน พระครูวิจิตรธรรมโชติ

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวุฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ศรีธรรมราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุ
วัฒนธรรมด้วยหลักอริยาบท ๔ ในอำเภอเสนา จังหวัดสงขลา (THE PROPAGATION OF BUDDHISM IN A
MULTICULTURAL SOCIETY THROUGH THE FOUR BASES OF ACCOMPLISHMENT IN SADOO
DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)" โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

ในการนี้จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของ
เครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๔๓๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิจิตรธรรมโชติ
๗ มีนาคม ๒๕๖๔

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๔๐-๐๑๒๘-๔ www.ssc.mbu.ac.th

๖ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
เรียน พระครูโกศลอรธกิจ

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑูโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ศรีธรรมราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุ
วัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา (THE PROPAGATION OF BUDDHISM IN A
MULTICULTURAL SOCIETY THROUGH THE FOUR BASES OF ACCOMPLISHMENT IN SADAO
DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)" โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

ในการนี้จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของ
เครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๔๐-๐๑๒๘

พระครูโกศลอรธกิจ
อ. อำนวย ๒๕๖๙

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๒ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
เรียน พระใบฎีกาสมศักดิ์ ฐิตคุโณ

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑูโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุ
วัฒนธรรมด้วยหลักอริยาบท ๔ ในอำเภอสะเคา จังหวัดสงขลา (THE PROPAGATION OF BUDDHISM IN A
MULTICULTURAL SOCIETY THROUGH THE FOUR BASES OF ACCOMPLISHMENT IN SADAO
DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

ในการนี้จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของ
เครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาดังกล่าวและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๑๒๘

วันทรม

มหาวิทยาลัย

๖ มีนาคม ๒๕๖๔

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อ	ตำแหน่ง
1. พระครูศรีสุวรรณคุณ	เจ้าอาวาสวัดพังลา
2. เจ้าอธิการสุบิน ธนัสโร	เจ้าอาวาสวัดศรีวิเทศสังฆาราม
3. เจ้าอธิการบุญมี คุณากโร	เจ้าอาวาสวัดต้นพะยอม
4. พระครูสุจิตเขตตานุรักษ์	เจ้าอาวาสวัดหลักเขต
5. พระใบฎีกาสรรค์ชัย เทศวโร	เจ้าอาวาสวัดสันติวรคุณ
6. พระปลัดฤทธิพร จารุณโณ	รองเจ้าอาวาสวัดหัวถนน
7. พระครูบัณฑิตธรรมาลังการ	เจ้าคณะอำเภอสะเตา
8. พระครูประโชติกิจโกศล	รองเจ้าคณะอำเภอสะเตา
9. พระครูสังฆรักษ์ศุภชัย สุภธมโม	เจ้าอาวาสวัดเขมอูทิศ
10. พระชนพร ฐิตธมโม	เจ้าอาวาสวัดบ่อเกตุ
11. พระกิตติศักดิ์ สุจิตโต	วัดปัจจันตาราม
12. พระครูสมุห์อรุณพล อีร์ปญโญ	เจ้าอาวาสวัดภูเขาหลง
13. พระนณัฏฐ์ ธีรสุโข	วัดภูเขาหลง
14. นางอารี ทองแก้ว	ข้าราชการบำนาญ
15. นางสาวสมบุญ เพ็ชรแก้ว	ข้าราชการบำนาญ
16. นางอารี ชูชีพ	โยมอุปัฏฐากวัดหัวถนน
17. นางวราพร ศิริพัฒน์	แม่ครัวศูนย์ปฏิบัติธรรมสะเตา
18. นางวันดี ชังคะมโน	โยมอุปัฏฐากวัดห้วยคู
19. นางมาลี โชติพงศ์	โยมอุปัฏฐากวัดห้วยคู
20. นางวิมลรัตน์ ยานะวิมุตติ	ข้าราชการบำนาญ

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๖๐-๓๑๒๘-๓ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระครูศรีสุวรรณคุณ

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสครราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๖๐-๔๑๒๘

จึงขอแจ้งสัมภาษณ์

(พระครูศรีสุวรรณคุณ)

๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๔

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน เจ้าอธิการสุบิน ธนีสโร

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๔

เจ้าอธิการสุบิน
ธนีสโร
(เจ้าอธิการสุบิน ธนีสโร)
๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๔

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๓๕๖๐-๕๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน เจ้าอธิการบุญมี คุณากโร

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๓๕๖๐-๕๑๒๘

จึงได้ให้เจ้าอธิการบุญมี

(เจ้าอธิการบุญมี คุณากโร)

๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๙.

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาศไกรราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพูน อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๑๑๘-๓ www.ssu.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูสุจิตเขตตานุรักษ์

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑูโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาศไกรราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาศไกรราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑูโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาศไกรราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ฉันได้อ่านแล้วสัมภาษณ์

พระครูสุจิตเขตตานุรักษ์
(พระครูสุจิตเขตตานุรักษ์)

๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๔

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอสว่างแดนดิน

จังหวัดนครราชสีมา ๔๐๐๐๐

โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๓๒๘-๓ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระใบฎีกาสรรค์ชัย เดชาโร

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสระดะ จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๔๑๒๘

ฉันดีใจให้สัมภาษณ์

พระใบฎีกาสรรค์ชัย เดชาโร

(พระใบฎีกาสรรค์ชัย เดชาโร)

๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๔

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๖๐-๓๓๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระปลัดฤทธิพร จารุณโณ

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๖๐-๔๑๒๘

จึงขอเชิญให้สัมภาษณ์

(พระปลัดฤทธิพร จารุณโณ)

๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๙

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพัว อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๖๐-๐๑๑๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูบวรชัยวัฒน์

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๖๐-๙๑๒๘

ปิยนติ ๖๔ สัมภาษณ์

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๙

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอสระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระครูประโชติกิจโกศล

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช
กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท
๔ ในอำเภอสระดา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the
Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่
ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำ
ข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสครราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๑๒๘

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูประโชติกิจโกศล)

๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๙

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๔๐-๓๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูสังฆรักษ์ศุภชัย สุภธมโม

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๔๐-๓๑๒๘

สงัด ให้สัมภาษณ์

พระครูสังฆรักษ์ศุภชัย สุภธมโม

(พระครูสังฆรักษ์ศุภชัย สุภธมโม)

๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๙

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสโกกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๒ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม

จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

โทร ๐-๗๕๘๐-๓๖๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระธมพร จิตธมโม

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสโกกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๑๒๘

ยงศักดิ์ ใจดี สมองเกษม

(พระธมพร จิตธมโม)

๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๙

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร ๐-๓๕๔๐-๐๑๒๘-๔ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระกิตติศักดิ์ สุจิตโต

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวัฒน์โน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์หัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวัฒน์โน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๓๕๔๐-๙๑๒๘

นางสาว ใจใส่มหาเศรษฐ์

(พระกิตติศักดิ์ สุจิตโต)

๒๗ มิถุนายน ๒๕๖๔

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูสมุทรอรุณพล ชีรปญโญ

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๑๒๘

ฉันจึงได้ส่งสัมภาษณ์

พระครูสมุทรอรุณพล ชีรปญโญ

(พระครูสมุทรอรุณพล ชีรปญโญ)

๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสีเกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม

จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระณณัฏฐ์ อภิสุทธิ

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสีเกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสีเกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสีเกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๑๒๘

ยื่นให้ผู้อำนวยการ

(พระครูบวรชัยวัฒน์ อภิสุทธิ)

๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๔

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสโกกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพร อำเภอมะหาราม

จังหวัดศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

โทร. ๐-๗๕๘๐-๗๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นางอารี ทองแก้ว

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเคา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสโกกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

จึงได้ให้สัมภาษณ์

(นางสาว ทองแก้ว)

๑ กรกฎาคม ๒๕๖๔

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอบางแพรม

จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๓๒๘-๓ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นางสาวสมบุญณ์ เพ็ชรแก้ว

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๔๑๒๘

ข้าพเจ้าให้สัมภาษณ์

(นางสาวสมบุญณ์ เพ็ชรแก้ว)

๑ กรกฎาคม ๒๕๖๙

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร ๐-๗๕๕๐-๖๑๑๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน นางอารี ชูชีพ

ด้วย พระสมุห์พรหมสรวง อภิวัตตโม (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)" โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสรวง อภิวัตตโม (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ณัฏฐาศึกษา
โทร ๐-๗๕๕๐-๖๑๒๘
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
สันติให้สัมภาษณ์
อารี ชูชีพ
(นางอารี ชูชีพ)

๑ กรกฎาคม ๒๕๖๔

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๓๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นางวราพร ศิริพัฒน์

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ฉันทให้สัมภาษณ์

(นางวราพร ศิริพัฒน์)

๕ กรกฎาคม ๒๕๖๙

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๑๑๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นางวันดี ชังคะมโน

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพราหมเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๔๑๒๘

ฉันได้ให้สัมภาษณ์
แล้วได้ ส่งตอบไป
(นางวันดี ชังคะมโน)
๒ กรกฎาคม ๒๕๖๙

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพู อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๖๐-๓๑๒๘-๓ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นางมาลี โชติพงษ์

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑูโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑูโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมานเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๖๐-๓๑๒๘

ฉันทิใจ สัมภาษณ์

มาลี โชติพงษ์

(นางมาลี โชติพงษ์)

๒ กรกฎาคม ๒๕๖๙

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอมะหาราม

จังหวัดศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

โทร. ๐-๗๕๘๐-๓๑๑๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นางวิมลรัตน์ ยานะวิมุตติ

ด้วย พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา (Buddhism Propagation in a Multicultural Society Based on the Four Iddhipada Principles in Sadao District, Songkhla Province)” โดยมี พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร. เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระสมุห์พรหมสร อภิวิฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ฉันดี ไชยสัมพันธ์

(นางวิมลรัตน์ ยานะวิมุตติ)

๒ กรกฎาคม ๒๕๖๙

แบบสัมภาษณ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4

ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่พหุวัฒนธรรม ได้แก่ พระสงฆ์ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ผู้นำชุมชน และประชาชนในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ กล่าวคือ เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและ เพื่อวิเคราะห์การนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา โดยผู้วิจัยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

(.....) กลุ่มพระสงฆ์ในพื้นที่อำเภอสะเตา

(.....) กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

(.....) กลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่พหุวัฒนธรรม

(.....) กลุ่มประชาชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาในอำเภอสะเตา

1) ชื่อ..... นามสกุล..... อายุ..... ปี

ที่อยู่บ้าน/วัด เลขที่..... หมู่ที่..... ซอย.....

ถนน.....ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์..... เบอร์โทรศัพท์.....

E-mail.....

2) ระดับการศึกษา

.....

3) สถานที่ทำงาน

.....

4) ตำแหน่ง

.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม

2.1 ด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร

1) ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับ “การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม” อย่างไร

.....

2) การสื่อสารกับชุมชนต่างศาสนา เช่น พุทธ-มุสลิม ต้องคำนึงถึงสิ่งใดบ้าง

.....

2.2 ด้านบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น

1) พื้นที่อำเภอสะเตดามีบริบทวัฒนธรรมเฉพาะอย่างไร และส่งผลต่อการเผยแพร่อย่างไร

.....

2) ปัจจัยใดเอื้อต่อความสำเร็จของการเผยแพร่ในสังคมพหุวัฒนธรรม

.....

3) อุปสรรคหรือความท้าทายในการเผยแพร่ในพื้นที่ที่มีหลายศาสนา

.....

2.3 ด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่

1) ท่านมองว่าการใช้สื่อออนไลน์ (Facebook, TikTok, YouTube) ช่วยให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพขึ้นอย่างไร

2.4 ด้านการพัฒนาผู้เผยแผ่

1) ผู้เผยแผ่ควรได้รับการพัฒนาในด้านใดบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่อำเภอสะเดา

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม

3.1 ฉันทะ (ความพอใจรักในงานเผยแผ่) กับการเผยแผ่ 4 ด้าน ด้านภาษาและการสื่อสาร

3.1.1 ท่านสร้างฉันทะอย่างไรเพื่อให้การใช้ภาษา/การสื่อสารเข้าถึงผู้ฟังต่างศาสนา

ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.1.2 ฉันทะมีส่วนผลักดันให้ท่านตั้งใจเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอสะเดาอย่างไร

ด้านสื่อเทคโนโลยี

3.1.3 ฉันทะมีผลให้ท่านพัฒนาตนเองด้านสื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่อย่างไร

ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่

3.1.4 จันทะช่วยให้ผู้เผยแพร่เกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาความสามารถของตนได้อย่างไร

3.2 วิริยะ (ความเพียรพยายาม) กับการเผยแพร่ 4 ด้าน

ด้านภาษาและการสื่อสาร

3.2.1 ท่านเพียรพยายามอย่างไรเมื่อพบความต่างด้านภาษา/ความเข้าใจในชุมชน

ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.2.2 วิริยะช่วยให้ท่านก้าวข้ามอุปสรรคด้านวัฒนธรรมต่างศาสนาได้อย่างไร

ด้านเทคโนโลยีสื่อใหม่

3.2.3 ท่านใช้ความพยายามอย่างไรในการเรียนรู้/ปรับตัวกับสื่อสมัยใหม่เพื่อเผยแพร่

ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่

3.2.4 วิริยะช่วยให้ทีมเผยแพร่พัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างไร

3.3 จิตตะ (ความตั้งมั่นใส่ใจ) กับการเผยแผ่ 4 ด้าน

ด้านภาษาและการสื่อสาร

3.3.1 จิตตะช่วยให้การสื่อสารมีความรอบคอบและไม่กระทบความเชื่อของผู้อื่นอย่างไร

ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.3.2 จิตตะทำให้ท่านใส่ใจรายละเอียดของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนอย่างไร

ด้านสื่อเทคโนโลยี

3.3.3 ท่านรักษาความตั้งใจในการสร้างเนื้อหาธรรมะออนไลน์อย่างไร

ด้านการพัฒนาผู้เผยแผ่

3.3.4 จิตตะมีส่วนช่วยยกระดับมาตรฐานการเผยแผ่ของพระสงฆ์และผู้เผยแผ่อย่างไร

3.4 วิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรอง) กับการเผยแผ่ 4 ด้าน

ด้านภาษาและการสื่อสาร

3.4.1 ท่านใช้การพิจารณาอย่างไรในการเลือกใช้คำหรือเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้ฟังต่าง

ศาสนา

ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.4.2 วิมังสาช่วยให้ท่านวิเคราะห์และแก้ปัญหาที่เกิดจากความต่างด้านวัฒนธรรมในพื้นที่
สะดวกอย่างไร

ด้านเทคโนโลยีสื่อใหม่

3.4.3 ท่านพิจารณาอย่างไรในการเลือกสื่อ ดิจิทัล รูปแบบการนำเสนอ หรือแพลตฟอร์ม
สำหรับเผยแพร่

ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่

3.4.4 วิมังสาช่วยให้ท่านออกแบบการพัฒนาผู้เผยแพร่ให้เหมาะสมกับสังคมพหุวัฒนธรรม
อย่างไร

3.5 ผลลัพธ์ของการใช้หลักอิทธิบาท 4 กับการเผยแพร่

3.5.1 การใช้หลักอิทธิบาท 4 ส่งผลต่อความเข้าใจระหว่างศาสนาในพื้นที่อย่างไร

3.5.2 การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ทำให้การเผยแพร่ในอำเภอสะเดามีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น
อย่างไร

3.5.3 ท่านมีข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยหลักอิทธิบาท 4 หรือไม่

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่น

4.1 ข้อเสนออื่น ๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม

.....

.....

.....

.....

.....

กราบขอบพระคุณ/อนุโมทนาในความเมตตาอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์
พระสมุทรพรมสร อภิวิฑฒโน
นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย

จากการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัยโดยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง

CVI : (Content Validity Index)

จากผู้เชี่ยวชาญผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จำนวน 3 ท่าน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4

ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

เกณฑ์การตัดสินค่า CVI ถ้ามีค่า 0.80 ขึ้นไป แสดงว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตามจุดประสงค์ หรือตรงตาม
เนื้อหานั้น แสดงว่าคำถามนั้นใช้ได้

ข้อคำถาม	ผลการตัดสินใจ				
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	CVI	การแปล ผล
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม					
1. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร					
1. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับ “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม” อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2. การสื่อสารกับชุมชนต่างศาสนา เช่น พุทธ-มุสลิม ต้องคำนึงถึงสิ่งใดบ้าง	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2.การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น					
1. พื้นที่อำเภอสะเตามีบริบทวัฒนธรรมเฉพาะอย่างไร และส่งผลต่อการเผยแผ่อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2. ปัจจัยใดเอื้อต่อความสำเร็จของการเผยแผ่ในสังคมพหุวัฒนธรรม	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3. อุปสรรคหรือความท้าทายในการเผยแผ่ในพื้นที่ที่มีหลายศาสนา	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

3.การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่					
1. ทำนมองว่าการใช้สื่อออนไลน์ (Facebook, TikTok, YouTube) ช่วยให้ การเผยแพร่ มีประสิทธิภาพขึ้นอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
4.การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่					
1).ผู้เผยแพร่ควรได้รับการพัฒนาในด้านใดบ้าง เพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่อำเภอสะเดา	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 กับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม					
ฉันทะ (ความพอใจรักในงานเผยแพร่) กับการเผยแพร่ 4 ด้าน	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
1. ด้านภาษาและการสื่อสาร ท่านสร้างฉันทะอย่างไรเพื่อให้การใช้ภาษา/การสื่อสารเข้าถึงผู้ฟังต่างศาสนา					
2. ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น ฉันทะมีส่วนผลักดันให้ท่านตั้งใจเรียนรู้ วัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอสะเดาอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3. ด้านสื่อเทคโนโลยี ฉันทะมีผลให้ท่านพัฒนาตนเองด้านสื่อดิจิทัล เพื่อเผยแพร่อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
4.ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่ ฉันทะช่วยให้ผู้เผยแพร่เกิดแรงบันดาลใจในการ พัฒนาความสามารถของตนได้อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
วิริยะ (ความเพียรพยายาม) กับการเผยแพร่ 4 ด้าน	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
1. ด้านภาษาและการสื่อสาร ท่านเพียรพยายามอย่างไรเมื่อพบความต่างด้าน ภาษา/ความเข้าใจในชุมชน					
2.ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น					

วิธีช่วยให้อ่านข่าวตามอุปสรรคด้านวัฒนธรรมต่างศาสนาได้อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3. ด้านเทคโนโลยีสื่อใหม่ ท่านใช้ความพยายามอย่างไรในการเรียนรู้/ ปรับตัวกับสื่อสมัยใหม่เพื่อเผยแพร่	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
4. ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่ วิธีช่วยให้อ่านข่าวพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
จิตตะ (ความตั้งใจมั่นใส่ใจ) กับการเผยแพร่ 4 ด้าน 1.ด้านภาษาและการสื่อสาร จิตตะช่วยให้การสื่อสารมีความรอบคอบและไม่ กระทบความเชื่อของผู้อื่นอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2.ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น จิตตะทำให้ท่านใส่ใจรายละเอียดของ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3. ด้านสื่อเทคโนโลยี ท่านรักษาความตั้งใจในการสร้างเนื้อหาธรรมะ ออนไลน์อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
4. ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่ จิตตะมีส่วนช่วยยกระดับมาตรฐานการเผยแพร่ ของพระสงฆ์และผู้เผยแพร่อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
วิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรอง) กับการเผยแพร่ 4 ด้าน 1.ด้านภาษาและการสื่อสาร ท่านใช้การพิจารณาอย่างไรในการเลือกใช้คำ หรือเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้ฟังต่างศาสนา	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2.ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น วิมังสาช่วยให้ท่านวิเคราะห์และแก้ปัญหาที่เกิด จากความต่างด้านวัฒนธรรมในพื้นที่สะอาด อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

3.ด้านเทคโนโลยีสื่อใหม่ ท่านพิจารณาอย่างไรในการเลือกสื่อ ดิจิทัล รูปแบบการนำเสนอ หรือแพลตฟอร์มสำหรับ เผยแพร่	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
4.ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่ วิม้งช่วยให้ท่านออกแบบการพัฒนาผู้เผยแพร่ ให้เหมาะสมกับสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
ผลลัพธ์ของการใช้หลักอิทธิบาท 4 กับการเผยแพร่					
1. การใช้หลักอิทธิบาท 4 ส่งผลต่อความเข้าใจ ระหว่างศาสนาในพื้นที่อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2. การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ทำให้การเผย แผ่ในอำเภอสะเดามีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3.ท่านมีข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาด้วยหลักอิทธิบาท 4 หรือไม่	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
ข้อเสนอแนะอื่น					
1. ข้อเสนออื่น ๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

จากการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัยโดยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง

CVI : (Content Validity Index)

จากผู้เชี่ยวชาญผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จำนวน 3 ท่าน

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4

ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

เกณฑ์การตัดสินค่า CVI ถ้ามีค่า 0.80 ขึ้นไป แสดงว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตามจุดประสงค์ หรือตรงตาม
เนื้อหานั้น แสดงว่าคำถามนั้นใช้ได้

ข้อคำถาม	ผลการตัดสินใจ				
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	CVI	การแปลผล
การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม					
1. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร					
1. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับ “การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม” อย่างไร	4				
2. การสื่อสารกับชุมชนต่างศาสนา เช่น พุทธ-มุสลิม ต้องคำนึงถึงสิ่งใดบ้าง	4				
2. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น					
1. พื้นที่อำเภอสะเตามีบริบทวัฒนธรรมเฉพาะอย่างไร และส่งผลต่อการเผยแพร่อย่างไร	4				
2. ปัจจัยใดเอื้อต่อความสำเร็จของการเผยแพร่ในสังคมพหุวัฒนธรรม	4				
3. อุปสรรคหรือความท้าทายในการเผยแพร่ในพื้นที่ที่มีหลายศาสนา	4				

ดร.อดิศักดิ์
ศ. มีหาค ๒๕๖๙

3. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่					
1. ท่านมองว่าการใช้สื่อออนไลน์ (Facebook, TikTok, YouTube) ช่วยให้การเผยแพร่มีประสิทธิภาพขึ้นอย่างไร	4				
4. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่					
1). ผู้เผยแพร่ควรได้รับการพัฒนาในด้านใดบ้าง เพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่อำเภอสะเตาะ	4				
การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 กับ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม					
ฉันทะ (ความพอใจรักในงานเผยแพร่) กับ การเผยแพร่ 4 ด้าน					
1. ด้านภาษาและการสื่อสาร ท่านสร้างฉันทะอย่างไรเพื่อให้การใช้ภาษา/การสื่อสารเข้าถึงผู้ฟังต่างศาสนา	4				
2. ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น ฉันทะมีส่วนผลักดันให้ท่านตั้งใจเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอสะเตาะอย่างไร	4				
3. ด้านสื่อเทคโนโลยี ฉันทะมีผลให้ท่านพัฒนาตนเองด้านสื่อดิจิทัลเพื่อเผยแพร่ได้อย่างไร	4				
4. ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่ ฉันทะช่วยให้ผู้เผยแพร่เกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาความสามารถของตนได้อย่างไร	4				
วิริยะ (ความเพียรพยายาม) กับ การเผยแพร่ 4 ด้าน					
1. ด้านภาษาและการสื่อสาร ท่านเพียรพยายามอย่างไรเมื่อพบความต่างด้านภาษา/ความเข้าใจในชุมชน	4				

 ๙ สิงหาคม ๒๕๖๙

วิมิงสาช่วยให้ท่านวิเคราะห์และแก้ปัญหาที่เกิดจากความต่างด้านวัฒนธรรมในพื้นที่สะเดาอย่างไร	4				
3.ด้านเทคโนโลยีสื่อใหม่ ท่านพิจารณาอย่างไรในการเลือกสื่อ ดิจิทัลรูปแบบการนำเสนอ หรือแพลตฟอร์มสำหรับเผยแพร่	4				
4.ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่ วิมิงสาช่วยให้ท่านออกแบบการพัฒนาผู้เผยแพร่ให้เหมาะสมกับสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างไร	4				
ผลลัพธ์ของการใช้หลักอิทธิบาท 4 กับการเผยแพร่					
1. การใช้หลักอิทธิบาท 4 ส่งผลต่อความเข้าใจระหว่างศาสนาในพื้นที่อย่างไร	4				
2. การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ทำให้การเผยแพร่ในอำเภอสะเดามีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นอย่างไร	4				
3. ท่านมีข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยหลักอิทธิบาท 4 หรือไม่	4				
ข้อเสนอแนะอื่น					
1. ข้อเสนออื่น ๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม	4				

จากการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัยโดยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง

CVI : (Content Validity Index)

จากผู้เชี่ยวชาญผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จำนวน 3 ท่าน

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4

ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

เกณฑ์การตัดสินค่า CVI ถ้ามีค่า 0.80 ขึ้นไป แสดงว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตามจุดประสงค์ หรือตรงตาม
เนื้อหานั้น แสดงว่าคำถามนั้นใช้ได้

ข้อคำถาม	ผลการตัดสินใจ				
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	CVI	การแปลผล
การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม					
1. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร					
1. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับ “การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม” อย่างไร		4			
2. การสื่อสารกับชุมชนต่างศาสนา เช่น พุทธ-มุสลิม ต้องคำนึงถึงสิ่งใดบ้าง		4			
2. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น					
1. พื้นที่อำเภอสะเตามีบริบทวัฒนธรรมเฉพาะอย่างไร และส่งผลต่อการเผยแพร่อย่างไร		4			
2. ปัจจัยใดเอื้อต่อความสำเร็จของการเผยแพร่ในสังคมพหุวัฒนธรรม		4			
3. อุปสรรคหรือความท้าทายในการเผยแพร่ในพื้นที่ที่มีหลายศาสนา		4			

นายโอบอรรถ
ค มีนาตอ ๒๕๖๓

3. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่					
1. ท่านมองว่าการใช้สื่อออนไลน์ (Facebook, TikTok, YouTube) ช่วยให้การเผยแพร่มีประสิทธิภาพขึ้นอย่างไร		4			
4. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่					
1). ผู้เผยแพร่ควรได้รับการพัฒนาในด้านใดบ้าง เพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่อำเภอสะเตาะ		4			
การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 กับ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม					
ฉันทะ (ความพอใจรักในงานเผยแพร่) กับการเผยแพร่ 4 ด้าน					
1. ด้านภาษาและการสื่อสาร ท่านสร้างฉันทะอย่างไรเพื่อให้การใช้ภาษา/การสื่อสารเข้าถึงผู้ฟังต่างศาสนา		4			
2. ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น ฉันทะมีส่วนผลักดันให้ท่านตั้งใจเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอสะเตาะอย่างไร		4			
3. ด้านสื่อเทคโนโลยี ฉันทะมีผลให้ท่านพัฒนาตนเองด้านสื่อดิจิทัลเพื่อเผยแพร่อย่างไร		4			
4. ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่ ฉันทะช่วยให้ผู้เผยแพร่เกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาความสามารถของตนได้อย่างไร		4			
วิริยะ (ความเพียรพยายาม) กับการเผยแพร่ 4 ด้าน					
1. ด้านภาษาและการสื่อสาร ท่านเพียรพยายามอย่างไรเมื่อพบความต่างด้านภาษา/ความเข้าใจในชุมชน		4			

พระครูโศภน
ณ ไร่หวด ๒๕๖๓

2.ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น วิธีะช่วยให้ท่านก้าวข้ามอุปสรรคด้านวัฒนธรรม ต่างศาสนาได้อย่างไร	4				
3. ด้านเทคโนโลยีสื่อใหม่ ท่านใช้ความพยายามอย่างไรในการเรียนรู้/ ปรับตัวกับสื่อสมัยใหม่เพื่อเผยแพร่	4				
4. ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่ วิธีะช่วยให้ทีมเผยแพร่พัฒนาศักยภาพอย่าง ต่อเนื่องในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างไร	4				
จิตตะ (ความตั้งใจใส่ใจ) กับการเผยแพร่ 4 ด้าน 1.ด้านภาษาและการสื่อสาร จิตตะช่วยให้การสื่อสารมีความรอบคอบและไม่ กระทบความเชื่อของผู้อื่นอย่างไร	4				
2.ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น จิตตะทำให้ท่านใส่ใจรายละเอียดของวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชนอย่างไร	4				
3. ด้านสื่อเทคโนโลยี ท่านรักษาความตั้งใจในการสร้างเนื้อหาธรรมะ ออนไลน์อย่างไร	4				
4. ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่ จิตตะมีส่วนช่วยยกระดับมาตรฐานการเผยแพร่ ของพระสงฆ์และผู้เผยแพร่อย่างไร	4				
วิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรอง) กับการเผยแพร่ 4 ด้าน 1.ด้านภาษาและการสื่อสาร ท่านใช้การพิจารณาอย่างไรในการเลือกใช้คำหรือ เนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้ฟังต่างศาสนา	4				
2.ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น	4				

พระครูโกศลวิมล
ผ. ธีระคุณ ๒๕๖๓

วิมังสาช่วยให้ท่านวิเคราะห์และแก้ปัญหาที่เกิดจากความต่างด้านวัฒนธรรมในพื้นที่สะดวกอย่างไร	4				
3.ด้านเทคโนโลยีสื่อใหม่ ท่านพิจารณาอย่างไรในการเลือกสื่อ ดิจิทัลรูปแบบการนำเสนอ หรือแพลตฟอร์มสำหรับเผยแพร่	4				
4.ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่ วิมังสาช่วยให้ท่านออกแบบการพัฒนาผู้เผยแพร่ให้เหมาะสมกับสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างไร	4				
ผลลัพธ์ของการใช้หลักอิทธิบาท 4 กับการเผยแพร่					
1. การใช้หลักอิทธิบาท 4 ส่งผลต่อความเข้าใจระหว่างศาสนาในพื้นที่อย่างไร	4				
2. การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ทำให้การเผยแพร่ในอำเภอสะดวกมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นอย่างไร	4				
3. ท่านมีข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยหลักอิทธิบาท 4 หรือไม่	4				
ข้อเสนอแนะอื่น					
1. ข้อเสนออื่น ๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม	4				

พระครูอนันต์
อริยาเขต ๒๕๖๓

มหาวิทยาลัย

จากการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัยโดยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง

CVI : (Content Validity Index)

จากผู้เชี่ยวชาญผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จำนวน 3 ท่าน

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4

ในอำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

เกณฑ์การตัดสินค่า CVI ถ้ามีค่า 0.80 ขึ้นไป แสดงว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตามจุดประสงค์ หรือตรงตาม
เนื่อนั้น แสดงว่าคำถามนั้นใช้ได้

ข้อคำถาม	ผลการตัดสินใจ				
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	CVI	การแปลผล
การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม					
1. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร					
1. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับ “การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม” อย่างไร			4		
2. การสื่อสารกับชุมชนต่างศาสนา เช่น พุทธ-มุสลิม ต้องคำนึงถึงสิ่งใดบ้าง			4		
2. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น					
1. พื้นที่อำเภอสะเตามีบริบทวัฒนธรรมเฉพาะอย่างไร และส่งผลต่อการเผยแพร่อย่างไร			4		
2. ปัจจัยใดเอื้อต่อความสำเร็จของการเผยแพร่ในสังคมพหุวัฒนธรรม			4		
3. อุปสรรคหรือความท้าทายในการเผยแพร่ในพื้นที่ที่มีหลายศาสนา			4		

ศ. ธีรวัฒน์ ๒๕๖๓

3. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่					
1. ท่านมองว่าการใช้สื่อออนไลน์ (Facebook, TikTok, YouTube) ช่วยให้การเผยแพร่มีประสิทธิภาพขึ้นอย่างไร			4		
4. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่					
1. ผู้เผยแพร่ควรได้รับการพัฒนาในด้านใดบ้าง เพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่อำเภอสะเตาะ			4		
การประยุกต์ใช้หลักอริยบท 4 กับ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม					
ฉันทะ (ความพอใจรักในงานเผยแพร่) กับ การเผยแพร่ 4 ด้าน					
1. ด้านภาษาและการสื่อสาร ท่านสร้างฉันทะอย่างไรเพื่อให้การใช้ภาษา/การสื่อสารเข้าถึงผู้ฟังต่างศาสนา			4		
2. ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น ฉันทะมีส่วนผลักดันให้ท่านตั้งใจเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอสะเตาะอย่างไร			4		
3. ด้านสื่อเทคโนโลยี ฉันทะมีผลให้ท่านพัฒนาตนเองด้านสื่อดิจิทัลเพื่อเผยแพร่อย่างไร			4		
4. ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่ ฉันทะช่วยให้ผู้เผยแพร่เกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาความสามารถของตนได้อย่างไร			4		
วิริยะ (ความเพียรพยายาม) กับ การเผยแพร่ 4 ด้าน					
1. ด้านภาษาและการสื่อสาร ท่านเพียรพยายามอย่างไรเมื่อพบความต่างด้านภาษา/ความเข้าใจในชุมชน			4		

๘ สิงหาคม ๒๕๖๙

2.ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น วิธีะช่วยให้ท่านก้าวข้ามอุปสรรคด้านวัฒนธรรม ต่างศาสนาได้อย่างไร			4		
3. ด้านเทคโนโลยีสื่อใหม่ ท่านใช้ความพยายามอย่างไรในการเรียนรู้/ ปรับตัวกับสื่อสมัยใหม่เพื่อเผยแพร่			4		
4. ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่ วิธีะช่วยให้ทีมเผยแพร่พัฒนาศักยภาพอย่าง ต่อเนื่องในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างไร			4		
จิตตะ (ความตั้งใจมั่นใส่ใจ) กับการเผยแพร่ 4 ด้าน 1.ด้านภาษาและการสื่อสาร จิตตะช่วยให้การสื่อสารมีความรอบคอบและไม่ กระทบความเชื่อของผู้อื่นอย่างไร			4		
2.ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น จิตตะทำให้ท่านใส่ใจรายละเอียดของวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชนอย่างไร			4		
3. ด้านสื่อเทคโนโลยี ท่านรักษาความตั้งใจในการสร้างเนื้อหาธรรมะ ออนไลน์อย่างไร			4		
4. ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่ จิตตะมีส่วนช่วยยกระดับมาตรฐานการเผยแพร่ ของพระสงฆ์และผู้เผยแพร่ได้อย่างไร			4		
วิมิงสา (การพิจารณาไตร่ตรอง) กับการเผยแพร่ 4 ด้าน 1.ด้านภาษาและการสื่อสาร ท่านใช้การพิจารณาอย่างไรในการเลือกใช้คำหรือ เนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้ฟังต่างศาสนา			4		
2.ด้านบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น			4		

๙ มีนาคม ๒๕๖๙

วิมังสาช่วยให้ท่านวิเคราะห์และแก้ปัญหาที่เกิดจากความต่างด้านวัฒนธรรมในพื้นที่สะดวกอย่างไร			4		
3.ด้านเทคโนโลยีสื่อใหม่ ท่านพิจารณาอย่างไรในการเลือกสื่อ ดิจิทัลรูปแบบการนำเสนอ หรือแพลตฟอร์มสำหรับเผยแพร่			4		
4.ด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่ วิมังสาช่วยให้ท่านออกแบบการพัฒนาผู้เผยแพร่ให้เหมาะสมกับสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างไร			4		
ผลลัพธ์ของการใช้หลักอิทธิบาท 4 กับการเผยแพร่					
1. การใช้หลักอิทธิบาท 4 ส่งผลต่อความเข้าใจระหว่างศาสนาในพื้นที่อย่างไร			4		
2. การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ทำให้การเผยแพร่ในอำเภอเสดามีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นอย่างไร			4		
3. ท่านมีข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยหลักอิทธิบาท 4 หรือไม่			4		
ข้อเสนอแนะอื่น					
1. ข้อเสนออื่น ๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม			4		

ที่ CLDW-2569/002

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยชุมชนศูนย์การเรียนรู้การพัฒนาธรรมปัญญา
 เลขที่ 171 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแจ้งใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา 30120 โทร.08-5665-1828, 08-2253-2282
 E-mail: boonruam.ka1966@gmail.com

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ชื่อโครงการวิจัย	การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท 4 ในอำเภอ สะเตาะ จังหวัดสงขลา		
รหัสจริยธรรมการวิจัย	CLDW-2569/002		
ผู้วิจัยหลัก	พระพรหมสร - อภิวัชพนโน (พิทยาวีรพัฒนกุล)		
สังกัด	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช		
วิธีการพิจารณา	Expedited		
วันที่ส่ง	28 พฤษภาคม 2569	วันที่พิจารณา	9 มิถุนายน 2569
วันที่รับรอง	11 มิถุนายน 2569	วันหมดอายุ	10 มิถุนายน 2570

เอกสารที่รับรอง

1. แบบคำร้องทั่วไป
2. แบบขอรับการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
3. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย
4. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยได้รับการบอกกล่าวและเต็มใจ
5. โครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และประวัตินักวิจัย/คณะนักวิจัย
6. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
7. ใบรับรองการผ่านการอนุมัติจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยชุมชนศูนย์การเรียนรู้การพัฒนาธรรมปัญญา ได้พิจารณาโครงการวิจัยแล้ว ความเห็นทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นมาตรฐานสากล ตามระเบียบแนวทางและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญธรรม คำเมืองแสน)
 ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ที่ วศก.๔๐๐๘/๒๕๖๔

วิชาศึกษาศาสตร์ การเรียนรู้ การพัฒนาธรรมปัญญา
เลขที่ ๑๗๓ หมู่ที่ ๗ ตำบลหนองแจ้งใหญ่ อำเภอบัวใหญ่
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๒๐

๑๑ มิถุนายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอส่งเอกสารรับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ รหัสโครงการ: CLDW-๒๕๖๔/๐๐๒

นมัสการ พระพรหมสร อภิวฑฒโน (พิทยาวิวัฒน์กุล)

สิ่งที่ส่งมาด้วย หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (ฉบับภาษาไทย) จำนวน ๑ ฉบับ

ตามที่ท่านได้ส่งโครงการวิจัย เรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในอำเภอสระเคจ จังหวัดสงขลา เพื่อขอพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์นั้น บัดนี้โครงการวิจัยของท่านผ่านการพิจารณาแล้ว

คณะกรรมการได้ประชุมและพิจารณาแล้ว รับรองในวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๖๔ ถึง ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๔ รายละเอียดอื่น ๆ ตามหนังสือรับรองที่แนบมาด้วยนี้

จึงมีสการมาเพื่อโปรดทราบ

นมัสการด้วยความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญธรรม คำเมืองแสน)

ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

วิชาศึกษาศาสตร์ การเรียนรู้ การพัฒนาธรรมปัญญา

โทร. ๐๘-๕๖๖๕-๑๘๖๘, ๐๘-๒๒๕๓-๒๒๘๒

E-mail: boonruam.ka1966@gmail.com

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ	พระพรมสร อภิวัฒน์โน (พิทยาวิวัฒน์กุล)
วัน เดือน ปี เกิด	29 ธันวาคม พ.ศ. 2528
สถานที่เกิด	จังหวัด นครราชสีมา
ประวัติการศึกษา	ป.ตรี วิศวกรรมศาสตร์ ระบบควบคุมและเครื่องมือวัด มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กรุงเทพฯ
ที่อยู่ปัจจุบัน	ที่ ศูนย์ปฏิบัติการธรรมาศไต้ 60 หมู่ 6 ตำบลท่าช้าง อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา 90110
ผลงานตีพิมพ์	-
รางวัลที่ได้รับ	-

